

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Severočeské muzeum v Liberci v proměnách doby – příspěvek
k česko-německým vztahům

North Bohemian Museum in Liberec in Changing Times – Supplement to
Czech-German Relations

Leona Vladařová

Vedoucí práce: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Biologie - dějepis

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Severočeské muzeum v Liberci v proměnách doby – příspěvek k česko-německým vztahům vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. července 2018

.....

Chtěla bych na tomto místě poděkovat panu magistru Dušanu Foltýnovi za vždy vstřícný a shovívavý přístup při vedení mé bakalářské práce, za podnětné odborné rady, které mi velmi pomohly v průběhu psaní, a za jeho velkou trpělivost. Děkuji i všem ochotným pracovníkům Státního okresního archivu v Liberci, Krajské vědecké knihovny v Liberci a samozřejmě Severočeského muzea. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za pomoc a podporu, bez které by tato práce asi jen těžko mohla vzniknout.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se snaží zachytit vývoj Severočeského muzea (Nordböhmisches Gewerbemuseum) v Liberci od jeho vzniku v roce 1873 až po současnost. Vzhledem k tomu, že muzeum se nachází v pohraničí, kde se mísili etničtí Češi a Němci, snaží se zároveň ukázat, jaké poměry v pohraničí, a především v Liberci panovaly, a jak mezi sebou Češi a Němci soupeřili. Zároveň se v práci věnuji i počátkům muzejnictví v Českých zemích, a též se zmiňuji o českém Náprstkově průmyslovém muzeu, které bylo konkurencí a vzorem německého muzea v Liberci.

KLÍČOVÁ SLOVA

Severočeské muzeum, Liberec, Náprstkově průmyslové muzeum, Češi, Němci, správa muzea, sbírky, výstavy, architektura nové budovy, Německo - česká výstava 1906

ANNOTATION

This bachelor thesis tries to describe the development of the North Bohemian Museum in Liberec (Nordböhmisches Gewerbemuseum Reichenberg) since 1873, when the museum was established, to the present. Because the museum is located in a border region, where the nations of Czechs and Germans were mingled, it also tries to show the conditions in the border region and especially in Liberec, and how the Czechs and Germans competed against each other. In my thesis is also focused on the beginning of museums in Czechia and it also mentions about the Czech Náprstek's Industrial Museum, which was a competition and a model of the German Museum in Liberec.

KEYWORDS

North Bohemian Museum, Liberec, Náprstek's Industrial Museum, Czechs, Germans, museum administration, collections, exhibitions, architecture of the new building, German-Czech exhibition 1906

Obsah

Úvod.....	7
1. Prameny a literatura	8
2. Počátky muzejnictví v českých zemích	11
2.1 Základní charakteristika muzejnictví	11
2.2 Vznik prvních muzejních institucí	12
2.3 Vznik zemských muzeí	13
3. Severočeské průmyslové muzeum v Liberci	19
3.1 Situace v Liberci – Historické pozadí v letech 1848–1898.....	19
3.1.1 Náprstkovo muzeum versus Severočeské muzeum aneb Češi proti Němcům....	27
3.1.1.1 Uměleckoprůmyslová výstava v Londýně	28
3.1.1.2 Výstava na Střeleckém ostrově	29
3.1.1.3 Problémy s povolením aneb založení muzea na vlastní pěst.....	31
3.2 Vznik Severočeského průmyslového muzea.....	33
3.2.1 Muzeum „průmyslových vzorků“ nebo „vysokého umění“?	33
3.2.2 Finanční zajištění muzea	35
3.2.3 Otevření muzea na půdě školy	36
3.2.4 Stěhování sbírek do domu „U Červeného orla“	37
3.3 Období změn – muzeum na vzestupu	38
3.4 Severočeské průmyslové muzeum a období prvního rozkvětu.....	40
3.4.1 Vzrůstající počet sbírek i zlepšená finanční situace	41
3.4.2 Muzejní časopis	42
3.5 Muzeum v letech 1887–1898	44
3.6 Stavba nového muzea.....	47
3.6.1 Architektura muzea	50
3.7 Situace v Liberci – Historické pozadí v letech 1898–1945.....	50
3.8 Pozvolný úpadek Severočeského muzea.....	58

3.8.1 Situace muzea od roku 1898.....	58
3.8.2 Propad až k první světové válce	58
3.8.3 Blýskání na lepší časy nebo jen pouhý přelud – od protektorátu po konec 2. světové války	60
4. Severočeské muzeum v českých rukách.....	62
4.1 Situace v Liberci – Historické pozadí – ukončení česko-německých sporů.....	62
4.2 Obnovení Severočeského muzea.....	68
Závěr	73
Zkratky.....	75
Seznam použitých pramenů a literatury.....	76
Prameny	76
Periodika.....	77
Literatura	79
Internetové zdroje	84
Přílohy.....	86
Obrazová část	86
Seznam obrazových příloh	86
Obrazové přílohy	88

Úvod

Pro mou bakalářskou práci jsem si vybrala téma Severočeské muzeum v Liberci. Tato instituce je pozoruhodná nejen svým kouzelným umístěním, ale především svou historií, která většinou zrcadlí období, ve kterém se muzeum zrovna nacházelo. Ať už se jednalo o výstavy, finanční situaci či správu muzea.

Další zajímavostí na této instituci je, že se nachází v pohraničí, kde se, jak známo, střetávala dvě etnika: Češi a Němci. Obě etnika byla vyspělá, a docela úspěšně se snažila prosadit a konkurovat si. Ne jinak tomu bylo i u vznikajících nových muzeí. Už když se zamyslíme nad vzniklou situací, kdy v Čechách, ač v pohraničí, kde žili převážně Němci, vznikne první německé průmyslové muzeum, je jasné, že Češi nebudou chtít dlouhodobě přihlížet na další rozkvět germanizace na českém území. A proto se v práci budu zabývat nejen samotným muzeem, ale i česko-německými vztahy, které vzhledem historické situaci v Liberci, lze jen těžko opominout.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol, ve kterých se snažím podat ucelenou historii Severočeského muzea.

V první kapitole se budu věnovat kritice pramenů a literatury.

Na začátku druhé kapitoly bych se ráda zmínila o počátcích muzejnictví v českých zemích a v kapitole třetí bych již navázala na libereckou problematiku. Tato kapitola bude popisovat dějiny muzea za „německého“ Liberce. Kromě libereckého muzea, se lehce dotkne i českého Náprstkova průmyslového muzea v Praze, které bylo konkurencí právě německému Severočeskému průmyslovému muzeu. Čtvrtá kapitola pro změnu nabídne dějiny muzea za „českého“ Liberce, tedy v době, kdy se správa muzea dostala do ryze českých rukou. Jednotlivé kapitoly budu kvůli česko-německému vývoji doplňovat historickým pozadím doby.

Co se týče samotného muzea, tak bych v práci chtěla vylíčit jeho historii a vývoj. V jedné podkapitole bych se zabývala architekturou nové budovy muzea, která si myslím, je velmi impozantním dílem. Jednu část bych též ráda věnovala česko-německé výstavě konané v roce 1906 v Liberci, která byla jedním z mnoha vrcholů špičkování mezi Čechy a Němci. Celkově bych touto prací ráda ukázala, jak velký vliv měla doba a politické okolnosti na fungování muzea.

1. Prameny a literatura

I když je Severočeské muzeum poměrně velkou a známou institucí, jen velmi těžko bychom hledali publikaci, ve které by o něm bylo nějaké větší a ucelené zmínky. A když přeci jen nalezneme literaturu, která by se o muzeu zmiňovala, dozvíme se z ní většinou jen povrchové anebo všeobecně známé informace. Ovšem budeme-li chtít najít publikaci, která by shrnovala dějiny muzea až do současnosti, nemáme šanci, neboť taková literatura neexistuje.

Samotné muzeum zatím vydalo k dějinám muzea pouze dva ucelenější svazky. První vyšel jako zvláštní otisk časopisu „*Beseda*“ v nákladu 300 výtisků k 75. výročí založení muzea. Druhý jako svázaná kniha k 100. výročí. Po důkladném prostudování a porovnání obou svazků i s dalšími prameny, druhá publikace obsahuje více nesrovnalostí a chyb. Problémem je, že chyby, které se vyskytují ve stěžejní, nebo spíše v jediné literatuře, se později neustále reprodukuje i v dalších novějších publikacích. Pro příklad: v publikaci 100 let Severočeského muzea v Liberci se píše: „*Dne 1. ledna 1884 vyšlo první číslo muzejního časopisu „Zprávy Severočeského průmyslového muzea“ (Mitteilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums)*“¹ Když vezmu v potaz, že jsem pracovala s časopisem, který vyšel 1. března 1883 a jednalo se o první číslo, je jasné, že jsem narazila na jednu z několika chyb. Samozřejmě, že chyby se dělají a dělat budou, ale v tomto případě se jedná o malér. Jak už jsem zmínila, tato publikace je téměř jediná, a tedy se dá předpokládat, že se bude používat jako sekundární literatura. Překvapení ovšem přišlo ve chvíli, kdy jsem cíleně vyhledávala ve zbylé, mnou vybrané sekundární literatuře, mezi níž patřila „*Kniha o Liberci*“ od Romana Karpaše, publikace vydaná k sedmdesátému pátému výročí založení muzea a článek k dějinám muzea od Bohumila Nusky. Ve všech byl uveden stejný chybný údaj. Na správnou dataci, jsem narazila jen na dvou místech: na oficiálních internetových stránkách muzea a v článku, který byl uveřejněný v „*Muzejním čtvrtletníku*“ z roku 2013. Je tedy zjevné, že publikace od sebe navzájem čerpaly.

Poněvadž ale není úkolem této práce popsat do detailu seznam zmínek o muzeu, vybrala jsem si jen několik publikací, ze kterých budu základní informace čerpat, a které budou sloužit jako odpichový můstek. Kompletní seznam použité sekundární literatury

¹ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 16.

bude uveden na konci práce. K vyhledání některých faktů, jsem použila i internetové stránky, které jsou v mnoha případech cenným zdrojem informací, zvláště pak z blízké minulosti.

Další informace budu čerpat z archivních pramenů, ze Státního okresního archivu Liberec. Pro soupis novější historie muzea budu čerpat též ze sborníků a výročních zpráv vydaných muzeem.

Základním pramenem pro mou práci se stává Pamětní spis z roku 1898, který vydal kustod G. E. Pazaurek u příležitosti otevření nové budovy muzea. Spis je psaný v němčině a popisuje události od vzniku muzea až po postavení nové budovy.

Dalším pramenem, se kterým budu pracovat, bude dobový tisk, ať už německý nebo český. V případě muzea se bude jednat především o muzejní časopis „*Mittheilungen des Nordböhmischen Gewerbemuseums*“ vydávaný v letech 1883–1906 a „*Zeitschrift des Nordböhmischen Gewerbemuseums – Neue Folge*“, který navazoval na původní muzejní časopis a vycházel od roku 1906 až do roku 1913. Oba tyto dobové prameny si můžeme prohlédnout v knihovně muzea, která je zároveň nejstarší čítárnou v Liberci. Tituly jsou svázány a spojeny do několika knih.

V případě „česko-německých vztahů“ budu pracovat především s těmito tituly „*Reichenberger Wochenbericht aus der Nähe und Ferne*“, „*Augsburger Allgemeine Zeitung*“, „*Národní nowiny*“, „*Národní listy*“, „*Posel z Prahy*“, „*Reichenberger Berichte aus der Nähe und Ferne*“ a „*Stráž Severu*“. Články v těchto periodikách jsou velmi cenné, protože přináší obraz doby, ve které byly napsány. Přímo v textu to ukáží na příkladu, kdy článek vydaný v německých novinách popudí „pražské vlastence“, a prostřednictvím českých novin na něj reagují. Další dobové poznatky budu čerpat též z městské kroniky a zápisů státní správy. Všechny mnou použité archivní materiály, jsou k dispozici ve Státním okresním archivu v Liberci.

Vzhledem k tomu, že moje práce není jediná, která se kdy libereckým muzeem zabývala, musím zde zmínit práci Eduarda Heidorfera, která se podrobně zaobírá muzejními léty v letech 1938–1945. V mé práci se proto nebudu tomuto tématu příliš věnovat.

Příloha má obrazovou část, ve které si můžeme prohlédnout fotografie související s muzeem. Novější fotografie do přílohy jsem pořizovala sama. Starší obrázky jsou k nahlédnutí ve Státním okresním archivu v Liberci. Některé snímky jsem převzala též z

literatury, se kterou jsem v průběhu psaní pracovala. Výřezy map jsem zpracovala pomocí mapového portálu Marushka.

Práce bude z větší části zpracována kompilační metodou, protože kromě primárních pramenů, budu v práci využívat i poměrně bohatou škálu sekundární literatury. Ráda bych též upozornila na úpravu textů citovaných z „*Národních novin*“, „*Národních listů*“, „*Posla z Prahy*“ nebo „*Časopisu Českého muzea*“, kdy citovanou část přepíšu do podoby dnešního českého jazyka. Mělo by to ulehčit porozumění citovaného textu. Pro příklad, kde se objevuje w, budu psát jednoduché v, slovo saudy přepíši na soudy, a tak dále.

2. Počátky muzejnictví v českých zemích

2.1 Základní charakteristika muzejnictví

Kdybychom si položili otázku, odkud se sběratelství a chuť vystavovat nastřádané předměty vzalo, asi jen těžko budeme hledat odpověď. Nesmíme si myslet, že se sběratelství vylouplo odnikud, ale věrme, že vývoj, který následoval, a byl nezbytně nutný pro vytvoření muzeí, které známe v dnešní době, byl komplikovaný a dlouhý.

Když otevřeme publikaci Přehled českého muzejnictví I., nalezneme tam krátkou, ale údernou charakteristiku muzejnictví, která nám podá hlubší vhled do naší problematiky: *„Muzejnictví a tedy i muzejnictví české, tkví se svými kořeny především v nadšené sběratelské vášni jednotlivců, shromažďujících předměty různé hodnoty i charakteru a vytvářející z nich soubory, spojované s nejrůznějšími souvislostmi vnějšími i vnitřními. Začasté tu byla pojátkem vlastně jen osoba majitele sbírky, jenž za svého života, ať již z úmyslu pohnutek jakýchkoli, shromažďoval v souladu se svými zálibami předměty jemu milé, jichž nabyl nejrůznějšími cestami a způsoby a jimiž se mohl těšit nejen on sám, ale i chlubit se druhým a dotvrzovat jimi svou zcestovalost, šíři, hloubku svých zájmů a někdy i svou moc, bohatství a nadřazenost.“*²

Jen na našem území sahá tradice sběratelství a vystavování nejméně do středověku. Předměty shromažďovali, jak bylo zmíněno výše, jednotlivci, především z řad panovníků, šlechty či bohatého měšťanstva. Zvláštní význam pak měly sbírky církevní. Zatímco v minulosti sbírky plnily reprezentativní či religiózní funkci, popřípadě sloužily k soukromému potěšení majitele, pozdější doba, zvláště pak doba osvícenství, dala této zálibě zcela nový rozměr. Začaly vznikat sbírky muzejní.³ Nyní je vhodná doba si vysvětlit, co to vlastně znamená, že kolekce získávají muzejní charakter, a v čem tkví ona velká změna?

V 18. století při budování přírodovědných sbírek postřehl známý přírodovědec Carl Linné, jak důležitý je systém, jako základ vědeckého poznání. Již v roce 1735 vydává

² ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 9.

³ Tamtéž, s. 9–12.

„*Systema naturae*“, kde zavádí binomickou nomenklaturu rostlin a zvířat⁴. O několik let později vyzývá k tomu, aby byla jeho publikace vnímána jako „Návod k uspořádání muzea přírodnin“.⁵ Najednou se nám naskytá jednoduché vysvětlení, nikoliv předměty samy, ale až jejich uspořádání a společenské využití, tvoří základní vlastnost, která mění soukromé sbírky na sbírky muzejní. Dalším důležitým faktorem bylo vytváření výstav, které měly inspirovat a ocenit užitečnost nastřádaných věcí. Na počátku měly výstavy ryze praktický charakter, kdy cílem byla především propagace řemeslných, průmyslových či zemědělských výrobků a úspěchů.⁶ Ale přesto ještě chybí jeden, pro mě zcela jistě nejdůležitější znak, který dělá sbírku, tou pravou muzejní, a to je, když jde sběratelství ruku v ruce se vzděláním, jinak také tak zvaný pedagogicko-didaktický přístup. Což je na jednu stranu logické, když vezmeme v úvahu, že základem výchovy a výuky bylo vždy dosáhnout nějaké názornosti. Ukázka předmětů se pak stávala, čím dál častěji, běžnou součástí výuky či výkladu. Proto začínají vznikat školní kabinety, které poskytovaly soubory takovýchto pomůcek. Nebyla zde samozřejmě důležitá hodnota ani kvalita předmětu, ale především pedagogická užitečnost.⁷ Teprve však až záměrné a systematické shromažďování předmětů určitého druhu, zaměření i hodnoty, starání se o jejich ochranu, ale také využití nashromážděných sbírek ve prospěch společnosti, a to nejen k výchovně-vzdělávacím, ale i k vědecko-výzkumným účelům, vytváří instituci, kterou známe v dnešní době.⁸

2.2 Vznik prvních muzejních institucí

Zajímavé je, že ač se pohybujeme v době, kdy se do popředí začíná dostávat vlastenectví a zájem o národní dějiny, tak i přesto probíhá masivní rozvoj především přírodních věd. Mohli bychom si to odůvodnit tím, že pro vlastence nebyly předměty tak důležité, neřkuli vůbec, oproti knihám, archivním dokumentům či jiným písemnostem. Tím

⁴ Linnaei, Caroli. *Systema Naturae*, 1735.

⁵ SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 21.

⁶ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 11–12.

⁷ Tamtéž, s. 11.

⁸ Tamtéž, s. 13.

se pravděpodobnost, že by mohla začít vznikat muzea zaměřená na historii či umění, velmi snižovala, a dávala tím především prostor pro vznik muzeí s přírodovědným zaměřením.⁹

Na tomto místě, bych se rozhodně neměla zapomenout zmínit o „Obrazárně Společnosti vlasteneckých přátel a umění v Čechách“. Ta vznikla za účelem obnovy umění, které po tereziánských a josefínských reformách značně opadlo. Spojilo se tak několik nadšenců, které spojovalo umění a láska k vlasti a 5. února 1796 založili Soukromou společnost vlasteneckých přátel umění (*Privat Gesellschaft patriotischer Kunst Freunde*), která zřizovala sbírky uměleckých děl, aby je ochránila před zničením či vývozem a mohla je zpřístupnit veřejnosti. Dalším jejím úkolem bylo založení umělecké školy. Obrazárna byla nejprve umístěna do Černínského paláce na Hradčanech, kde ještě téhož roku byla instalace, kterou tvořily zapůjčené obrazy a sochy, otevřena veřejnosti. Obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění se stala předchůdcem dnešní Národní galerie v Praze.¹⁰

Mezi úplně první muzeum v Českých zemích a jedno z nejstarších muzeí v Evropě, dokonce starší než British muzeum v Londýně, patřilo proslulé jezuitské Matematické muzeum v Klementinu (*Museum Mathematicum Collegii Clementini*), které bylo založeno v roce 1722.¹¹

2.3 Vznik zemských muzeí

Matematické muzeum, kabinet přírodnin čili pozdější Pražské muzeum přírody či různá soukromá „muzejíčka“, patřila mezi jakési první pokusy veřejné osvěty. Ucelené vědecké soubory, v první řadě vytvářely živnou půdu pro vědecké bádání učených osvícenců. Vedle přírodních krás se začíná velmi prosazovat i historie a kultura. V této době se vědecké zkoumání nemělo o co „opřít“, a tak bylo důležité mít místo, které bude základnou a odpichem pro ambiciózní projekty, čímž muzeum bezpochyby bylo. Postupem času, se také došlo k závěru, že je nutné vzdělávat i prostý lid.¹²

⁹ SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 20.

¹⁰ Vlnas Vít. *Obrazárna v Čechách 1796–1918*, s. 17–27.

¹¹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 11.

¹² Tamtéž, s. 15.

Ne náhodou začala v rakouské monarchii na začátku 19. století vznikat první velká zemská muzea, kdy nejdůležitější slovem je zde právě to „zemská“. Jak již můžeme tušit, mělo to hodně společného s dobou a postavením jednotlivých zemí v monarchii. Zemská muzea se měla zabývat hlavně přírodou, historií a kulturou přesně vymezeného území své země. To platilo pro vznikající muzea ve Štýrsku, v Uhrách, ve Slezsku, na Moravě, ale i v Čechách, kde každé muzeum mělo mít svá místní, politická a ideová specifika. Na základě určitých stejných znaků, si můžeme myslet, že nově vznikající instituce byla jen jakási forma protestu zemské šlechty a liberálů proti františkovskému režimu. Pro příklad si uveďme muzejní „rozložení sil“, kdy přírodní vědy napomáhaly v první řadě hospodářskému rozvoji, zatímco rozvoj historických věd měl vést k lepšímu pochopení současnosti, a povzbuzovat především zemské vlastenectví, což můžeme chápat jako boj proti byrokratickému státnímu centralismu a absolutismu. Kromě těchto základních znaků, které pojily všechna vznikající „zemská“ muzea, byly povětšinou okolnosti vzniku i zaměření nejstarších muzeí u nás značně odlišné.¹³

Uherské království mělo své muzeum v Pešti. Pro vznik muzeí na našem území však hrálo velkou roli, založení Štýrského národního muzea, též zvaného „*Joanneum*“, v roce 1811. Toto muzeum bylo vybudováno již záměrně jako vědecký ústav, který měl sloužit k rozšiřování vědomostí a k vystavování přírodnin, historie a kultury rakouských zemí. Muzeum mělo velké úspěchy, a proto není divu, že se stalo vzorem pro založení našich zemských muzeí: Slezského muzea v Opavě, Moravského muzea v Brně a Národního muzea v Praze.¹⁴

Oblast Slezska se mohla pyšnit muzeem mezi prvními. Nejen, že tam bylo založeno muzeum v Opavě, ale ještě o něco dříve, to je v roce 1802, v Těšíně vzniklo „Šeršnikovo“ muzeum ze školních kabinetů. To však již nespadá po vzniku Československé republiky do našeho území. Vraťme se proto nyní zpět do Opavy, kde bylo s podporou města založeno v roce 1814 zprvu gymnazijní muzeum, pod vedením porýnského Němce profesora Faustina Ense. Muzeum mělo charakter spíše historický, ale postupem času, kdy získávalo exponáty od zakladatelů, ale i od příznivců se začala jeho působnost rozšiřovat.¹⁵ Nicméně to stále bylo pouze muzeum soukromé, a teprve až zvyšující se úroveň a ohlas přilákala

¹³ Tamtéž, s. 15.

¹⁴ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 15.

¹⁵ SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 31–34.

pozornost císaře Františka I., který muzeum navštívil. Po jeho návštěvě, se muzeum dočkalo i úředního uznání, což bylo v červenci roku 1818.¹⁶ Jediné, co císař zamítl, bylo navrhované jméno muzea. Podle podaného návrhu chtěli, aby neslo název „*Oesterreichisch-Schlesisches Provinzialmuseum*“ (Zemské muzeum pro Rakouské Slezsko), museli se však spokojit s pojmenováním „*Troppauer Gymnasialmuseum*“ (Opavské gymnaziální muzeum).¹⁷ Žádost o uznání sbírek byla podána už v roce 1815, ale díky tomu, že Slezsko mělo společnou státní správu s Moravou, zůstala žádost na Moravoslezském guberniu v Brně dlouho ležet ladem. Důvodem bojkotu bylo i to, že Morava si chtěla zřídit sama vlastní muzeum, a především nechtěla mít konkurenci.¹⁸

Lepšího postavení se mu dostalo až v roce 1882, kdy byly schváleny stanovy „*Schlesisches Landesmuseum für Kunst und Gewerbe*“ (Slezského muzea pro umění a řemesla), které zřídila jako další instituci obchodní a živnostenská komora a o dva roky později byly položeny základy Muzea Matice Opavské.¹⁹ První ze zmiňovaných mělo velkou podporu císaře a v roce 1888 začalo nést jeho jméno „*Kaiser Franz Josef Museum für Kunst und Gewerbe*“ (Muzeum císaře Františka Josefa pro umění a řemesla).²⁰ Svého „zemského“ přízviska se dočkalo nakonec také, ale až na začátku 20. století, kdy bylo převzato do zemské správy pod názvem „Slezské zemské muzeum“.²¹ Toto muzeum je nejstarší veřejné a třetí největší na našem území.²²

Jak již bylo zmíněno, i Morava chtěla mít své muzeum a jisté kroky k jeho založení udělala v roce 1816, kdy Moravoslezská společnost vydává memorandum na podporu zemědělství, přírodovědy a vlastivědy. Jedním z autorů byl i Josef Hormayer, který vypracoval koncept ke štýrskému „*Joanneu*“, takže zde byla velká vyhlídka na úspěch. Celým projektem se zabýval i Christian Karel André, který podporoval vznikající moravské sbírky již od počátku 19. století. Moravské muzeum mělo být centrem regionální a vzdělávací práce pro Moravu a Slezsko. Náplň instituce byla všestranná, vedle sbírek historických a uměleckých, se měla zabývat i přírodopisem, fyzikou, chemií, technologií či

¹⁶ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 16.

¹⁷ Tamtéž, s. 16.

¹⁸ SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 32.

¹⁹ ŠÍL, Jiří a kol. *Země a její muzeum*, s. 17.

²⁰ <http://www.szm.cz/rubrika/5/muzeum/historie.html>, [cit. 25. 5. 2018].

²¹ ŠÍL, Jiří a kol. *Země a její muzeum*, s. 18.

²² SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 68.

zemědělstvím. Dokonce měla provádět i laboratorní testy užitečné pro zemědělství a průmysl nebo provádět rozборы minerálních a léčivých vod.²³

Memorandum pak bylo odesláno na moravsko-slezské gubernium a protektorovi Antonínu Bedřichu Mitrovskému z Nemyšle, který poté postoupil žádost císaři. Příprava byla dokonce tak propracovaná, že navrhovala, aby Moravské muzeum neslo císařovo jméno, tedy „*Franzens-Museum*“ (Františkovo muzeum), čímž si mělo pojistit císařovu náklonnost.²⁴ Pochopitelně ani v tomto případě nepadlo semeno zcela na úrodnou půdu. Jestliže opavský návrh na guberniu ležel dlouhou dobu bez jakékoliv odezvy, brněnský byl do Vídně sice odeslán obratem, ale zato si na schválení musel pěknou řádku měsíců počkat. Po schválení návrhu císařem, které proběhlo 29. července 1817, nezavládla na brněnské straně úplně pozitivní atmosféra. Muzeum totiž nebylo samostatné, ale vzniklo jako součást Moravsko-slezské společnosti na podporu zemědělství a vlastivědy, nemělo nárok na státní podporu, a mělo sloužit jen jako ústav odborný a vytvářející sbírky. Možná i díky tomu, se veřejné otevření muzea posunulo, neboť hrabě Mitrovský podepsal a potvrdil stanovy až 24. března 1818.²⁵ I přes tyto komplikace, se muzeu podařilo vydobýt si svoje místo, a dokonce se o něm v roce 1888, jako o významné vědecké akademii, zmiňuje i „*Ottův slovník naučný*“.²⁶

Brněnské muzeum bylo poněkud odlišného typu než muzeum v Opavě. Moravské muzeum bylo hned od začátku vedeno jako „zemské“ a spadala pod něj i oblast Slezska. Dále bylo prosazováno pomocí šlechty oproti Opavě, které jako jediné z našich tří muzeí bylo podporováno měšťanstvem. Ovšem i tady se objevovaly náznaky moravského zemského vlastenectví proti rakouskému centralismu. Tendence, ale nebyly tak silné jako v muzeu v Praze. Svůj podíl v tom mělo hlavně umístění obou muzeí, kdy neměly a ani nemohly mít nějaký větší podíl na rozvoj české národní kultury.²⁷ Moravské zemské muzeum je druhé největší a druhé nejstarší veřejné muzeum v Čechách, a potom první největší a první nejstarší na Moravě.²⁸

²³ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 16.

²⁴ SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 32–33.

²⁵ Tamtéž, s. 33.

²⁶ GREGOROVÁ, Růžena, Stanislav HOUZAR, Vladimír HRAZDIL, et al. *Moravské zemské muzeum: s úctou k práci průkopníků, s díky jejich pokračovatelům.*, s. 7.

²⁷ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 17.

²⁸ SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 68.

A konečně se dostáváme ke vzniku Národního muzea v Praze. František Palacký, jej nazval „*Archimedovým punktem, který hýbe a povznáší národnost českou výš a výše*“.²⁹ Pražské muzeum vzniklo, též od začátku jako „zemské“, ale s tím rozdílem, že se cílevědomě zaměřovalo na potřeby a zájmy Čech, a zaujímá tím čelní postavení ve vývoji českého muzejnictví. „*Joanneum*“ stálo u zrodu i tohoto muzea, kam ho jel osobně Kašpar Šternberk, po domluvě s nejvyšším purkrabím Františkem Antonínem Kolovratem, prozkoumat. Ani v tomto případě nebyla situace pro realizaci zcela jednoznačná, neboť zde došlo ke střetu dvou návrhů, kdy proti sobě vystoupili Kolovrat a hrabě Bedřich Berchtold podporován Josefem Jungmannem³⁰. I když oba návrhy si byly hodně podobné, podstatný rozdíl byl v hledisku národním. V prvním návrhu se prezentuje především zájem o vlast a vědu, zatímco v druhém jde o podporu a vývoj jazyka a literatury. Nakonec zvítězil návrh purkrabího Kolovrata, kdy Josef Jungmann přijal jeho argumenty a přeložil provolání pro české čtenáře. Provolání vyšlo 15. dubna 1818 a uvádělo se v něm toto: „*Muzeum bude shromažďovat všecko, co k národní literatuře a k národní produkci náleží, jakož i přehlédnutí všeho toho, co kde ve vlasti přirozením neb lidskou pilností způsobeno*“³¹. Muzeum tak mělo všestranné zájmy. Vytvářelo oddělení historické, přírodovědné, průmyslové či technické, mělo funkci ochrannou a osvětovou. Od roku 1824 sídlilo ve Šternberském paláci na Hradčanech.³²

V roce 1827 začal vycházet muzejní časopis: „*Časopis vlasteneckého muzea*“, jehož redaktorem byl František Palacký. Časopis vycházel v českém a německém jazyce a vydání se od sebe lišila. O německou verzi nebyl takový zájem, jak se očekávalo, a tak zklamaný Kašpar Šternberk, který si od německé verze sliboval zahraniční proslulost a popularitu ve vyšších vrstvách, učinil logický tah, kdy německou verzi začal vydávat jako měsíčník a českou jako čtvrtletník. Protože se zájem o časopisy i nadále snižoval, německá verze byla nakonec bez náhrady zrušena a českou verzi si pod svá křídla převzala Matice česká. Časopis dostal nový název „*Časopis českého Museum*“ a jeho náklad se začal postupně zvyšovat. Svůj podíl na tom měl bezpochyby i František Palacký.³³

²⁹ ŠMÍD, Jan. *Národní muzeum v Praze.*, s. 5.

³⁰ Podrobněji o vzniku Národního muzea Viz: SKLENÁŘ, Karel. *Obráz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 54–95.

³¹ ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 19.

³² Tamtéž, s. 17–19.

³³ Podrobněji Viz: ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 19–23 a SKLENÁŘ, Karel. *Obráz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 122–144.

Muzeum se později přestěhovalo do „Nosticova paláce“ do ulice Na Příkopech a do nově postavené budovy na Václavském náměstí se muzeum dostalo až v roce 1891 po jejím dostavění.³⁴ Bylo by dobré ještě zmínit, že myšlenka na postavení nové budovy, už se objevila v roce 1862 v pamětním spise, který sepsal W. W. Tomek, tedy hned po změně z absolutní na konstituční monarchii. V té době se totiž začalo uvažovat o předání muzea do správy České země, ale panoval zde strach českých politiků, že pokud by v zemském sněmu bylo více Němců, bylo by nakonec i zemské muzeum poněmčeno. To se nakonec ale nestalo.³⁵ Díky stálému zvětšování jeho sbírek se i dnes muzeum nachází v několika budovách. Národní muzeum v Praze je největší a třetí nejstarší veřejné muzeum u nás.³⁶

Na předchozích stránkách jsem se pokusila nastínit muzejní počátky na našem území. Mohli jsme se dočíst, že založení muzea nebylo vždy jednoduché a potýkalo se jak s finančními potížemi, tak a to především s politickými „ideály“ doby. Nyní se již nebudu pouštět do žádného dalšího obecného popisu, a to ne protože by snad nevznikaly další významné instituce, ale protože se dostáváme do doby, kdy se s muzei doslova „roztrhl pytel“. Proto by jejich postupné vyjmenovávání bylo již v tuto chvíli nesmyslné. Stačí, když si uvědomíme, že během sto třiceti let vzniklo na našem území přibližně sedm větších „muzeí“. Zato v letech 1860–1890, to je během třiceti let, vzniklo celkem 49 nových muzeí a muzejních spolků regionálního typu, což není málo, ba naopak.³⁷ Mezi nimi si své místo na slunci vydobylo i Severočeské průmyslové muzeum v Liberci.

³⁴ Podrobněji viz: SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 271–306.

³⁵ SKLENÁŘ, Karel, Lubomír SRŠEŇ, Michal STEHLÍK, et al. *Velká kniha o Národním muzeu.*, s. 50.

³⁶ Tamtéž, s. 68.

³⁷ ŠPĚT, Jirí. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, s. 32.

3. Severočeské průmyslové muzeum v Liberci

3.1 Situace v Liberci – Historické pozadí v letech 1848–1898

Píše se devatenácté století, které bylo pro Evropu dobou velkého průmyslového rozmachu. A ani v Liberci tomu nebylo jinak. Z ruční výroby se přecházelo na výrobu strojovou a postupem času se stále více zdokonalovala výroba tovární.³⁸ Než však budu moci v tomto duchu pokračovat, musíme si udělat malou odbočku do minulosti, a alespoň trochu nahlédnout do problematiky, která ovlivnila chod Liberce na mnoho dalších let dopředu.

S velkou nadsázkou můžeme říci, že Liberec si žil poměrně poklidným životem, i když na jeho území žilo jak české, tak německé obyvatelstvo. Pro číselnou představu si uvedme výsledek první sčítání lid v roce 1857, kdy v Liberci žilo celkem 18 854 osob. Při druhém sčítání, které proběhlo v roce 1869, už to bylo 22 394 obyvatel. Ovšem pro nás nejvíce vypovídající údaj pochází z roku 1880, kdy Liberec obývalo 28 090 lidí, z toho 24 742 osob se přihlásilo k německé národnosti, zatímco pouze 2 488 k české.³⁹

Je známou pravdou, že takzvaných českých Němců zde žilo více a české obyvatelstvo bylo upozaděno. Ale to způsoboval i fakt, že Češi neměli v této oblasti většinou žádné vysoké postavení.⁴⁰ Je důležité, ale zmínit, že se ve dřívějších dobách neseťkáváme s otevřenými projevy nevráživosti německého obyvatelstva proti Čechům.⁴¹ Tato situace se začala rapidně měnit na jaře revolučního roku 1848.⁴² Nově nabytá tisková svoboda se využila k vydávání prvního politického týdeníku v Liberci. „*Liberecký deník z blízka i z dále*“ (*Reichenberger Wochenbericht aus der Nähe und Ferne*), jak se honosně nazýval, začal vycházet 1. dubna 1848 pod taktovkou liberální buržoasie.⁴³ Jeho hlavním

³⁸ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 12.

³⁹ LUG, Viktor, Anton Franz RESSEL a Erich GIERACH. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen.*, s. 53.

⁴⁰ BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*, s. 83.

⁴¹ NOVOTNÝ, Jan. *Ke vztahu Čechů a českých Němců v revoluci 1848–1849.*, s. 64.

⁴² BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*, s. 83.

⁴³ Tamtéž, s. 14.

cílem mělo původně být: „V Liberci a okolí šířiti svobodomyšlné zpravodajství a vysvětlovati politickou situaci. V národnostní otázce si kladl za úkol „zachování a ochranu práv Němců v Čechách“ a ve směru politickém „zachování vzájemných vnitřních vztahů s Německem“.“⁴⁴ Ovšem jeho vize se ani zdaleka nestřetly s realitou, zvláště pak v národnostní otázce. Jeho redaktor a zakladatel Anton Anschiringer již v prvním čísle překročil veškeré meze, když se ostře obul do Prahy a jejích poměrů. Tím zasadil pomyslné semínko zla a národnostní nenávisti.⁴⁵

Na straně šest vyšlo 1. dubna 1848 mimo jiné i toto provolání: „*Heutige Post. Aus Prag von gestern. Anarchie in allen Ecken. Unzählige Clubbs, worunter der Gewerbsverein der arroganteste. Die widersinnigsten Maueranschläge. Die czechischen Ultras oben an, doch im Kampfe unter einander, aber in den lächerlichsten, wenn jetzt etwas lächerliches sein könnte. Aufgepasst! Einigkeit ihr deutschen Brüder!!*“⁴⁶ To bylo, jak vidno, silně proněmecké. Liberec se tak stal „nedobrovolně prostředníkem“ týdeníku, a díky tomu též radikálním bojovníkem za práva německého národa a pěstování nenávisti vůči Čechům.⁴⁷ Útoky byly též vedeny proti první a druhé petici, které byly odeslány císaři do Vídně. Záměrně hanili jednotlivé body, ovšem největší vrásky na čele jim dělal požadavek o přiznání rovnoprávnosti češtiny a němčiny, a s tím související dosazování do úřadů jen osoby, které budou oba jazyky ovládat.⁴⁸ Poslední kapkou byla však žádost o sjednocení zemí koruny české a zrovnoprávnění obou národností.⁴⁹

Tato situace nezůstala dlouho bez odezvy. Vyjádření odporu se dostavilo hned v prvním čísle Havlíčkových Národních novin. Ty vycházely pro změnu jako silně pročeské, však již v úvodu se hlásalo: „*Bratři! Směle kupředu! To budiž naše společné heslo! A takový bude i směr těchto Národních novin. H.B.*“⁵⁰ A v titulku nemůžeme najít nic jiného, než základní požadavky: „*Skutečná rovnost národností. Spojení zemí koruny*

⁴⁴ Tamtéž, s. 15.

⁴⁵ Tamtéž, s. 15.

⁴⁶ *Reichenberger Wochenbericht aus der Nähe und Ferne*, č. 1, 1. 4. 1848, s. 6. – (překlad: Dnešní pošta. Ze včerejší Prahy. Anarchie na každém rohu. Nespočet klubů, z nichž Průmyslový spolek je nejzarogantnější. Nesmyslné poutače. „Ultračeši“ jsou nahoře, ale v boji mezi sebou, ale v tom nejsměšnějším, jestli by mohlo být nyní něco směšného. Dejte si pozor! Buďte jednotní, němečtí bratři!! cit. BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*, s. 85.)

⁴⁷ BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*, s. 84 a 87.

⁴⁸ Tamtéž, s. 85.

⁴⁹ Tamtéž, s. 86.

⁵⁰ *Národní nowiny*, č. 1, 5. 4. 1848, s. 1.

naší. Zrušení práv feudálních. Rovnost všech stavů před zákonem. Soudy přísežných. Odpovědné ministerstvo pro korunu naši. Všeobecný sněm celého národu. Národní gardy všude. Úplná reforma škol a úřadů.⁵¹ Prohlášení k libereckému článku se pak dostalo na stranu tři pod výjimečným označením: „Pozor. Právě se nám dostal do rukou poslední list časopisu nyní v Liberci (Reichenberku) pod jménem „Reichenberger Anzeigebblatt“⁵² vycházejícího. S nemalým úžasem čteme tam na zadní straně nesmírně velikou literu... Takovými tedy zprávami bouří zlomyslníci aneb nerozumní naše německé krajany, to je rozumné užívání tisku. Tak se užívá tisku ve městě kraje Boleslavského, kde dobře známý nepřítel náš, jenž bohužel české jméno, co odrodilec nese, baron Koc z Dobrše, co krajský vévodí!! Činíme slavné úřady pozorny na takové přestupky proti zemi a národu, žádáme, aby se netrpělo takové nesmyslné bouření a roztrušování falešných zpráv, aby se přinutil úředně onen list, odvolati všechny ty hrubé, lživé urážky, jenž jsou zrada zemská! Ostatně se nám podařilo na kvap ještě včera následující vyjádření spisovatelů Pražských, jak německého tak i českého jazyka podpisy opatřiti, o kterém ovšem doložiti musíme, že jenom podpisy těch spisovatelů zde stojí, kterými jsme se náhodou sešli, přesvědčení jsouce, že každý řádný spisovatel v duchu svém klade podpis mezi ostatní zde vytištěné: Ustavičně se staráme zde v Praze o svornost mezi oběma národy Němci i Čechy, dobře vědouce, že bychom snadno oba dva o svobodu připraveni býti mohli, kdyby nastal mezi nimi spor národní. Proto s ošklivostí pozorujeme, kterak se v Liberci zrovna a zlomyslně této národní svornosti napříkoř jedná a patrnou lživou urážkou Čechům činěnou zášť národní mezi námi podněcuje. Vyslovujeme zde veřejně ošklivost svou zároveň, co důkaz nepravdivosti těchto pro znepokojení myslí roztroušených zpráv. V Praze dne 4. dubna 1848.“⁵³ Pod tyto výroky se podepsalo celkem třicet tři spisovatelů. Pro příklad jmenujme Alfreda Meissnera, Karla Sabinu, Karla Jaromíra Erbena, Františka Palackého a Karla Havlíčka.⁵⁴

Ani liberečtí podnikatelé, povětšinou německého původu, nebyli s touto vyprovokovanou situací spokojeni a chtěli Liberec očistit od podezření, že začal šířit národnostní zášť. Dvacet sedm vyšších libereckých důstojníků napsalo vyjádření, kde dávali jasně najevo, že nechtějí, aby bylo všem libereckým občanům dáváno za vinu něco,

⁵¹Tamtéž, s. 1.

⁵² Je zajímavé, že autor liberecké noviny pojmenoval takto, správně by mělo být označení „Wochenbericht“, protože „Anzeigebblatt“ neboli „Oznamovatel“ vznikl až po zániku „Reichenberger Berichte“ (od roku 1849 změnil název) a s těmito novinami neměl moc společného.

⁵³ Tamtéž, s. 3.

⁵⁴ Tamtéž, s. 3.

co napíše nějaký „*Wochenbericht*“. K tomuto prohlášení se později připojili i někteří občané.⁵⁵

Národnostní nepřátelství vrcholí v boji o volby do frankfurtského parlamentu. Češi se vyhnuli volbám úplně, poněvadž ti měli za prioritu volby do českého zemského sněmu, a dokonce se jim podařilo strhnout na svoji stranu i některé nerozhodné české Němce. Německou stranu formovala liberální buržoasie a zakládala takzvané „konstituční spolky“.⁵⁶ „*Liberecký Konstituční spolek vystupoval častěji jako mluvčí všeho nebo větší části německého obyvatelstva v Čechách a s tím se Liberec stával centrem německých nacionálních snah a velkoněmeckých tendencí.*“⁵⁷ Jako významný člen se 28. srpna - 31. srpna 1848 zúčastnil teplického sněmu. Tam společně s ostatními zástupci německých Konstitučních spolků odmítali spojení s Čechy v zemském sněmu a žádali o rozdělení země do českých a německých krajů.⁵⁸

Za zmínku jistě stojí vystoupení Uffa Horna z Trutnova. Ten žádal o rozumné povznesení se nad věci a přiměří s českým národem. Neboť jak tvrdil, není možné brát celý český národ za nepřítele. Ukazoval, že Němci by se měli od Čechů učit, protože Češi jsou v mnoha věcech zkušenější a zdatnější.⁵⁹ (Ostatně později se dozvíme, jak se Němci snažili reagovat na české úspěchy v rámci muzea.) Dále žádal, aby se Němci prohlásili za upřímné demokraty s tím, že jen tak docílí, aby s českým národem nastolili zase určitou rovnováhu. Poukazoval i na to, že jako spolupracovníci jsou silnější než jako protivníci. Možná, že jeho názory pramenily z jeho nepřilíh velké důvěry k frankfurtskému parlamentu, ale nutno podotknout, že na sjezdu působil velmi zvláštně, poněvadž měl úplně jiné představy, než většina zástupců Konstitučních spolků.⁶⁰ Jestli ovšem byly jeho závěry správné, to už nechám na uvážení každého z Vás.

30. srpna proběhlo též hlasování o sídle Ústředního spolku, kdy pro Liberec se vyslovilo třicet osm delegátů, zatím co pro Prahu jen osm.⁶¹ Tím se Liberec stal poprvé oficiálním a jakýmsi „národním centrem“ českých Němců.⁶²

⁵⁵ BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*, s. 87.

⁵⁶ Tamtéž, s. 134.

⁵⁷ Tamtéž, s. 134–135.

⁵⁸ KLÍMA, Arnošt. *Češi a Němci v revoluci 1848 -1849*, s. 106–108.

⁵⁹ Tamtéž, s. 107.

⁶⁰ Tamtéž, s. 107.

⁶¹ Tamtéž, s. 108.

⁶² MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918.*, s. 289.

Liberec později skutečně jménem Ústředního spolku vystupoval, například při říjnových revolucích, avšak nezmohl se navíc než na sepsání petice, což bylo určitým zklamáním a potupou.⁶³ Nebo když byl proti svolání českého zemského sněmu a snažil se bojkotovat jeho volby.⁶⁴

20. listopadu proběhlo další zasedání, tentokrát v Chebu, a měla se zde projednávat nově vzniklá situace po říjnových revolucích. Augšpurské noviny se domnívaly, že se Němci a Češi udobří, a že už se nebudou nechávat používat jako nástroje k útlaku. 14. listopadu oznamovaly tyto předpoklady: „*Eine solche Versöhnung mit den Tschechen ist schon durch mehrere Umstände namentlich eine Erklärung der Bewohner von Reichenberger, sowie durch die Sprache der listen Blätter der tschechischen Partei angebahnt. Beide Parteien scheint das richtige Gefühl zu durchdringen das, wenn die Freiheit in der Monarchie erhalten Arden soll, die Nationalitäten aufhören müssen gegeneinander als werkzeuge der Unterdrückung zu dienen. Ebenso scheinen sie zu fühlen dass westslawische und deutsche Interessen treffen, nur die russtschen Interessen stärken hiesse. Wir betrachten daher diese Versöhnung, wenn sie unter dem Panier der Freiheit zu Stande kommt, als einen Gewinn nicht nur für die österreichische Monarchie, sonder für Europa.*“⁶⁵ Ovšem nadarmo se neříká, že není nic staršího než včerejší noviny. Zástupci na sjezdu v Chebu nejen, že neměli v plánu usmířovat se s Čechy, ale ještě se chtěli, co nejtěsněji spojit s Německem, a i nadále uznávat Národní shromáždění ve Frankfurtu. Dá se tedy říci, že se ani po změně říjnové situaci postoj německých spolků nezměnil.⁶⁶ To se ale netýkalo libereckého Ústředního konstitučního spolku nebo lépe řečeno, chebská stanoviska se nelíbila umírněným libereckým liberálům. Netrvalo dlouho a nastala situace, kdy liberálové začali ze spolku postupně vystupovat, a tak se brzy skládal už z jen pár nadšených radikálů. Dokonce se začaly objevovat názory, že další zachovávání Ústředního spolku nemá moc smysl, ale pro české Němce a Liberec by to byla ostuda, že nevydrželi ani tři měsíce, tak hlasovali pro zachování. Spolek byl ale značně oslaben a neměl takovou

⁶³ BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*, s. 186.

⁶⁴ KLÍMA, Arnošt. *Češi a Němci v revoluci 1848–1849*, s. 141.

⁶⁵ *Augsburger Allgemeine Zeitung*, Nr. 319, 14. 11. 1848, s. 5025. - (překlad: Smíření s Čechy bylo zahájeno několika okolnostmi, vysvětlení obyvatel Liberce, a stejně tak listy české strany mluví stejně. Obě strany zdá se pochopily, že pokud je možné získat svobodu v monarchii, že musí přestat sloužit jako nástroje útlaku. Také vypadá, že mají pocit, že „západní slovanské“ a odpojení německých zájmů, by znamenalo posílení ruských zájmů. Domníváme se proto, že když toto smíření přijde pod praporem svobody, bude to vítězství nejen pro rakouskou monarchii, ale speciálně pro Evropu.)

⁶⁶ KLÍMA, Arnošt. *Češi a Němci v revoluci 1848–1849*, s. 141–142.

sílu, aby mohl ovlivňovat větší množství lidí. Nakonec byla jeho činnost ukončena po nařízení vlády, která měla za cíl zlikvidovat svobodná shromáždění.⁶⁷

Podobný úpadek začaly zažívat i první politické liberecké noviny, kterým se velmi znatelně začala měnit struktura článků. Velký vliv na to mělo i omezení tiskové svobody.⁶⁸ V posledním čísle, které vyšlo 28. března 1849 se loučí odpovědný redaktor doktor Fischer takto: *„An die P.T. Herren Leser! Die glorreichen Märztage des Jahres 1848 waren Ursache das hierorts ein Blatt gegründet wurde - welches foul hier als auch in der Umgegend sich einen bedeutenden Leserkreis erwarb - Die Redaktion mühte sich trotz allen Uibelständen, die die eigen thümliche Lage Reichenbergs mit sich bringen stets ihren verehrten Lesern das zu bieten - was für hier interessant sein konnte.*

Die Märztage des Jahres 1849 sehen dieses Blatt eingehen, eingehen durch das draconische Pressgeses - und durch die Animosität jener, die in jedem gedruckten Blatt eine Veranlassung zu Revolutionen sehen, und die erst dann die Ruhe für begründet halten wenn die Blätter nichts anderes enthalten werden, als Geburts und Todtenlisten, und offizielle Nachrichten über Feierlichkeiten und Capitalselvcirungen.

Der Zweck besteht einzig darin, den Herren Lesern anzuzeigen, das dieses die letzte Nummer der "reichenberger Berichte" ist.

Ich empsehle mich hiedurch meinen Herrn Lesern, und hosse anderwärts mit Ihnen wieder zusammen zu treffen. Die Stelle der "berichte" wird das "Anzeigblatt" einnehmen, welches alle Anzeigen in gewerblichen, merkantilischen und Comunal Angelegen heiten bringen wird.“⁶⁹ Tím skončila éra prvních libereckých novin, a my tím zakončujeme revoluční rok.

V roce 1850, byla k Liberci připojena obec Kristiánov, a díky tomu se Liberec stal druhým největším městem v Čechách. V témže roce se začal zavádět i systém obecní

⁶⁷ Podrobněji BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*, s. 202–216.

⁶⁸ BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*, s. 223–224.

⁶⁹ *Reichenberger Berichte aus der Nähe und Ferne*, Nr. 25, 28. 3. 1849, s. 1. – (překlad: Vážení čtenáři, slavné březnové dny v roce 1848 byly příčinou založení tohoto listu, který si získal ve městě i v okolí velký počet čtenářů. Redakce se snažila bojovat proti zlu a nabízet libereckým ctěným čtenářům zajímavé zprávy. Březnové dny roku 1849 vidí konec tohoto listu, konec kvůli drakonickému tiskovému zákonu a nepřátelství těch, kteří vidí v každé vytištěné stránce příčinu revoluce a klid budou považovat teprve tehdy za zajištěný, až nebudou nic jiného obsahovat než oznámení narození a úmrtí a oficiální zprávy o slavnostech a vychvalování kapitálu. Cílem je vážení čtenáři, že toto je poslední číslo „Reichenberger Berichte“ Chválím se a budeme se vážení čtenáři setkávat společně někde jinde. Na místě „zpráv“ bude „Oznamovatel“, který bude přinášet oznámení z průmyslu, hospodářství a obecních záležitostí., cit. BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*, s. 224)

samosprávy. Liberec se snažil posílit svoje postavení a získal titul statutárního města, což bylo unikum, protože tuto výsadu měla doposud jen Praha. Toto postavení bylo důležité pro politický a hospodářský rozvoj. Hospodářský význam se ukázal i v založení Obchodní a živnostenské komory.⁷⁰

Situace na Liberecku se během dalších 30 let poněkud uklidnila, a dávala tím prostor pro rozvoj hospodářství a společnosti. Rozkvět Liberce můžeme sledovat na konci sedmdesátých let, kdy se Liberec stává nejvýznamnějším německým centrem.⁷¹

Mírně ke slovu se postupem času začali dostávat i Češi. Svůj podíl na tom zajisté měl výskyt českých liberálů ve vídeňské říšské radě, kde vznášeli své požadavky. Tato skutečnost se samozřejmě nelíbila německým liberálům, kteří se snažili Čechy vystrnadit. Snažili se poukázat, že Češi chtějí narušit celistvost a jednotu říše, a proto byli proti zavedení českého jazyka v úřadech a rozdělení pražské univerzity. V roce 1880, ale i přes velký německý nesouhlas, vyšlo takzvané „Stremayrovo nařízení o použití zemských jazyků“, což zjednodušeně znamenalo, že němčina a čeština byla na „vnějších“ úřadech rovnoprávná. Tuto výsadu měla doposud jen němčina. I když to byl původně jen jakýsi pokus vlády, nesporně to byl jeden z českých úspěchů.⁷²

Postupně se v i Liberci zvyšoval počet Čechů, kdy česky mluvící lid tvořil 8,85% celkového obyvatelstva.⁷³ Čeští Němci se začali obávat tohoto „českého vzestupu“ a začali si pohrávat s myšlenkou národnostního rozdělení země, s čímž samozřejmě Češi nesouhlasili.⁷⁴ Během osmdesátých let se v Liberci k moci dostalo proti liberální křídlo (v čele Heinrichem Pradem a Karlem Schückerem, který se následně stává starostou) a Liberec začal opět vystupovat jako silný německý člen hájící především německé zájmy.⁷⁵ Otevřeně se o tom zmiňovaly i liberecké noviny „*Deutsche Volkszeitung*“: „*Reichenberg, die erste Stadt Deutschböhmens, die mehr Bewohner zählt als Prag Deutsche, die feste Burg des Deutschthums in Nordböhmen, ist in Händen der deutschnationalen Partei.*“⁷⁶

⁷⁰ Tamtéž, s. 290.

⁷¹ Tamtéž, s. 290.

⁷² URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*, s. 354–355.

⁷³ LUG, Viktor, Anton Franz RESSEL a Erich GIERACH. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen.*, s. 53.

⁷⁴ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*, s. 359–360.

⁷⁵ MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918.*, s. 293–294.

⁷⁶ Tamtéž, s. 294 (překlad: *Liberec je prvním městem německých Čech, který má více německých obyvatel než Praha, pevnost německví v severních Čechách je v rukou německé národní strany*)

Vzhledem k napjatým vztahům se nemůžeme ani divit, že se při dalším libereckém sčítání lidu v roce 1890 k české řeči přihlásilo jen 1 613 z 30 890 obyvatel.⁷⁷

Další významnou událostí, o které se nyní zmíním, byla bezesporu návštěva samotného císaře Františka Josefa I. v roce 1891. V tomto roce probíhala v Praze Jubilejní zemská výstava, která prezentovala úspěchy Čechů. Tu císař navštívil, a odtud se vydal na cestu do Liberce. Tímto gestem měl ukázat rovnocenný zájem o oba národy.⁷⁸ Český místodržící František Thun, který byl velmi dobře obeznámen zdejší situací, však císaři návštěvu Liberce nedoporučoval, spíše se snažil směřovat jeho cestu do Karlových Varů či do jiné německé oblasti. Vídeň, ale tyto připomínky považovala za nepřipustné, a toto varování působilo spíše skandálně.⁷⁹ Bohužel, ale varování nebylo úplně scestné, protože liberecká návštěva neprobíhala vůbec hladce. Když pomineme skutečnost, že se po celé Evropě rozletěly zprávy o neúspěšném atentátu na císaře, když na železnici nedaleko Liberce vybuchlo několik dynamitových náloží jen pár hodin před příjezdem Františka Josefa I., tak ji neustále narušovaly „výpady a střety“ na obou národnostních stranách. Příčinou nesvárů byl fakt, že oba národy chtěly vzdávat hold císaři. Byla to ostuda a bylo jasné, že musí mít nějakou dohru. Dohra přišla v podobě změny ve vedení města. Nacionální vedení bylo odvoláno.⁸⁰ Místodržící hrabě František Thun měl tímto postupem dostat k moci více liberálů, a tak sesadil starostu Schückera a místostarostu Pradeho. Nastalé změny trvaly ale jen velmi krátkou dobu, protože nacionálům se po volbách v roce 1893 podařilo získat opět většinu míst v libereckém zastupitelstvu. K moci se následně dostali nacionálně umírnění a starostou byl zvolen oční lékař Franz Bayer. Ale i nové vedení města dělalo vše proto, aby zachovalo německé školy, objekty (muzea), a ze všech sil se snažilo bránit město před jakýmkoliv českým pronikáním. Podobný stav panoval i v následujících letech.⁸¹

Situace se znovu začala vyostřovat, když vyšla v platnost, jazyková nařízení vlády Badeniho z 5. dubna 1897, která ještě více rozšiřovala uplatňování češtiny, zvláště pak ve vnitřním úřadování.⁸² Po tomto nařízení Němci rozpoutali rozsáhlé protesty, které nakonec

⁷⁷ LUG, Viktor, Anton Franz RESSEL a Erich GIERACH. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen.*, s. 53.

⁷⁸ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*, s. 413–414.

⁷⁹ GALANDAUER, Jan. *František kníže Thun, místodržící Českého království*, s. 49–63.

⁸⁰ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*, s. 413–414.

⁸¹ MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918.*, s. 295–296.

⁸² URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*, s. 460–465.

přerostly v listopadu 1897 až k vynucenému pádu celého Badeniho vládního kabinetu.⁸³ V Liberci jazykové nařízení vyvolalo, jak jinak, než negativní odezvu. Voda na mlýn českých Němců však dopadla po demisi Badeniho vlády. I nadále pokračovaly snahy o administrativní rozdělení Čech, ale teprve nyní zazněl poprvé požadavek na vytvoření provincie „*Deustchböhmen*“, ve které se měl Liberec stát hlavním městem. Tento požadavek byl přijat i městským zastupitelstvem. Během bouřlivého podzimu roku 1897, byl v Liberci učiněn další krok pro vytvoření celo-zemského německého sdružení, které by zastupovalo města. Byl založen Svaz německých měst (*Bund der deutschen Städte*), do kterého se přihlásilo celkem 150 měst z pohraničních území, ale jeho působení nebylo prezidiem pražského místodržitelství 16. května 1898 povoleno.⁸⁴

I když tato doba nepatřila zrovna mezi poklidné, dávala velký prostor pro vznik nových významných organizací a objektů, v rámci české a německé „nedostižnosti“. Zatímco Češi měli Náprstka, Němci měli Müllera s Tobischem.

3.1.1 Náprstkovo muzeum versus Severočeské muzeum aneb Češi proti Němcům

Novým, a přesto přetrvávajícím, českým problémem se stal fakt, že neustále se rozšiřující germanizace, začala pronikat i do hospodářské sféry, čímž se stávala pro českou společnost ještě nebezpečnějším protivníkem. „*Především střežme pečlivě získanou volnost a samostatnost národní, hledíce bedlivě k západu, odkud rozbouřený germanismus šípy své proti našemu slovanskému živlu vysílá. Neboť koruna Česká musí neodvislost svou před vladařováním německým stůj co stůj chrániti; jinak by národnost naše pod mohutným žezlem germánským udušena byla na věky. Ve spojení s rakouskou říší kvete slovanským Čechům, Moravanům a Slezanům národní neodvislost, velebnou budoucnost živlu slovanskému slibující.*“⁸⁵ upozorňoval na stále číhající německé nebezpečí národní buditel Jan Erazim Wocel. Vždyť především v okrajových částech Čech, jako například právě i v Liberci, narůstal německý průmyslový kapitál, který měl tendence postupovat i více do

⁸³ MELANOVÁ, Miloslava. *Liberec na cestě k projektu samostatné provincie.*, s. 85.

⁸⁴ MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918.*, s. 297–299.

⁸⁵ WOCEL, Jan Erazim. *Časopis českého Museum – Úlohy naše*, ročník 22., č. 4., Praha 1848. s. 300.

středu české země. Výsledkem této situace byl i úpadek nebo postupný zánik původních řemesel. Snažil se proto apelovat na společnost, aby se zvýšila rychlost, efektivita a prohloubila národní vzdělanost.⁸⁶ „Avšak mírně a svorně se chovejme k německým spoluobčanům svým. Okovy padly, jimiž to školy a úřady jazyk náš poutaly, překážky zmizely, které se vyvinování a vzrůstu národnosti české kladly; stejné pole s německým živlem, stejná činnost prostora nám vykázána – na nás nyní povinnost připadá pole toto vzdělávati, rozlehlou, téměř prázdnou a hluchou prostoru skutkem českého ducha, české vzdělanosti zúrodniti, oživití a osvítiti – toť úloha naše!“⁸⁷

I v této situaci můžeme sledovat soutěživost mezi těmito národy, kdy bylo nutné vyzbrojit české malovýrobce vědomostmi a novými dovednostmi, aby se mohli nejen pokrokovými výrobky vyrovnat německému průmyslovému kapitálu. Jedním z pomocníků dětem, ale i dospělým při vzrůstající potřebě seznamování se s průmyslem, měla být názornost, čímž se opět dostáváme k důležitosti vzniku průmyslových a uměleckoprůmyslových muzeí.

3.1.1.1 Uměleckoprůmyslová výstava v Londýně

Průmyslová střediska pořádala výstavy, kde ukazovala vzorné práce a poukazovala na důležitost čerpat inspiraci z umění, a to nejen ze současnosti, ale i z dob minulých. Příhodné podmínky, vyspělost průmyslu a snaha propojovat průmyslové výrobky s uměním, vytvořily základ pro zakládání uměleckoprůmyslových muzeí. Všechny tyto snahy se nejvíce projevily v Anglii, protože ta byla nejvyspělejším průmyslovým střediskem vůbec. Právě v Londýně v roce 1851 proběhla první uměleckoprůmyslová výstava a v závěsu po ní vzniká první uměleckoprůmyslové muzeum⁸⁸, kterému se dostávalo královské podpory. Právě v Londýně se v červenci 1862 sešli zástupci Čechoslovanů, jmenujme například Františka Ladislava Riegra, Dušana Lambla, Jana Krejčího či Vojtu Náprstka⁸⁹. Ti si umínili, že by bylo dobré založit při Národním muzeu sekci věnovanou průmyslu, která by pěstovala praktické vzdělání.⁹⁰ Věřili, že názornost a

⁸⁶ Tamtéž, s. 330–333.

⁸⁷ Tamtéž, s. 330

⁸⁸ South Kensington Museum, dnešní Victoria and Albert Museum

⁸⁹ Původním německým jménem Adalbert Fingerhut, byl český vlastenec a bojovník za pokrok

⁹⁰ *Národní listy*, č. 183., 6. 8. 1862, s. 1-2.

pozorování může též přinést kýžené výsledky. „Když J. Watt pozoroval hrnek s pokličkou, věru ani to dívání nebylo marné, a nezůstalo zcela bez výsledků.“⁹¹ František L. Rieger poté napsal zprávu o proběhnutém jednání a zaslal ji do „Národních listů“ i s výzvou pro uspořádání celonárodní sbírky. „Velkolepá a praktická myšlenka krajanů našich v Londýně nalezne zajisté i zde všeobecného souhlasu a stane se zanedlouho skutkem blahotvorným. Odporujeme co nejvřeleji nové toto podniknutí vlastenecké a nabízíme se ochotně k přijímání a patřičnému odvádění příspěvků od oněch milých rodáků našich, kteří ochotně přidati zamýšlí i hřivnu svou k novému tomuto podniknutí národnímu.“⁹² Vojta Náprstek byl jmenován pokladníkem a v Londýně se zdržel delší dobu, aby mohl přijímat nově příchozí příspěvky či provádět nové nákupy.⁹³ Po návratu do vlasti, ponechává Vojta Náprstek pořízené exponáty v domě „U Halánků“⁹⁴ a podává 11. října 1862 návrh na zřízení nové sekce při Královském českém museu. Královské české museum na tom však, co se prostoru týče, nebylo úplně dobře. V té době se snažilo získat novou budovu na Karlově náměstí a zřízení nové sekce nebylo na programu dne. Náprstek požádal presidium, aby si mohl získané předměty zatím ponechat a vystavovat u sebe.⁹⁵ Povolení získal, a zachránil tak klid úředníkům Královského českého musea, kteří nebyli myslence na založení nové sekce nakloněni.⁹⁶

3.1.1.2 Výstava na Střeleckém ostrově

Náprstek se však nehodlal myšlenky na uměleckoprůmyslovou výstavu vzdát. V listopadu 1862 začal s Antonínem Fričem pracovat na instalaci sbírek na Střeleckém ostrově.⁹⁷

Výstava trvala dva měsíce a byla provázena přednáškami. Přednášky měly veliký úspěch, byly plné svěžího humoru a vtipu. Předváděné výrobky se zaměřovaly především na ženy a domácí hospodářství. Náprstek společně s Fričem se snažili ukázat, že

⁹¹ Tamtéž, s. 2.

⁹² Tamtéž, s. 2.

⁹³ *Národní listy*, č. 186., 9. 8. 1862, s. 2.

⁹⁴ Dům „U Halánků“ se nachází na Betlémském náměstí v Praze. Dům, ve kterém se původně nacházel pivovar a vinopalna, koupili rodiče Vojty Náprstka, manželé Fingerhutovi. Více KODYM, Stanislav. *Dům u Halánků*. Praha 1955 nebo SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek vlastenec, sběratel, mecenáš*. Praha 2011.

⁹⁵ MAJER, Jiří. *Počátky musea Vojty Náprstka. Sborník Národního musea v Praze*, s. 120–122.

⁹⁶ SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, s. 220.

⁹⁷ MAJER, Jiří. *Počátky musea Vojty Náprstka. Sborník Národního musea v Praze*, s. 120–122.

pokrokové věci mohou ulehčit ženám práci, a ty se mohou poté věnovat jiným povinnostem, radostem nebo například vzdělávání.⁹⁸ „*Při metení dokázalo se, že každá nit, každá sirka, každý prášek popele zmizí z podlahy a octne se pomocí válce štětinového v truhlíčku, z něhož se po metení všeliká smet' venku vyhodí...během ne zcela 60 sekund naděláno v jednoduchém plechovém hrnci pomocí čtyř drátěných perutí, kteréž se otáčejí klikou, ze 40 bílků sněhu...*“⁹⁹ Výstava na Střeleckém ostrově měla také jisté kouzlo v tom, že se tam předváděly produkty, které ženy běžně používaly v Anglii nebo v Americe. To mělo vyburcovat české řemeslníky, aby vyjeli ze starých kolejí a začali se zabývat novými způsoby výroby. Nač by měly české ženy čekat na to, až se zlepšováky dostaví do Čech a to většinou přes německé území (Berlín, Frankfurt, Lipsko, Drážďany), když český řemeslník, při troše dobré vůle, dokáže zhotovit stejně dobré výrobky a inspiraci může čerpat ze vzdálenějších zemí, jako je právě například Anglie.¹⁰⁰ Že byl o výstavu zájem, ukazuje i fakt, že na ostrov zavítalo během přednášek kolem 2000 návštěvníků.¹⁰¹

Nenáročná výstava a přednášky zapůsobily na českou společnost, která konečně začala chápat smysl a činnost budoucího průmyslového muzea. Opět se rozběhly sbírky a na konto průmyslového muzea přibývaly peněžité dary.¹⁰² Do fondu nepřispívali však jen pražané, ale peníze přicházely ze všech koutů země, například z Mostu či Pardubic.¹⁰³

Náprstek si získal přízeň především českých žen, kterým otevřel bránu k novým obzorům. Právě proto se nemůžeme divit, že se angažovaly i ženy, které sháněly a posílaly příspěvky na založení Průmyslového muzea.¹⁰⁴ V „*Národních listech*“ byla dokonce vydána výzva českým ženám a dívkám, aby darovaly sebeskromnější příspěvek, a pomohly tak ke vzniku tohoto ušlechtilého podniku. „*Dne 9. února b. r. odbývá se - jak známo - na Žofíně velká národní beseda. A tu vyzýváme Vás paní a dívky České, byste se dostavily v oděvu slušném, ale co možná jednoduchém. Peníze ale, které jste hodlaly vydati*

⁹⁸ *Národní listy*, č. 300 příloha., 22. 12. 1862, s. 1.

⁹⁹ Tamtéž, s. 1.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 1.

¹⁰¹ *Národní listy*, č. 44., 23. 2. 1863, s. 1.

¹⁰² MAJER, Jiří. *Počátky musea Vojty Náprstka*. Sborník Národního musea v Praze, s. 122.

¹⁰³ *Národní listy*, č. 20., 25. 1. 1863, s. 3.

¹⁰⁴ *Národní listy*, č. 15., 20. 1. 1863, s. 3. a *Národní listy*, č. 19., 24. 1. 1863, s. 5. a *Národní listy*, č. 20., 25. 1. 1863, s. 3. a *Národní listy*, č. 22., 28. 1. 1863, s. 3.

na krajky, stužky a jiný zbytečný šperk, věnujte úkolu nadzmiňnému - věnujte je Průmyslovému museu.”¹⁰⁵

3.1.1.3 Problémy s povolením aneb založení muzea na vlastní pěst

Zatímco šíření technického pokroku získávalo v české společnosti na oblibě, úřední povolení stanov spolku Průmyslového muzea se prodlužovalo. Zatímco úspěšné žofínské přednášky se konaly na konci roku 1862, do roku 1864 nedorazilo jakékoliv vyrozumění z rakouského ministerstva ohledně povolení. Důvodu bylo hned několik. Prvním problémem byl sám Vojta Náprstek, který byl se svojí pochybnou politickou minulostí trnem v oku rakouským úřadům. Avšak zdá se, že svůj podíl na neustálém prodlužování mělo nově založené Rakouské muzeum umění a průmyslu (*Österreichisches Museum für Kunst und Industrie*), které získalo císařskou podporu již v březnu roku 1863 a které vzniklo, jak jinak než podle kensingtonského vzoru i s přidruženou průmyslovou školou.¹⁰⁶ Mimo jiné se právě Rakouské muzeum umění a průmyslu stalo vzorem pro česká muzea tohoto typu.¹⁰⁷ Náprstek však ve svém snažení nepolevoval a muzeum chtěl přivést k životu za každou cenu. Právě proto otevřel 1. listopadu 1863 druhou průmyslovou výstavu na Sřteleckém ostrově. Oproti minulé výstavě se zde objevovaly výrobky již i od českých řemeslníků (zastoupení zde mělo asi 20 českých firem), zatímco na první bylo možno vidět produkty převážně zahraniční. Výstava byla celkově i rozsáhlejší, poněvadž kromě zimního sálu byl letos využit i postranní letní salon. Rozmanitost výstavy byla skutečně ohromující. Bylo zde vystaveno přes 3000 výrobků z různých oblastí lidské činnosti. Dá se tedy říci, že každý návštěvník, zde našel, co ho zajímalo.¹⁰⁸ I když to z počátku nevypadalo, výstava měla úspěch, i přestože se na slavnostní zahájení dostavilo jen 175 osob, výstavu nakonec shlédlo přes 6000 návštěvníků.¹⁰⁹ Ale ani tato výstava, i když se o ní zmiňoval jak pražský český, tak německý tisk nepomohla, aby se věci hnuly správným směrem. Sám Náprstek začal stále více jednat s Průmyslovou jednotou, kde tyto akce vyvolávaly odezvu. Výrobky

¹⁰⁵ *Národní listy*, č. 21., 27. 1. 1863, s. 3.

¹⁰⁶ MAJER, Jiří. *Počátky musea Vojty Náprstka. Sborník Národního musea v Praze*, s. 132–133.

¹⁰⁷ HOUFEK, Václav a OKURKA, Tomáš. *Německé muzejnictví a výstavnictví v Čechách.*, s. 208.

¹⁰⁸ *Národní listy*, č. 255., 1. 11. 1863, s. 3.

¹⁰⁹ MAJER, Jiří. *Počátky musea Vojty Náprstka. Sborník Národního musea v Praze*, s. 136.

byly vystavovány v místnostech Jednoty a Náprstek se stal členem přípravného komitétu.¹¹⁰

Atmosféra kolem Vojty Náprstka nepřestávala houstnout. Nejenže nebyl stále povolený spolek kolem Průmyslového muzea, ale ani uklidňující zprávy policie ministerstvu o tom, že Náprstek již není „politickým živlem“ jako býval, nezlehčovalo situaci, ba spíše naopak. Rakouské úřady pohlížely na jeho činnosti velmi podezíravě a zvláště jeho působení v Průmyslové jednotě mu přineslo nové zostření policejního dohledu. Mohl se dokonce stát ředitelem Jednoty, ale od jeho zvolení se po těchto extempore nakonec upustilo.¹¹¹

Pro Náprstka to však nemělo až takový význam, jak by se mohlo zdát. Mnohem více ho trápilo, že myšlenka na založení Průmyslového muzea zůstává více méně představou. Drobná naděje vysvitla ve chvíli, kdy z Vídně dorazilo rozhodnutí. Sice neobsahovalo povolení, ale připouštělo, že po úpravách by muzejní spolek povolení dostat mohl. Jak bylo psáno, tak se i stalo a v roce 1865 již nebylo žádných úředních námitek.¹¹²

Jen můžeme odhadovat proč, jestli na to měla vliv dlouhá doba, kdy se na povolení čekalo nebo zmizení do ústraní kvůli sbírkám na nové Národní divadlo či něco jiného, ale pravdou zůstává, že Náprstek se ustavení muzejního spolku nedožil. Ustavení spolku se totiž odložilo na pozdější dobu.¹¹³

Ale ani teď se Vojta Náprstek své představy o muzeu nevzdal a rozhodl se vybudovat muzeum z vlastních prostředků. Velmi mu v tom pomohla šlechtná paní od „Halánků“, jeho paní maminka, která nejprve tomuto nápadu nebyla příliš nakloněna, ovšem časté hovory s Vojtou ji přesvědčily, že je to významný počin. Rozhodla se tedy Vojtovo muzeum financovat, a po její smrti ve prospěch Průmyslového muzea odkázala svůj dům „U Černého orla“ na Poříčí, ze kterého mělo být muzeum udržováno. Umístěno však má být v domě „U Halánků“, kde již během jejího života byla vybudována prozatímní místnost, ve které byly rozličné sbírky instalovány. Později se Náprstek snažil již jen místo rozšířit.¹¹⁴ *„A tak památný dům „U Halánků“ promění se v svatyni národu českému věnovanou, a z Betlémského plácku, z něhož vyšel před stoletími reformátor víry, v století*

¹¹⁰ Tamtéž, s. 137.

¹¹¹ Tamtéž, s. 139.

¹¹² Tamtéž, s. 140–141.

¹¹³ *Posel z Prahy*, č. 271, 13. 11. 1873, s. 1.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 1.

devatenáctém bude národu českému zdrojem vědomostí, bez nichž žádný národ ve světové konkurenci nemůže obstáti. Betlémský plácek bude zasluhovati, aby choval pomník šlechetné zakladatelky „Průmyslového musea“. Kromě toho bude se moci „U Halánků“ hned příští rok začít se stavbou a budova takto vyvedená vystačí nejméně na 100 roků.“¹¹⁵

Svým způsobem měl „*Posel z Prahy*“ pravdu. Muzeum v domě „U Halánků“ vzniklo a je tam dodnes. Ze začátku mělo původně charakter umělecko-průmyslový, postupem času se ale díky novým etnografickým přírůstkům od českých cestovatelů měnilo. Dnes je původně první „České průmyslové muzeum“ součástí Národního muzea a nese název Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur.

Nyní už se ale vraťme k Severočeskému muzeu, které vzniklo, a mělo také zapůsobit jako „německá chloubka“ a navázat, nebo lépe řečeno ukázat, že to co umí Češi, dokážou i Němci.

3.2 Vznik Severočeského průmyslového muzea

3.2.1 Muzeum „průmyslových vzorků“ nebo „vysokého umění“?

Samozřejmě i v Liberci ve druhé polovině devatenáctého století začínal politický a hospodářský růst a s ním byly i více rozvíjeny oblasti kulturní. Dá se říci, že Liberec byl nejvyspělejším průmyslovým střediskem severních Čech. Kde otěže hospodářského a kulturního života držela pevně v rukou německá buržoazie.¹¹⁶

Vznik Severočeského muzea je úzce spjatý se vznikem Živnostenského spolku města Liberec (*Gewerbeverein der Stadt Reichenberg*), který byl založen v roce 1841. Při Živnostenském spolku, bylo 22. prosince 1841 zřízeno oddělení pro architekturu a kreslení, jehož mluvčím byl Anton Holub a čestnými členy Johann a Josef Miksch, Johann Schiefer či Adolf Burian. Od 24. listopadu 1847 probíhala pravidelná nedělní kreslířská škola, která

¹¹⁵ Tamtéž, s. 1.

¹¹⁶ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 12.

se těšila velké oblibě. Na zdejší výuku někteří studenti dokonce dojížděli, například v té době z celkem vzdálené Chrastavy.¹¹⁷

První myšlenky na založení vlastního muzea se začaly rodit v roce 1868, kdy byla v Liberci instalována vídeňským muzeem I. putovní výstava. Ta byla poměrně úspěšná.¹¹⁸

První nepříjemnosti však na sebe nenechaly dlouho čekat. V libereckém Živnostenském spolku se totiž objevily dva různé směry, kdy zastánce každého z nich viděl nové muzeum v trochu jiném kabátě. Za první návrh vystupoval Eduard Tobisch, který požadoval zřízení sbírky průmyslových vzorků a svůj názor se snažil prosadit na spolkové schůzi dne 4. prosince 1872. Jiný pohled na věc měl profesor kreslení na liberecké reálce Rudolf Müller, který chtěl, aby se nově zřízená instituce zabývala především takzvaným „vysokým uměním“ („*die hohe Kunst*“). Müllerova vize byla značně ovlivněna jeho styky s českými a německými výtvarníky, a možná i proto pro něj byla představa vzniku pouze „vzorkového“ muzea nepředstavitelná.¹¹⁹

Ve středu 9. dubna 1873 se nakonec Živnostenský spolek rozhodl založit sbírku průmyslových vzorků. Toto rozhodnutí bylo značně ovlivněno světovou výstavou, která probíhala ve Vídni. Sběrka průmyslových vzorků měla sloužit k inspiraci a poučení libereckých řemeslníků.¹²⁰

V libereckých novinách („*Reichenberg Zeitung*“) vyšly 22. a 24. května 1872 dva fejetony. První článek „Před světovou výstavou“ („*Vor der Weltausstellung*“) pocházel od Müllera, který píše o své představě založit muzeum uměleckořemeslných a uměleckých děl, stejně jako to bylo v kensingtonském muzeu v Anglii. Naproti tomu Tobischův fejeton se zmiňoval, že by chtěl zřízení „Sbírek vzorků a živnostenských muzeí v největším možném počtu po celé zemi“ („*Mustersammlungen und Gewerbemuseen in größt möglicher Anzahl im ganzen Lande*“), a zároveň by chtěl pozvednout výtvarnou úroveň řemesel. Nakonec ale přeci jen dochází ke kompromisu obou návrhů a Müller s Tobischem se snaží dostat pod jednu střechu umění dohromady s průmyslem. Dne 4. května 1873 je Rudolf Müller pověřen vypracováním předběžného organizačního plánu nového muzea, na kterém spolupracuje s libereckým stavitelem Gustavem Sachersem.¹²¹

¹¹⁷ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 7–8.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 7–8.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 8–9.

¹²⁰ Tamtéž, s. 9 a 11.

¹²¹ Tamtéž, s. 12.

Muzeum bylo založené 9. května 1873. V tento den byl ustanoven prozatímní muzejní výbor (*Provisorischen Museumscomités*)¹²². Ze začátku se muzejní výbor skládal ze sedmi členů, jimiž byli: A. R. Freudenberg, liberecký stavitel¹²³ Johann Miksch, profesor Rudolf Müller, liberecký stavitel Gustav Sachers, Adolf Schmidt, textilní továrník Wilhelm Siegmund a sekretář Eduard Tobisch, který se stal předsedou. Brzy ale počet muzejního výboru stoupl na deset členů, a to z toho důvodu, že byl sloučen se školským výborem kreslířské školy. Do komitétu tak ze školského výboru přibyli Ferdinand Beuer, továrník Anton F. Demuth, Gustav Schmidt, Johann Miksch a Adolf Schmidt (poslední dva jmenovaní působili v „obou“ výborech). Na budování nového muzea se nejvíce podílel Eduard Tobisch, profesor Rudolf Müller, stavitel Gustav Sachers nebo továrník Ferdinand Liebieg.¹²⁴

Vzniklé muzeum v Liberci, mělo sloužit potřebě jak Čechů, tak Němců. Jak si ale můžeme povšimnout, členové komitétu byli většinou čeští Němci, a tak tento úmysl nebyl záhy naplňován.¹²⁵

3.2.2 Finanční zajištění muzea

Se vznikem muzea se začaly objevovat různé problémy. Nejprve se začalo jednat o finančním zajištění této instituce. Zde se velmi ochotně angažovali liberečtí průmyslníci, s Ferdinandem Liebiegem v čele. Hlavním úkolem muzea měla být podpora a zdokonalení výroby, čehož chtěli tito podnikatelé využít v zájmu vlastní reprezentace a zdokonalení svých výrobků či výrobních procesů. Velmi zásadní byla rada výboru, která se konala 8. listopadu 1873 a trvala asi tři hodiny. Tohoto zasedání se zúčastnil i rada Dr. Emanuel Hermann z Vídně, který zastupoval ministerstvo obchodu. Jeho přítomnost byla obzvláště důležitá, protože přislíbil muzeu stálou roční podporu ministerstva ve výši 3000 zlatých, s tím že bude bráno v úvahu vzdělávání a zdokonalování pracovníků, a to především v průmyslovém odvětví v liberecké oblasti. Z tohoto důvodu se při muzeu založila škola uměleckoprůmyslového kreslení, kterou vedl učitel kreslení Emanuel Drahan. Ten byl

¹²² neboli tzv. muzejní komitét (*Provisorischen Museumscomités*) – pracovní orgán muzejního kuratoria

¹²³ <http://www.architektenlexikon.at/de/403.htm>, [cit. 20. 5. 2018].

¹²⁴ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 12–13.

¹²⁵ HOUFEEK, Václav a OKURKA, Tomáš. *Německé muzejnictví a výstavnictví v Čechách.*, s. 208.

navrhnut ministerstvem školství, a i ministerstvem obchodu, jako budoucí ředitel muzea. Další problém vytvářel fakt, že vznikající muzeum nemělo k dispozici žádné prostory pro umístění sbírek. Tuto nepříjemnost, ale záhy vyřešil liberecký magistrát, který prostory 1. července 1873 muzeu přidělil.¹²⁶

Muzeum mělo být dle domluvy slavnostně otevřeno 2. prosince 1873. Den otevření muzea se rychle blížil a členové muzejního výboru byli přetíženi prací. Téměř neustále přicházely nové a nové nabídky od různých malířů a sochařů, kteří nabízeli muzeu svá umělecká díla. Taktéž byly shromažďovány umělecké předměty, obrazy či plastiky významných umělců, mezi něž bezpochyby patřil například: Führich, Kandler, Kratzmann, Emanuel Max, Gabriel Max, Pilz, Wagner či Becher.¹²⁷

Základy sbírek samozřejmě tvořily dary libereckých průmyslníků. Dá se předpokládat, že významné místo patřilo i nově zakoupeným sbírkovým předmětům, které byly pořízeny ve Vídni v roce 1873 v průběhu 5. světové výstavy. Exponáty byly zakoupeny z poskytnuté státní podpory. Mezi zakoupenými předměty bychom nenašli jen exponáty z evropské provenience, ale také artefakty z Dálného východu. Zakladatelé tímto výběrem naznačili svůj profesní zájem zaměřený na inspirativní význam nejenom historického, ale i soudobého uměleckého řemesla z celého světa pro povznesení odborného školství a pro povzbuzení regionálního průmyslu. Vzhledem k velkému zájmu přispěvatelů a rychlosti budování sbírek, se stala problémem evidence zakoupených či darovaných předmětů, takže celková dokumentace není k dispozici.¹²⁸

3.2.3 Otevření muzea na půdě školy

Slavnostní otevření muzea se konalo v 11 hodin dopoledne 2. prosince 1873 v půdních prostorách školy „Na čtvrti“ (Viertelschule) v Adlergasse¹²⁹. Hosté z různých spolků se shromáždili na radnici a utvořili naplánovaný slavnostní průvod. Účast všech důležitých osobností z města, byla pro svaz živnostníků velmi potěšitelná. I samotná školní budova byla slavnostně vyzdobena a u jejího vstupu již nedočkavě čekal muzejní výbor na

¹²⁶ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 13–14.

¹²⁷ Tamtéž, s. 13–14.

¹²⁸ *Čtvrtletník Severočeského muzea v Liberci*. Ročník léto/2013, s. 3.

¹²⁹ Adlergasse, dnešní Orlická ulice, budova stále slouží jako škola – dnes Základní škola praktická a Základní škola speciální v Orlické ulici

slavnostní průvod.¹³⁰ Zaslouženou pochvalu si z ceremoniálu odnesl především Gustav Sachers, který „jako jeden z prvních, podporoval založení muzea“ („*einem der ersten, die die Begründung des Museums anregten*“), a dále Eduard Tobisch s profesorem Rudolfem Müllerem, „kteří přispěli k založení“ („*welche den Unterbau leisteten*“). Všeobecně panovala dobrá nálada, poněvadž se jim podařilo vytvořit smysluplný projekt pro kulturní a společenský život města. Jak bylo otevření velkolepé, se dozvídáme z dopisu, který napsal továrník Ferdinand Liebieg svému bratrovi Johannovi Liebiegovi. Instalace byla odzbrojující a prý udělala takový dojem, že všem posměváčkům a pochybovačům vytřela zrak.¹³¹

Termín otevření muzea byl nakonec dodržen, přestože se profesor Rudolf Müller přestal účastnit přípravných prací, neboť jeho představa o muzeu byla stále více zatlačována do pozadí. Neopustil však muzeum úplně, neboť po otevření muzea se i nadále podílel na zpracování sbírek. Avšak spory mezi nimi trvaly i nadále. Obrat nastal už v roce 1875, kdy Eduard Tobisch odjel na delší studijní cestu do Würtemberka, kterou mu umožnilo ministerstvo obchodu, a opouští místo předsedy výboru. Starost o muzeum, tak zůstala v té době pouze na učiteli Drahanovi. Toho postupně, ale náležitě začal využívat profesor Müller, který začal opět nenápadně obnovovat svou vizi „vysokého umění“.¹³² V roce 1875 se mu konečně povedlo prosadit svoji koncepci. Pod jeho vedením byla zřízena sbírka děl severočeských umělců, která byla zaměřená především na liberecké rodáky. Ve stejném roce byla též zahájena inventarizace muzejních exponátů a do konce roku bylo zaznamenáno 400 inventárních jednotek. Za jeho působení byla v roce 1878 vydána první muzejní publikace, která obsahovala nejlepší kresby malíře Josefa Führicha ze sbírek muzea. Svou koncepci si dokázal udržet až do roku 1879.¹³³

3.2.4 Stěhování sbírek do domu „U Červeného orla“

Na půdě školy byly instalovány četné sbírky exponátů, které se stále rozšiřovaly. To začalo dělat vrásky na čele komitétu. V roce 1876 se začalo jednat o rychlém přemístění sbírek, a to z toho důvodu, že půdní prostory nebyly již pro muzeum vhodné.

¹³⁰ SOKA Liberec, NAD 364, fond Obecná škola Liberec, Na čtvrti – školní kronika 1873–1937.

¹³¹ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 14–16.

¹³² Tamtéž, s. 16–17.

¹³³ Tamtéž, s. 17–18.

Původně se mělo muzeum přemístit do prostor libereckého zámku, ale z tohoto návrhu především z finančních důvodů sešlo. Sbírkky byly nakonec přemístěny do domu „U Červeného orla“¹³⁴, který muzeu na tři roky pronajal knihkupec A. Schöpfer. Exponáty byly nainstalovány v 1. patře budovy a pro veřejnost byly zpřístupněny už o Velikonocích roku 1877. Přestože bylo muzeum zprovozněno rychle, stěhování bylo poměrně časově náročné kvůli tomu, že v instituci pracovali sami dobrovolníci.¹³⁵

I když sbírky měly být původně především řemeslného a průmyslového rázu, stále více měla převahu díla umělecká. Důvodem zřejmě bylo, že sbírky byly obohacovány hlavně nákupy a dary. Nové exponáty byly zakoupeny na výstavě v Mnichově a na světové výstavě ve Vídni. Dá se říci, že to byly na delší dobu poslední nákupy, protože finanční situace muzea se velmi zhoršila, vzhledem k tomu, že dne 26. srpna 1878 bylo zastaveno vyplácení státní podpory. Díky tomu se začalo muzeum ubírat jiným směrem, což se později ukázalo jako velmi dobré rozhodnutí.¹³⁶

Došlo také ke změně a rozpracování muzejních stanov. Nově z muzejního komitétu vzniklo muzejní kuratorium, které projednávalo na svých zasedáních další program muzejních prací. Vzhledem k tomu, že muzeum mělo v domě „U Červeného orla“ více místa, byla zde možnost i většího rozsahu sbírek. Začalo se tak myslet na otevření dalších oddělení: uměleckořemeslného, technologického, přírodovědného, etnografického a oddělení hudby a literatury. Nově měla být zřízena i místnost pro práci s modely.¹³⁷

3.3 Období změn – muzeum na vzestupu

V roce 1878 také odchází Emanuel Drahan jako učitel na živnostenskou školu, takže se již nemohl věnovat muzejním záležitostem, a tak přestal být dobrovolným pracovníkem muzea. Nejdůležitější práce vykonávali členové muzejního komitétu. Jednalo se především o změnách ve stanovách muzea, které se projednávaly na ministerstvu školství a ministerstvu obchodu. Jejich cílem bylo napodobit bavorské řemeslné muzeum

¹³⁴ Na Bismarckově náměstí, dnešním Sokolovským náměstí

¹³⁵ Tamtéž, s. 18.

¹³⁶ Tamtéž, s. 20.

¹³⁷ Tamtéž, s. 18.

v Norimberku. Profesor Müller chtěl dát muzeu přívěsko „Uměleckoprůmyslové muzeum“, podle muzeí ve Vídni a v Hamburku. Ale ani v tomto případě se nesetkal s kladnou odezvou. Muzejní kuratorium i liberečtí průmyslníci návrh zamítli. Pazaurek tuto situaci popisuje tak, že liberecké podnikatele zastínilo jejich ego, místo aby se zamýšleli nad prospěchem muzea.¹³⁸

V důsledku zřizování pokračovacích škol, byla 30. září 1879 zrušena odborná kreslířská škola a byla spojena se státní školou textilní. Oblíbené kreslířské kurzy, ale probíhaly při muzeu nadále. Pro muzeum to znamenalo jediné, konečně se vymanilo z dosavadního područí školy, které sloužilo spíše jako sbírka vzorků a modelů.¹³⁹

V tomto období pracoval profesor Müller stále v muzeu, i když už byl dávno v důchodu a pro své názory se dostal do sporu s muzejním kuratoriem. Činnost muzea, se zase čím dál více, vzdalovala jeho původnímu konceptu. Po dalších neshodách s kuratoriem ukončil svoje působení v muzeu úplně. Vzhledem k jeho světovému rozhledu to bylo pro muzeum velkým mínusem.¹⁴⁰

V roce 1880 se stal novým předsedou kuratoria Wilhelm Siegmund a novým kustodem¹⁴¹ byl zvolen liberecký podnikatel Willy Ginzkey¹⁴².

V témže roce přilákala do muzea velký počet zájemců výstava ženských ručních prací, kde přednášela Emilie Bach z Vídně. Na výstavu se přišlo podívat 2653 platících osob. Úspěch výstavy podnítil muzeum ke sběru textilních výrobků, především pak různých krajek. Od roku 1881 byla věnována pozornost i sklářství a došlo k soustavnému sbírání nových a nových exponátů. Nejvíce výrobků bylo získáno od firem Lobmayer, Egermann, Baccarat, Ehrenfeld a dalších. Zvláštní zájem je při výběru exponátů věnován hlavně německé novorenesanci mnichovského ražení.¹⁴³

Muzeum se začíná dostávat opět na výsluní a získává státní podporu ve výši 1000 zlatých. Nezanedbatelné finanční podpory a darů se muzeu též dostávalo od libereckých průmyslníků. Například čestný kurátor baron Heinrich Liebieg věnoval muzeu v roce 1882 finanční podporu ve výši 3000 zlatých, což byla částka, kterou původně vyplácelo ministerstvo obchodu muzeu jako státní podporu, a k tomu sbírku uměleckoprůmyslových

¹³⁸ Tamtéž, s. 17–21.

¹³⁹ Tamtéž, s. 20.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 20–21.

¹⁴¹ Kustod – správce uměleckých, muzejních sbírek

¹⁴² Ve Vratislavicích nad Nisou vlastnili továrnu na koberce

¹⁴³ Tamtéž, s. 20–21.

výrobků. Tyto dary byly impulsem i pro ostatní liberecké podnikatele, kteří svými dary částečně zajišťovali stabilní finanční a sbírkovou základnu muzea.¹⁴⁴

Poněvadž se muzeum rozšiřovalo nebyvalou rychlostí, bylo potřeba opět hledat nové prostory pro přestěhování sbírek. V roce 1881 byly pronajaty místnosti ve druhém patře domu „Dr. Görlacha“ v Klotyldině ulici¹⁴⁵ číslo 6. Po třech letech bylo zabráno celé první patro domu a později se muzeum usídlilo v celé budově. Nynější sbírky byly již tak rozsáhlé, že nebylo možné, aby muzeum fungovalo jen na práci dobrovolníků. Poukazoval na to i muzejní sekretář Max Kraft, který se snažil prosadit, aby byla zřízena stálá odborná placená síla a muzeum stálo již na vlastních nohou.¹⁴⁶

3.4 Severočeské průmyslové muzeum a období prvního rozkvětu

Již v roce 1876 žádal Emanuel Drahan o založení muzejní společnosti, a tím i o osamostatnění muzea. O dva roky později přišel se stejným návrhem Franz Richter, ředitel Státní živnostenské školy v Liberci, který byl podporován některými libereckými podnikateli v čele s baronem Heinrichem Liebiegem. K úplnému osamostatnění muzea došlo v roce 1882. Muzeum se odtrhlo od Živnostenského spolku, který byl jeho mateřskou organizací a vznikl nový samostatný muzejní spolek, v čele s profesorem Karlem Genauckem. V úterý 9. května 1882, tedy přesně devět let po zřízení muzejního komitétu, byla uzavřena smlouva mezi Živnostenským spolkem a nově založeným spolkem muzea o převedení veškerých muzejních sbírek do vlastnictví nově vzniklého muzejního spolku. Tímto byl založen nový, nyní již nezávislý Spolek Severočeského průmyslového musea (*Verein des Nordböhmisches Gewerbemuseums*). Muzeum tím získalo i svůj nový a definitivní název Severočeské průmyslové museum (*Nordbohmisches Gewerbemuseum*). Tímto označením se dávalo na vědomost, že muzeum se nebude zabývat jen místní tematikou, ale bude sloužit celým severním Čechám.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 22–23.

¹⁴⁵ Klotyldina ulice – Klothildenstrasse č. 6 – později Ludmilina ulice, dnešní Palachova ulice, avšak tento dům byl zbořen

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 23.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 24.

Ústavodárné shromáždění muzejního spolku se konalo 16. října 1882. Do funkce prezidenta muzea byl navržen továrník baron Heinrich Liebieg, ten však nabídku nepřijal. Prvním prezidentem se tak stal textilní továrník Wilhelm Siegmund, administrátorem se stal Louis Trenkler a profesor Moritz Hacker se zhostil kreslířských kurzů a přijal dočasně funkci kustoda sbírek, jejichž instalace byla slavnostně otevřena 10. září v prostorách Görlachova domu.¹⁴⁸

Povzbuzením a inspirací se stala čest, kterou vzdal sám císař František Josef I. budovatelům muzea.¹⁴⁹

3.4.1 Vzrůstající počet sbírek i zlepšená finanční situace

V této době se velmi rozšířily sbírky. V dubnovém vydání časopisu se shánělo 75 000 zlatých na nově došlou kolekci, sbírku skla, keramiky, nábytku a další.¹⁵⁰ Zvýšil se počet dárců, rostl počet příznivců muzea, rozšířily se řady členů muzejního spolku, a mimo jiné se zvýšila i podpora státních úřadů. Velkým přínosem pro nově vzniklý spolek byl profesor Karel Genauck, který vyvíjel značnou organizační a agitátorskou činnost.¹⁵¹ Pod jeho vedením se značně zlepšovala finanční situace celého muzea, kdy roční příjem muzea se pohyboval kolem 10 000 zlatých. Díky tomu se začaly rozšiřovat řady placených pracovníků v muzeu.¹⁵²

Profesor Moritz Hacker už nestíhal zpracovávat rostoucí sbírky muzea, a tak nezbylo nic jiného, než vypsát konkurs na místo nového kustoda. Tak se také stalo v říjnu 1883. Konkurs vyhrál v roce 1883 W. D. Vivié z Hamburku a 4. ledna 1884 nastupuje na místo odborného placeného kustoda v Severočeském průmyslovém muzeu v Liberci. Vivié byl velmi aktivní správce a spravoval muzeum velmi dobře. Nejenže vyřazoval bezvýznamné předměty, ale i zpracovával jak nové, tak staré sbírky a upravoval je tak, aby sloužily především k praktickému využití. Dále reorganizoval knihovnu, založil novou sbírku textilií a zároveň provedl její katalogizaci. Vivié absolvoval studijní cesty do Vídně,

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 24–25.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 26.

¹⁵⁰ *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 2., 1. 4. 1883, s. 1.

¹⁵¹ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 26.

¹⁵² *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 2., 1. 4. 1883, s. 1.

Drážďan, Lipska a Hamburku, kde nabíral zkušenosti o zpracovávání sbírek. Po několika letech byly zakoupeny nové exponáty na aukcích v Mnichově a v Kolíně nad Rýnem.¹⁵³ Muzeum bylo znovu obohaceno dalšími exponáty od barona Heinricha Liebiega. Tentokrát muzeu poskytl rozsáhlou a drahocennou sbírku železného kování. V Severočeském průmyslovém muzeu se též dbalo na praktičnost. Vše muselo být náležitě zorganizované, aby muzeum mohlo sloužit dobře svému účelu.¹⁵⁴ Po roce 1884 vzkvétala přednášková a výstavní činnost muzea, která se neomezovala už pouze na Liberec, ale byla pořádána po celém obvodu liberecké Obchodní komory.¹⁵⁵

3.4.2 Muzejní časopis

V rámci profesionalizace muzea bylo kuratoriem rozhodnuto o vydávání tiskového média. 1. března 1883 bylo vydáno první číslo muzejního časopisu „*Zprávy Severočeského průmyslového musea*“ („*Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*“), jako příloha největšího libereckého deníku „*Reichenberger Zeitung*“ (*Liberecké noviny*). Muzejní dvoustrana byla součástí deníku každý měsíc. Nově vydávané periodikum mělo informovat odborníky, ale i široký okruh čtenářů o činnosti muzea.¹⁵⁶ Zpočátku se jednalo jen o krátké informace, které přinášely čtenářům přehled o činnosti kuratoria, o jeho složení, výstavách či o nově získaných exponátech. Po příchodu kustoda W. D. Vivié, který se ujal také redakce, se vydávání periodika změnilo. Došlo ke zmenšení formátu z původní novinové velikosti a rozšířil se počet stran. Tím se periodiku otevřel prostor nejen pro publikování krátkých informací a komentářů, ale také pro vydávání samostatných odborných studií. Po odchodu Viviého, byla redakce časopisu předána vždy hlavnímu kustodovi. Od 1. dubna 1887 jím byl Albert Hofmann. Časopis pod jeho taktovkou vyšel v květnu 1887. Za jeho působení se periodikum příliš nezměnilo, došlo pouze ke grafickým úpravám, k rozšíření především obrazového materiálu a největší

¹⁵³ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 26.

¹⁵⁴ *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 2., 1. 4. 1883, s. 1.

¹⁵⁵ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 27.; Obvod liberecké Obchodní komory zahrnoval celé východní Čechy a dokonce dosahoval až za Hradec Králové a Chrudim. Změna nastala až v roce 1910, kdy byla také zřízena Obchodní komora v Hradci Králové, a území liberecké komory bylo rozděleno. Viz: *Sto let Severočeského muzea v Liberci*, s. 17.

¹⁵⁶ *Čtvrtletník Severočeského muzea v Liberci*. Ročník léto/2013. s. 1.

změnou bylo osamostatnění od „*Libereckých novin*“ („*Reichenberger Zeitung*“). Od roku 1890 se začal vydávat jako samostatný časopis.¹⁵⁷

Při prostudování periodik nás může trochu zmást, že v roce 1883 vyšlo celkem 11 čísel. Bylo to způsobené tím, že v červnu vyšly dva výtisky. První výtisk, byl součástí novin a vyšel klasicky 1. června, druhý výtisk z 20. června byl speciál, který zval na výstavu zapůjčených sbírek z Orientálního muzea ve Vídni. Orientální výstava se konala od 20. června do 10. července 1883. Členové muzejního spolku měli vstup zdarma a ostatní platili vstupné ve výši 10 zlatých.¹⁵⁸

V následujícím roce vyšlo opět 12 čísel, ale už nevycházely pouze jako dvoustrany a každý měsíc. V srpnu například vyšly poslední tři dvoustránkové muzejníky¹⁵⁹, další výtisk vyšel v říjnu, a další pak až v prosinci. Říjnové číslo už mělo, jak bylo dříve avizováno, více stran a objevovaly se v něm i obrázky. Změna také nastala ve stylu písma, které se změnilo z původního německého kurentu na klasické humanistické písmo. Říjnové číslo společně s prosincovým vyšlo už jako samostatný časopis, ale zatím ještě jako součást „*Reichenberger Zeitung*“.¹⁶⁰ V letech 1885–1889 vycházel časopis dvanáctkrát ročně, od roku 1890 čtyřikrát ročně.

Největší rozkvět časopis zažil, stejně jako muzeum, po příchodu Gustava Edmunda Pazaurka v roce 1892. Odborná úroveň jeho článků je znát i v současnosti. Studie, které byly uveřejněny v letech 1893 – 1905, jsou dodnes citovány v odborných umělecko-historických publikacích po celé Evropě. Za jeho dohledu probíhaly jen drobné grafické úpravy. Změnila se úvodní grafika, kdy původní grafiku od Alberta Hofmanna z roku 1887 vyměnila grafika nová od muzejního asistenta Carla Lederleho. Po jeho odchodu v roce 1906 zaniká po 20 letech éra tohoto časopisu a začíná se psát nový muzejní magazín, který získal název: „*Časopis Severočeského průmyslového muzea*“ („*Zeitschrift des Nördbohmischen Gewerbemuseums – Neue Folge*“). Jeho náklad měl na starosti nový kustod Ernest Schwedeler-Mayer.¹⁶¹ Tento muzejní magazín vycházel ve velkém formátu a

¹⁵⁷ *Čtvrtletník Severočeského muzea v Liberci*. Ročník léto/2013. s. 1 a s. 3.

¹⁵⁸ *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 5., 20. 6. 1883, s. 1.

¹⁵⁹ *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 8., 2. 8. 1884, s. 1.; *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 9., 9. 8. 1884, s. 1.; *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 10., 19. 8. 1884, s. 1.

¹⁶⁰ *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 11., 8. 10. 1884, s. 1.; *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 12., 9. 12. 1884, s. 1.

¹⁶¹ *Čtvrtletník Severočeského muzea v Liberci*. Ročník léto/2013. s. 1 a s. 3.

obsahoval četné reprodukce.¹⁶² Stejně jako po nástupu G. E. Pazaurka byla v prvním výtisku v roce 1892 u časopisu „*Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*“, změněna úvodní grafika¹⁶³, tak i na stránkách nového muzejníku došlo k proměně. Grafiku Carla Lederleho vystřídala fotografie Severočeského muzea.¹⁶⁴ V roce 1906 vyšel časopis, jak bylo zvykem, čtyřikrát. Od roku 1907, ale už byl náklad z ekonomických důvodů omezený, a nakonec v roce 1913 přestal vycházet úplně.

3.5 Muzeum v letech 1887–1898

1. dubna 1887 byl přijat nový kustod architekt Albert Hofmann z Kolína nad Rýnem. Ten věnoval hlavní pozornost především knihovně a vyvíjel značnou publikační činnost. Díky němu se Severočeské muzeum stalo známým i v odborných zahraničních kruzích. V roce 1888 byl vydán první tištěný katalog knihovny, zatímco příprava inventáře sbírek se protáhla až do září 1891. Značnou pozornost věnoval i kreslířské škole, která stále vykazovala činnost při muzeu. V roce 1889 muzeum opustil kurátor profesor Karel Genauck, který převzal ředitelství na Státní živnostenské škole v Linci.¹⁶⁵

Po dlouhé době klidu, nastal pro muzeum velký problém. Přes veškeré zásahy nejvyššího protektora arcivévody Karla Ludvíka, který dokonce vzdal poklonu prezidentovi Wilhelmu Siegmundovi za obrovský pokrok, které muzeum udělalo pod jeho řízením, byla v letech 1890-1892 Zemským výborem muzeu odňata státní podpora. Český Zemský výbor již nechtěl dotovat německé muzeum, a tak po dlouhých jednáních stanovil čtyři podmínky pro vyplácení další podpory.¹⁶⁶

„1. Die Bildungsmittel des Nordböhmisches Gewerbemuseums sind ebenso den böhmischen (tschechischen) wie den deutschen Bildungsanstalten und ebenso den böhmischen (tschechischen) wie den deutschen Industriellen des Reichenberger Handelskammerbezirkes zur Benützung leihweise zu überlassen.

¹⁶² *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 16.

¹⁶³ *Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 1., X. Jahrgang, 1892, s. 1.

¹⁶⁴ *Zeitschrift des Nordböhmisches Gewerbemuseums – Neue Folge*, Nr. 1., I. Jahrgang, 1906, s. 1.

¹⁶⁵ PAZAUEREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 28.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 28.

2. *Böhmische (tschechische) Ansuchen um Benützung der Bildungsmittel des Nordböhmisches Gewerbemuseums sind anstandslos entgegen zu nehmen und zu erledigen.*

3. *Der Landesausschuss verlangt, dass das Curatorium seine Zustimmung dazu ausspreche, dass der Landesausschuss für die Dauer der Subventionirung dieses Museums aus Landesmitteln zwei Vertreter, von denen der eine der deutschen und der andere der böhmischen (tschechischen) Nationalität angehören soll, nach Anhörung der Handels – und Gewerbekammer in das Museumscuratorium zu entsenden berechtigt ist.*

4. *Das Curatorium hat, um die Benützung der Sammlungen des Museums seitens der Besucher böhmischer (tschechischer) Nationalität zu erleichtern, den gedruckten Katalog auch in böhmischer (tschechischer) Sprache herauszugeben.*“¹⁶⁷

Na muzejní valné hromadě, která se konala 14. července 1892, byly všechny podmínky přijaty, a podle nich posléze upraveny starší stanovy. Podle muzejních stanov byla komunikační řečí prohlášena němčina, ale v kuratoriu se objevil již první zástupce české národnosti architekt Jan Koula. Ten působil v muzejním kuratoriu až do roku 1896, po něm se stal zástupcem Zemského výboru další Čech. Byl jím akademický malíř Jan Prousek z Turnova, který byl průkopníkem studia lidové architektury a jejího dokumentování. V libereckém muzeu působil až do roku 1905.¹⁶⁸

V roce 1891 odešel z muzea správce, architekt Albert Hofmann a na jeho místo nastoupil docent ze štrasburské university Dr. Franz Friedrich Leitschuh. Byl to vůbec první historik umění v muzeu a jeho velké zkušenosti, které získal nejen v norimberském muzeu, zanechaly stopy i ve zdejších muzeu. V Liberci zůstal jen jeden rok, protože jeho zdravotní stav a drsné horské klima mu nedovolovalo pokračovat v práci. Přesto ale za jeho působení stihl mnoho věcí.¹⁶⁹ Byla zde například instalována umělecko-historická

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 28–29. (překlad: 1. *Vzdělávací prostředky muzea jsou k použití jak českým, tak i německým vzdělávacím ústavům a jak českým, tak i německým průmyslníkům v obvodu liberecké obchodní komory.*

2. *České žádosti o použití vzdělávacích prostředků Severočeského průmyslového muzea je nutno přijmout a vyřídit bez námitek.*

3. *Zemský výbor žádá, aby kuratorium dalo souhlas k tomu, aby Zemský výbor po dobu subvencování muzea ze zemských prostředků byl oprávněn do muzejního kuratoria vysílat, po slyšení Obchodní a živnostenské komory, dva zástupce, z nichž jeden má být české a druhý německé národnosti.*

4. *Kuratorium má také vydat tištěný katalog v české řeči, aby tím byla ulehčena prohlídka muzejních sbírek českým návštěvníkům., cit. Sto let Severočeského muzea v Liberci., s. 17.)*

¹⁶⁸ *Sto let Severočeského muzea v Liberci., s. 17.*

¹⁶⁹ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 30–31.

sbíрка, byl připraven k tisku ilustrovaný katalog¹⁷⁰ a pořízen, dle nařízení Zemského výboru, jeho český překlad, který zajistil kustod Uměleckoprůmyslového muzea v Praze F. A. Borovský.¹⁷¹

Dne 1. října 1891 přivítal slavnostně vyzdobený Liberec císaře Františka Josefa I. I on byl nadšený z práce, kterou muzeum, a především lidé v něm vykonali. A tak prezident Siegmund sklízел jen slova chvály a uznání za vše, co za ztížených podmínek, dokázali vytvořit.¹⁷²

Po Leitschuhovi, začaly zdravotní problémy trápit i prezidenta muzea Wilhelma Siegmunda. Ten se rozhodl vzdát své funkce. Za jeho nástupce byl zvolen 25. října 1892 továrník a výrobce koberců Willy Ginzkey. Na schůzi kuratoria byl v roce 1893 přijat na místo kustoda historik umění Dr. Gustav Edmund Pazaurek z Prahy. Byl to první český Němec, který se v Severočeském průmyslovém muzeu stal kustodem. Za jeho působení došlo k velkému rozkvětu Severočeského průmyslového muzea. Byly rozšiřovány a zpracovávány muzejní sbírky, bylo provedeno ocenění celého muzejního majetku, stále více se rozšiřovala výstavní a přednášková činnost, byly navázány styky se zahraničními ústavy, knihovna byla doplněna o mnoho svazků, a stala se jednou z nejvýznamnějších umělecko-historických knihoven v Čechách. Bohatá byla samozřejmě i publikační činnost a muzejní časopis dosahoval vynikající úrovně.¹⁷³ Od roku 1907 vycházel již jen dvakrát ročně ve dvojčísle. Jeho název zůstal nezměněný. Jednotlivá čísla seznamovala veřejnost s pozoruhodnými exponáty muzejních sbírek. Na publikační činnosti se velmi podílel i sám Dr. Gustav E. Pazaurek. Jeho záběr byl opravdu široký, vydal řadu samostatných prací, které se věnovaly dějinám Libereckého kraje, dějinám zámku Frýdlant, dále vydával ilustrované práce o cínu, keramice, skle, ornamentech a samozřejmě se snažil přiblížit široké veřejnosti muzejní sbírky.¹⁷⁴

Muzeum v posledních letech přišlo o významné osobnosti, které se podílely na jeho vzestupu. V květnu 1896 zemřel nejvyšší protektor arcivévoda Karel Ludvík, který držel ochrannou ruku nad muzeem od roku 1878. Novým protektorem se stal jeho syn

¹⁷⁰ „Führer durch die Kunstgeschichtlichen Sammlungen des Nordböhmischen Gewerbemuseums in Reichenberg“

¹⁷¹ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 17.

¹⁷² PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 30.

¹⁷³ Tamtéž, s. 31–32.

¹⁷⁴ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 17–18.

arcivévoda František Ferdinand d'Este. Ředitel Carl Genauck odešel z Liberce do Lince a nové muzejní budovy se již nedočkal bývalý viceprezident Gustav Schirmer ani bývalý prezident muzea Wilhelm Siegmund.¹⁷⁵

3.6 Stavba nového muzea

Po několika letech se stal prostor v Görlachově domě pro stále se rozšiřující sbírky nevyhovující. Že se jedná jen o dočasné umístění muzea, bylo však jasné již na začátku. Mnoho sbírek již nemohlo být kvůli nedostatku prostoru vystavováno. Též přednášky a výstavy se musely konat na jiných místech. Nejčastěji byla pronajímána síň na radnici, místnosti v Clam-Gallasovském zámku či v Rudolfově škole. V druhé polovině devadesátých let se začalo uvažovat o novém řešení. Tím bylo postavit zcela novou budovu, která bude sloužit výlučně jen potřebám muzea.¹⁷⁶

Jak již bylo řečeno, o stavbě nového muzea se pomýšlelo již dříve, a proto v muzejních stanovách § 26 byla zakotvena povinnost vedení muzejního fondu, který měl schraňovat peníze na novou stavbu. Zjevným problémem byl fakt, že v roce 1894 bylo na kontě pouhých 20 000 zlatých. Muzejní kuratorium tedy požádalo o rozšíření fondu Zemský výbor, avšak pro nepříznivý politický stav, byla žádost neustále odkládána. Po vleklých jednáních se Zemským výborem byla pro výstavbu muzea přidělena částka 150 000 zlatých. Vzhledem k tomu, že pro postavení mnohem mladšího a pro české Němce ne natolik významného Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, byla poskytnuta částka ve výši 300 000 zlatých, byla pracně získaná poloviční suma považována za zklamání. Avšak ani celková částka 170 000 zlatých nestačila na postavení nové budovy. Na výstavbu muzea tehdy začali přispívat i liberečtí podnikatelé a darovali na novou stavbu 100 000 zlatých. Pozadu nezůstalo ani město, které muzeu věnovalo dar ve formě pozemku, který měl hodnotu asi 33 000 zlatých. Nakonec byla stavba podpořena i ze státních prostředků, z nichž byla poskytnuta částka 75 000 zlatých.¹⁷⁷

¹⁷⁵ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 32–33.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 37.

¹⁷⁷ PÁVEK, Vladimír. *Sedmdesát pět let Severočeského muzea v Liberci*, s. 12.

Po překonání překážek týkajících se finanční stránky muzea, nastal další velký problém, kam muzeum umístit. Byly podány četné návrhy, kde muzeum postavit. Jako možnost se nabízelo místo za spořitelnou. To však bylo z důvodu nevhodných světelných podmínek a bezprostřední blízkosti bytových jednotek na Bräuhofgasse¹⁷⁸ zamítnuto. Mimo jiné zde nebyla, vzhledem velikosti parcely, možnost jakéhokoliv pozdějšího rozšíření. Jako další možnost se nabízel nádherný zámecký park. Avšak i cesta, která by umístila muzeum do zámeckého parku, se jevila jako příliš trnitá, a byla též smetena ze stolu. Nakonec 26. března 1895 zvítězil návrh, který chtěl muzeum umístit nedaleko centra, v nově vznikající vilové čtvrti, v blízkosti nově vybudované průmyslové školy a od roku 1897 lépe přístupné díky tramvajové trati.¹⁷⁹ Bylo rozhodnuto, že se nová budova muzea postaví na křižovatce Radetzky-Strasse¹⁸⁰ a Kaiser-Josef-Strasse¹⁸¹, neboli na nejvýznamnější promenádě ve městě. Přípravovaná akce však měla jeden drobný zádrhel. Na tomto místě totiž již stála menší botanická zahrada a koupaliště. Nakonec botanická zahrada ustoupila novému záměru a byla přestěhována do Hlasiwetz-Strasse¹⁸² a Waldzeile¹⁸³, které se nacházely jen o několik ulic dál od centra.¹⁸⁴

Po vyřešení těchto problémů, byla vypsaná architektonická soutěž, která měla rozhodnout o podobě budovy muzea. Do soutěže přišlo dvacet devět návrhů, a z nich porota vybrala pět nejlepších. O vážnosti, s jakou se přistupovalo k výstavbě budovy muzea, svědčí i fakt, že v porotě zasedal vynikající vídeňský architekt O. Wagner.¹⁸⁵ Vítězné návrhy pocházely od profesora z Prahy Fridricha Ohmanna, architektů Josepha Maria Olbricha a Roberta Raschky z Vídně, Emila Hagberga z Berlína a Kudery s Müllerem ze Strassburku. Za nejlepší práci, která odpovídala představám, byla vybrána práce profesora Friedricha Ohmanna z Prahy. Porotě se na tomto návrhu líbilo, že perfektně zapadal do prostředí, kam mělo být muzeum umístěno a návrh půdorysu do L. Ovšem náčrt nebyl úplně dle jejich představ, a tak chtěli po profesorovi Ohmannovi, aby

¹⁷⁸ Bräuhofgasse, dnešní Rumunská ulice (dříve též Hofgasse, Bräuhausgasse, Bräuhofgasse, Pivovarská)

¹⁷⁹ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 42–44.

¹⁸⁰ Radetzky-Strasse, dnešní Vítězná ulice (dříve též Radetzky-Strasse, Realschulstrasse, Gerharda Hauptmanna, Rooseveltova třída, 1. máje)

¹⁸¹ Kaiser-Josef-Strasse, dnešní Masarykova ulice (dříve též Belvedere (ústní název), Kaiser-Josef-Strasse, Sedmidomky, Bayerova třída, Šamánková třída, Leninova třída)

¹⁸² Hlasiwetz-Strasse, dnešní Purkyňova ulice (dříve též Tugemanns Höhe, Hlasiwetz-Strasse, Hlasiwtzova)

¹⁸³ Waldzeile, dnešní Lesní ulice

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 44–45.

¹⁸⁵ Technik, Svatopluk. *Liberecké domy hovoří I.*, s. 46.

svůj plán ještě přepracoval a vylepšil. Zejména průčelí fasád se porotě příliš nezamlouvalo. Profesor Ohmann, ale práci neustále odkládal, a jen mírně pozměněné návrhy¹⁸⁶ dodal v červenci 1886. Absolutně tak nesplňoval tempo, které stavba muzea vyžadovala. Tak byl projekt muzea svěřen architektu Hansi Grisebachovi z Berlína a architektu G. Dinklageovi. Ti měli za úkol dokončit plány na výstavbu muzea a už 13. listopadu 1886 předložili svůj návrh kuratoriu, kde sklidili velký úspěch. Již 17. prosince 1886 byl celý projekt schválen muzejním spolkem, a poté 18. prosince 1886 i libereckou městskou radou. Nic už nestálo v cestě tomu, aby se mohlo začít stavět.¹⁸⁷ Zde je potřeba se ještě pozastavit a upozornit na skutečnost, že změna architekta nemusela nastat jen díky tomu, že se jim profesor Ohmann zdál nespolehlivý a pomalý. Svou roli tu mohla sehrát i politika, a to v tom významu, že v Liberci chtěli, aby muzeum mělo silně německý charakter, stejně jako tomu bylo i s nově postavenou libereckou radnicí, na jejíž stavbu byli přizváni říšskoněmečtí architekti.¹⁸⁸

Už 16. ledna roku 1887 byly veškeré stavební práce svěřeny stavební liberecké firmě „Gustav a Ferdinand Miksch“. Tato firma se chopila práce tak zodpovědně, že již 24. března 1887 byl položen základní kámen. Základní kámen muzea pocházel ze staré zbořené liberecké radnice a měl symbolický význam, poněvadž v místě, kde byl položen, měla být postavena kopie věže, která původně zdobila starou libereckou radnici. Stavba pak pokračovala výstavbou administrativního křídla, knihovny a hlavním křídlem rovnoběžným s Kaiser-Josef-Strasse. V tomto roce byla pozdní zima, takže se mohlo na stavbě pracovat téměř celý rok. Na stavbě pracovalo přibližně 243 pracovníků (3 políři¹⁸⁹, 120 zedníků, 35 kameníků, 25 tesařů a 60 přidavačů). Výstavba pokračovala rychle, a tak už 18. prosince 1888 bylo nové muzeum slavnostně otevřeno.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Kvůli nepřátelským postojům změnil stylový výraz celého projektu, barokní vzhled ponechal pouze „*soukenickému domu*“, zatímco zbytek muzea byl navrhnutý ve stylu mezi pozdní gotikou a renesancí. Podrobněji viz: VYBÍRAL, Jindřich. *Friedrich Ohmann: objev baroku a počátky moderní architektury v Čechách.*, s. 75–78.

¹⁸⁷ PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nördbohmische Gewerbe-Museum 1873–1898*, s. 46–47.

¹⁸⁸ VYBÍRAL, Jindřich. *Friedrich Ohmann: objev baroku a počátky moderní architektury v Čechách.*, s. 75–78.

¹⁸⁹ dozor na stavbě

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 47–48.

3.6.1 Architektura muzea

Budova Severočeského muzea v Liberci se nalézá na křižovatce ulic Masarykova a Vítězná na zeměpisných souřadnicích 50°46'28.36"N,15°4'6.04"E a jeho hlavní vchod se nachází v nadmořské výšce cca 350 m. n. m.¹⁹¹

Muzejní budova byla postavena především ze sjednocujícího hořického pískovce a z fojteké žuly.¹⁹² Architektura budovy muzea má sice mnoho secesních prvků, ale zrcadlí i předchozí historizující slohy, a především dobovou představu o romantickém vzhledu nové budovy. Vzhled stavby byl značně ovlivněn tvarem pozemku, ale i tím, že nacházel na křižovatce dvou významných městských tepen. To způsobilo, že každé křídlo budovy vypadá jinak a má svoji originalitu. Muzeum je tedy rozděleno na křídla podle ulic. Osmiboká vstupní věž, kopie věže ze staré renesanční radnice, vytváří hlavní centrum budovy. Má mohutné předsazené schodiště, po kterém se dostaneme až do haly. Z haly jsou pak zpřístupněná obě křídla muzea. Hlavní a nejdelší část vede rovnoběžně s ulicí Masarykovou. Tento trakt je zdůrazněný věžičkami, bohatým průčelím či pilastry a je zakončen polygonální apsidou. S Vítěznou ulicí vede pro změnu západní křídlo a můžeme zde nalézt i věž muzea. Na severním průčelí se pak ještě nachází takzvaný „měšťanský dům“.¹⁹³

3.7 Situace v Liberci – Historické pozadí v letech 1898–1945

Můžeme oslavovat! Severočeské průmyslové muzeum má konečně svoji vlastní budovu a byl slavnostně zahájen jeho provoz. Vystává nám zde ale otázka, jestli je vlastně co oslavovat? Již brzy se dozvíme, jak příběh libereckého muzea pokračuje. Nyní je ale čas si udělat opět malou odbočku, a říci si něco málo k situaci, která v nadcházejících letech v Liberci panovala.

¹⁹¹ <http://www.muzeumlb.cz/?page=kontakt>, [cit. 27. 5. 2018].

¹⁹² Technik, Svatopluk. *Liberecké domy hovoří I.*, s. 47.

¹⁹³ KARPAŠ, Roman a kol. *Knihy o Liberci*, s. 240.

Jak již bylo zmíněno, nejen v Liberci se usilovalo o administrativní rozdělení Čech. Několik pokusů bylo neúspěšných, avšak Liberec se nechtěl vzdát myšlenky na radikální řez. Je možné, že ho u tohoto úmyslu držela i představa, že by se mohl stát hlavním městem provincie „*Deustchböhmen*“, neboli Německých Čech. Nové úsilí Liberec začal vynakládat na další důležitou věc z hlediska rozvoje města, a tou byla integrace okolních obcí. Tímto krokem chtěl rozšířit územní rozsah, a zároveň zvýšit počet obyvatel. Počet obyvatel v Liberci totiž ve srovnání s ostatními městy do roku 1900 klesl.¹⁹⁴ Ve městě totiž při sčítání lidu žilo celkem 34 099, z toho 30 498 osob se hlásilo k Němcům a 2 505 obyvatel k Čechům.¹⁹⁵ S největší pravděpodobností, za tímto pokusem bylo dostat se na i vrchol mezi německými městy v Čechách. Avšak i zde se narazilo na mnohá úskalí, většina měla charakter ekonomický či se zde hromadily obavy ze ztráty politického vlivu obce. Velký Liberec, vytvořený z připojených okolních obcí se tak nedařilo sestavit až do roku 1939.¹⁹⁶

Velkou událostí pro Liberec bylo uspořádání Německo-české výstavy (*Deustchböhmishe Ausstellung*) v roce 1906. Myšlenka na vytvoření vlastní výstavy vznikla již během konání pražské Jubilejní zemské výstavy v roce 1891. Původně v ní měli mít zastoupení i Němci, ale ti účast nakonec těsně před začátkem odmítli. Naopak svoji pozornost zaměřili na uspořádání vlastní výstavy. Liberecká výstava měla prezentovat, s jakou pílí a úsilím pracují čeští Němci. Ukázka německého průmyslu, zemědělství, kultury a školství byla významná nejen z hlediska výstavního, ale především zde byl, jak se dozvíme později, politický podtext. A skutečně, ve stráni nad novou libereckou přehradou byly postaveny pavilony pro konání velkolepé výstavy, která neměla v rámci severních Čech obdoby.¹⁹⁷ Již 17. května 1906 se otevřely brány do tohoto monstrózního podniku. Liberec se tak mohl těšit na významné návštěvy. Na výstavu dorazilo mnoho vznešených osobností, v čele s protektorem výstavy arcivévodou Ferdinandem Karlem a později do Liberce zavítal i sám císař František Josef I.¹⁹⁸ Výstavu bylo možno naposledy shlédnout 30. září 1906, poté byly veškeré dřevěné pavilony rozebrány, a místo bylo dáno zpět do původního stavu. Libereckou prezentaci celkem shlédlo 1 265 423 lidí, což bylo

¹⁹⁴ MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918.*, s. 300–301.

¹⁹⁵ LUG, Viktor, Anton Franz RESSEL a Erich GIERACH. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen.*, s. 53.

¹⁹⁶ MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918.*, s. 300–301.

¹⁹⁷ MELANOVÁ, Miloslava. *Liberecká výstava 1906.*, s. 3–5.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 21 a 40.

pro organizátory zklamáním. Akce sice nakonec skončila schodkem, ale minimálně pomohla zvednout povědomí o schopnostech českých Němců.¹⁹⁹

Summa Summarum původní politický záměr výstava splnila. Důležitost tohoto počínu spočívala totiž v tom, že se konala v době zápasů o volební reformu. Měla ukázat, že hospodářské výsledky českých Němců jsou významné, a proto i požadavky, které čeští Němci mají, nejsou úplně scestné. Jednalo se zde především o povolení provincie „*Deutchböhmen*“ a její samosprávu. A i když výstava neskončila úplně podle představ, liberečtí představitelé dostali další důvody, aby vytrvali v jejich dosavadním úsilí.²⁰⁰

Od výstavy uplynuly dva roky a v Liberci se konalo shromáždění zástupců německých měst. Ani zde se nepřestává jednat o vytvoření německé městské samosprávy. Ze zápisu ze zasedání městské rady z 2. prosince 1907 se můžeme dozvědět další liberecký plán. Vzhledem k tomu, že nebylo povoleno v roce 1898 vytvoření Svazu německých měst (*Bund der deutschen Städte*), rozhodli se založit „*Kanzlei für deutsch-böhmische Städteangelegenheiten*“. Tato kancelář německých měst v Čechách měla mít v okruhu svého působení na starosti rozdělení Čech a používání zemských jazyků („*Zweiteilung und nationalen Autonomie*“).²⁰¹ Dále měla fungovat jako konzultant v ekonomických otázkách či v problematice postavení měst.²⁰² Čeští Němci se cítili být utlačováni. Od vyhlášení Stremayerova jazykového nařízení se jim zdálo, že jsou německé Čechy zaplaveny především českými úředníky, a že jsou porušována jejich národní i ekonomická práva.²⁰³ Brzy tato situace vyústila ke vzájemné kulturní ignoraci. I když nutno podotknout, že ze strany českých Němců se projevovala o trochu více. Pro příklad si můžeme uvést nezájem z jedné strany o češtinu, a ze strany druhé o němčinu, kdy v roce 1914 byla němčina volitelným jazykem na 700 českých školách, zatímco čeština byla vyučována jako volitelný jazyk pouze na 88 německých školách.²⁰⁴

Dlouholetý liberecký starosta Franz Bayer si v tuto chvíli již představoval, co nejrychlejší jednání ve prospěch českých Němců. Jako jeden z hlavních úkolů bylo umístění německého hlavního centra na „německou“ půdu v Čechách. Praha již v tuto

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 51–53.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 301–302.

²⁰¹ SOKA Liberec, Archiv města Liberec, Gd 228/7 – Magistrát města Liberce, karton 309.

²⁰² MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918.*, s. 302.

²⁰³ SOKA Liberec, Archiv města Liberec, Gd 228/7 – Magistrát města Liberce, karton 309.

²⁰⁴ TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 49.

chvíli nepřipadala v úvahu, protože při srovnání poměrů, se v Praze nacházela už jen „německá bezmocná menšina“. Na druhou stranu, jaké jiné město by se mělo stát „hlavním německým centrem“ než Liberec, který už teď se může pyšnit tím, že je jako jediné město v „*Deustchböhmen*“ statutární?²⁰⁵

Liberecké snažení přineslo po letech své ovoce, když byla povolena činnost „*Kanzlei für deutsch-böhmische Städteangelegenheiten*“, která měla sídlit na liberecké radnici. Kancelář vedlo celkem deset členů z různých německých měst. Zastoupení zde měl například Jablonec nad Nisou, Litoměřice, Ústí nad Labem, Teplice, Liberec a další.²⁰⁶ Liberecká kancelář byla zapálená pro věc, ale práci ji brzy začala stěžovat některá německá města, která nesouhlasila s umístěním kanceláře právě v Liberci, a tak začala podávat návrhy na jiné umístění, například do Ústí nad Labem.²⁰⁷

V Liberci však zašli ještě dál. Liberecký úředník Otto Ringlhaan na jednom ze zasedání, představil svou vizi, která v mnohém překračovala dané možnosti. Vytvořil velmi pečlivě propracovaný návrh, ve kterém se počítalo s tím, že se z „*Deutschböhmen*“ stane korunní země s vlastním zemským výborem, vlastními úřady, místodržitelem, ale například počítal i s tím, že se pražská německá univerzita, německá technika, německé učitelství a další přestěhují do Liberce. Nejspíše nebude velkým překvapením, že tento návrh byl všemi přítomnými přijat, ale stejně tak nás nepřekvapí, že plán měl své odpůrce zvláště pak mezi Čechy. Ovšem kartami začaly míchat i stanoviska Německé národní rady či názory německých okresů, které měly ke zřízení „*Deutschböhmen*“ velmi negativní postoj.²⁰⁸ Liberečtí Němci museli začít obhajovat svoje přesvědčení, že pouze vytvořením provincie ochrání české Němce, jejich zájmy a bohatství. Kladou důraz na pokles pražských Němců, kde již zaujímají hlavní místo Češi. Snaží se poukázat, že pouze v případě úplného oddělení se získá mnohem více peněz do samostatného německého rozpočtu, a tím se i zvýší přísun financí do hospodářství. Poukazovali tak na časté stížnosti²⁰⁹, že z daní českých Němců jsou každoročně vloženy milióny na podporu českých národních aktivit. I přes vyslovené pro a proti, bylo vytvoření „*Deutschböhmen*“

²⁰⁵ MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918.*, s. 302–303.

²⁰⁶ SOKA Liberec, Archiv města Liberec, Gd 225/8 – Magistrát města Liberce, karton 336.

²⁰⁷ SOKA Liberec, Archiv města Liberec, Gd 228/7 – Magistrát města Liberce, karton 309.

²⁰⁸ MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918.*, s. 303–306.

²⁰⁹ Nesrovnalosti nastaly i v případě Severočeského průmyslového muzea, kde jak jsme se již dozvěděli, byla na výstavbu muzea Zemským výborem přidělena částka 150 000 zlatých, zatím co na Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze byla poskytnuta částka ve výši 300 000 zlatých.

pro pražské Němce i pro rozhodující majoritu německého zastoupení nepřipustné.²¹⁰ V této době mělo v Liberci stále převahu německy mluvící obyvatelstvo, při sčítání v roce 1910 se z celkového počtu 36 350 lidí, k češtině přihlásilo jen 2 217 obyvatel.²¹¹

Promarněná šance, tak by se dala nazvat snaha Liberce a příznivců „*Deutschböhmen*“. Liberec se sice nevzdával, a i přes další neúspěchy dál intenzivně pracoval a stával se vyspělejším například v oblastech samosprávy. Pak ale na podzim roku 1914 začala první světová válka. Pokud byly dosud vztahy mezi Čechy a Němci napnuté, válečný konflikt vystupňoval tento stav do krajnosti.²¹² Válka byla vyhlášena na konci července roku 1914 a liberečtí Němci tuto situaci přijali poměrně s nadšením. Od konfliktu totiž očekávali rychlé vítězství, a především upevnění jejich léty ztraceného postavení.²¹³ „*Pasivita Čechů a jejich nechuť k válce vzbuzovala na německé straně celou škálu odmítavých pocitů, od pohrdání nad „českou zbabělostí“ až k nenávisti k „českým sabotérům“*“. ²¹⁴ Propast mezi těmito národy se opět prohloubila.²¹⁵ O velikonocích v roce 1916 němečtí nacionalisté v habsburské monarchii připravili „Požadavky Němců Rakouska na nové uspořádání po válce“.²¹⁶ Velmi zjednodušeně můžeme říci, že za těmito požadavky se neskrývalo nic jiného, než aby měl nově vzniklý stát německou většinu s tím, že české země měly být rozděleny už jen na německé a smíšené oblasti, a oblasti české měly úplně zmizet. Úředním jazykem by se stala němčina, zatímco čeština by se mohla používat pouze na „vnějších“ úřadech ve smíšených oblastech. Dá se tedy říci, že mělo vzniknout, co nejtěsnější spojení habsburské monarchie s Německem.²¹⁷

Vraťme se ale nyní zpět do Liberce, kde české Němce čekalo nemilé rozčarování. I když v Liberci neprobíhaly přímé boje, muselo se obyvatelstvo vyrovnávat s jinými problémy. Mezi ně například patřil nedostatek nemocničních lůžek, založení pracovních táborů u každé větší továrny či zajatecký tábor u letiště, který měl cca 40 000 lidí, což bylo více osob, než kolik v Liberci žilo. Ani zásobování nebylo ideální a s postupující válkou se

²¹⁰ NOVOTNÝ, Jan. *Čeští Němci a habsburská monarchie*, s. 51–53.

²¹¹ LUG, Viktor, Anton Franz RESSEL a Erich GIERACH. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen*, s. 53.

²¹² KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství*, s. 402.

²¹³ KARPAŠ, Roman. *Liberec: staré pohlednice = Reichenberg: alte Ansichtskarten*, s. 42.

²¹⁴ KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství*, s. 402.

²¹⁵ Tamtéž, s. 402.

²¹⁶ MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918*, s. 306.

²¹⁷ TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 51.

neustále zhoršovalo. Nespokojenost nakonec začala přerůstat ke konci války v rabování obchodů a skladů.²¹⁸ Válka se pomalu blížila ke svému konci, a tím i jeden z cílů českých Němců. Jak již bylo řečeno, čeští Němci se poměrně dlouhou dobu snažili o vytvoření „*Deutschböhmen*“, a nyní se tento plán zdál být na dosah.²¹⁹ Ovšem slovíčko „zdál“, zde má svůj velký význam, poněvadž vše nakonec dopadlo úplně jinak. Nejenže válka skončila porážkou Německa, ale aby toho nebylo málo, tak na troskách Rakouska-Uherska vzniklo Československo.

To byl pro Němce šok, už takhle neslo německé obyvatelstvo stoupající vliv Čechů nelibě, a nyní se nehodlali smířit s myšlenkou, že by se měli stát součástí Československa. Den po vzniku nového státu, tedy 29. října 1918, už čeští Němci na nic nečekali a vyhlásili v pohraničí vznik provincie „*Deutschböhmen*“, kterou chtěli později připojit k novému Rakousku. Hlavním městem a sídlem zemské vlády se měl stát právě Liberec. Tak se i stalo, ale tato německá výhra trvala pouhé dva měsíce. Československo chtělo za každou cenu udržet celistvost nově vzniklé republiky, a proto od začátku listopadu začala československá armáda obsazovat pohraničí. Do Liberce dorazila 16. prosince 1918 a chopila se zde moci.²²⁰ Těmito událostmi byla ukončená jedna dějinná etapa Liberce, ale na další velký česko-německý zápas si Liberec musel ještě pár let počkat.

Meziválečné období bylo pro obě strany velmi složité. „*Český národ se stal z národa utlačovaného vládnoucím a Němci klesli ze svého dřívějšího, téměř všemocného, postavení na početnou, avšak v podstatě málo vlivnou menšinu.*“²²¹ Jistým paradoxem bylo, že připojením „*Deustchböhmen*“ k Československu bylo pro sudetské²²² Němce vlastně výhodné, protože jako občané Československa, tedy vítězného státu, nemuseli platit vysoké reparace, jako právě poražené Německo.²²³

Poměry se změnily a v Liberci žila za první republiky velká česká menšina. V roce 1921 obývalo Liberec celkem 34 985 obyvatel, z toho 27 929 Němců a 4 894 Čechů.²²⁴

²¹⁸ KARPAŠ, Roman. *Liberec: staré pohlednice = Reichenberg: alte Ansichtskarten*, s. 42.

²¹⁹ Tamtéž, s. 42.

²²⁰ CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana a Markéta LHOTOVÁ. *Liberec*, s. 13.

²²¹ TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 55.

²²² Sudetští Němci – Němci žijící v pohraničí, takto se začali sami nazývat před první světovou válkou

²²³ Tamtéž, s. 69.

²²⁴ LUG, Viktor, Anton Franz RESSEL a Erich GIERACH. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen.*, s. 53.

Podle zákona se zde mělo úřadovat dvojjazyčně, a i nápisy byly česko-německé.²²⁵ V Praze byla situace poněkud jiná. Ač zde žila silná německá menšina, odpor k německému nacionalismu, potažmo k německému jazyku byl tak velký, že veřejné nápisy ani vývěsky nesměly být psané v němčině.²²⁶ Národnostní otázku to ovšem nevyřešilo. Liberec se potýkal, ale i s dalšími komplikacemi. Před válkou se řadil mezi vyspělá průmyslová města, a nyní nastala doba pro celkovou obnovu. Obnovení sebou ale opět přinášelo spoustu problémů, mimo jiné i ztrátu rakousko-uherských trhů, kam zdejší textilky vyvážely svoje zboží. Důležité je zmínit, že sudetští Němci měli nadále v kompetenci všechny školy, spolky, kulturní instituce, a dokonce i libereckou samosprávu. Ale i přesto se nehodlali smířit s tím, že patří pod Československo.²²⁷

Během dvacátých let došlo k mírnému uklidnění vztahů, ale ani tento stav netrval dlouho. Ve třicátých letech vypukla světová hospodářská krize, a ta znamenala volnou cestu pro radikalizaci německého nacionálního hnutí. Počátkem října 1933 sehrál významnou roli v severočeském pohraničí rodák z Maffersdorfu²²⁸ Konrád Henlein, který založil Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu. Před volbami, které se konaly v roce 1935, byla rozpuštěna a místo ní vznikla Sudetoněmecká strana.²²⁹ Konrád Heinlein vystupoval navenek umírněně, ale bylo to jen zdání. Přesto se mu podařilo získat na svoji stranu většinu libereckých Němců, zvítězil ve volbách a připravil půdu pro odtržení pohraničí od Československa.²³⁰ Nutno dodat, že v těchto letech se počet českých obyvatel opět zvýšil. Z celkového počtu 38 575 lidí, se k české národnosti přihlásilo 6 269 obyvatel.²³¹

Přišel rok 1938, a s ním neblaze proslulá Mnichovská dohoda²³². Liberec byl obsazen 8. října 1938 a stal se součástí Říšské župy Sudety. V čele s Konrádem Henleinem zde sídlily i župní úřady, takže se dá říci, že se Liberec stal opět centrem dění. Na začátku kapitoly jsme mluvili o tom, že se Liberec snažil k sobě připojit okolní obce, ale jednání se

²²⁵ CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana a Markéta LHOTOVÁ. *Liberec*, s. 14.

²²⁶ TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 83.

²²⁷ KARPAŠ, Roman. *Liberec: staré pohlednice = Reichenberg: alte Ansichtskarten*, s. 44.

²²⁸ Maffersdorf – český název Vratislavice nad Nisou

²²⁹ CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana a Markéta LHOTOVÁ. *Liberec*, s. 14.

²³⁰ KARPAŠ, Roman. *Liberec: staré pohlednice = Reichenberg: alte Ansichtskarten*, s. 44.

²³¹ LUG, Viktor, Anton Franz RESSEL a Erich GIERACH. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen.*, s. 53.

²³² Text Mnichovské dohody viz MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945.*, s. 453–455.

z různých důvodů protahovala. Průtahy však byly nakonec ukončeny nařízením nacistických úřadů dne 1. května 1939. V tento den byly k Liberci, chtě nechtě, připojeny obce: Rochlice, Horní Růžodol, Dolní Hanychov, Janův Důl, Františkov, Růžodol I, Staré Pavlovice, Nové Pavlovice, Ruprechtice, Starý Harcov a Nový Harcov. Spojením tolika obcí se Liberec stal největším městem v Sudetech a žilo v něm 70 567 obyvatel.²³³ Je samozřejmé, že sudetští Němci byli spokojeni, že se stali součástí Německa. Adolf Hitler i Konrád Henlein se dostávali na vrchol a bylo až neskutečné, s jakou důvěrou k nim přistupovala většina sudetských Němců.²³⁴ Liberec se do role ryze německého města vžil velmi dobře a již brzy začal ukazovat svou říšskoněmeckou a nacistickou tvář. Například se zavedla jízda vpravo a na konci října byla stažena z oběhu všechna československá platidla. Také „*Reichenberger Zeitung*“ vyšel 5. listopadu 1938 naposledy a nahradil ho nacionálně vyhraněný „*Die Zeit*“.²³⁵ Nacionalistický fanatismus se v pohraničí projevoval stále více, a vyústil až k vyhánění českých rodin z okupovaného území. Z celých Sudet se muselo do vnitrozemí vystěhovat přes 160 000 osob. S vypovězenými osobami se zacházelo velmi surově.²³⁶ V Říšské župě Sudety tak zůstalo dle sčítání v květnu 1939 asi 2 640 000 Němců a 291 000 Čechů, a těm byla odpírána základní lidská práva. Během války byl, stejně jako všude jinde, nedostatek potravin a surovin. Byl zde zaveden přidělový systém a potraviny, mýdlo, ale třeba i uhlí se dostávalo na lístky. Z těchto důvodů se postupem času začaly zavírat živnosti, restaurace a obchody. Velký příval nových obyvatel nastal na jaře roku 1943, kdy do Sudet přicházely tisíce rodin Němců z vybombardovaných oblastí. První transport dorazil do Liberce 6. června 1943 z německého Dortmundu a Bochumi. V letech 1944–1945 se město stále více plnilo německými utečenci a lazarety.²³⁷

I Liberec musela opustit valná většina Čechů. Ti co zůstali, věřili v lepší zítřky a netrpělivě očekávali konec války.

²³³ CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana a Markéta LHOTOVÁ. *Liberec*, s. 18.

²³⁴ TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 107–108.

²³⁵ KARPAŠOVÁ, Mária. *Liberecko v letech 1938–1945. Kalmanach.*, s. 2.

²³⁶ TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 107–108.

²³⁷ KARPAŠOVÁ, Mária. *Liberecko v letech 1938–1945. Kalmanach.*, s. 2–5.

3.8 Pozvolný úpadek Severočeského muzea

3.8.1 Situace muzea od roku 1898

S politováním můžeme říci, že od postavení vlastní budovy to s muzeem šlo z kopce. Hned po otevření začala muzeum tížit jeho finanční stránka. Problémy způsobovalo, více jak nadpoloviční, překročení původního rozpočtu pro stavbu nové budovy. Stavba totiž vyšla místo původně plánovaných 550 000 korun²³⁸ na 1 250 000 korun.²³⁹ To mělo bohužel velký vliv na jeho další život. Činnost muzea byla značně omezena a veškeré finance, které byly získány od státních úřadů, města, peněžních ústavů, Obchodní a živnostenské komory a různých spolků, stačily jen na zachování nejnужnějšího provozu.²⁴⁰ Muzejní sbírky se téměř nerozrůstaly, a když tak jen na základě darů. Finanční situace se však nezlepšovala, ba naopak.

Další ránou byl odchod kustoda doktora Pazaureka. „*Herr Dr. Gustav E. Pazaurek hat seinen Vertrag mit dem Kuratorium gelöst und wird demnächst seine jetzige Stellung verlassen.*“²⁴¹ Od roku 1906 začal působit v muzeu ve Stuttgartu, a místo něj byl 16. ledna 1906 na mimořádné valné hromadě zvolen nový kustod, kterým se stal doktor Ernst Schwedeler-Meyer. Ale ani jemu se nepodařilo nepříznivý stav příliš zlepšit. Muzejní sbírky byly obohaceny příspěvky z Liebigova majetku, a dále muzeum získalo velkou sbírku kapesních hodinek a předmětů tepaných či kovaných ze železa.²⁴²

3.8.2 Propad až k první světové válce

Krise se ozývala ze všech stran, dokonce i průmyslová výroba uvízla na mrtvém bodě, a to způsobovalo, že liberečtí průmyslníci již nemohli být s dotacemi tak štědrí, jako

²³⁸ 1 zlatý = 2 koruny, většina literatury uvádí, že byl rozpočet 550 000 korun, ale můžeme narazit i na informaci, že plánovaný rozpočet byl 275 000 zlatých, což je totéž.

²³⁹ KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*, s. 240.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 240.

²⁴¹ *Mitteilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums*, Nr. 3., XXIII. Jahrgang, 1905, s. 120. (překlad: Pan Dr. Gustav E. Pazaurek ukončil smlouvu s kuratoriem a brzy opustí svou současnou pozici.)

²⁴² PÁVEK, Vladimír. *Sedmdesát pět let Severočeského muzea v Liberci*, s. 13.

dřív.²⁴³ Ani státní hospodářství nebylo zrovna v rozkvětu, a tak vrcholem všeho bylo, když v roce 1910 přestal Zemský výbor vyplácet muzeu podporu, která činila velmi postradatelnou částku 17 000 korun. Pro muzeum to znamenalo jediné, konec vydávání muzejního časopisu²⁴⁴. Je však nutné podotknout, že i poslední číslo, které bylo vydané v roce 1913, mělo stále svoji úroveň.²⁴⁵

Začala první světová válka, která tuto situaci ještě více zhoršila. Ačkoliv zemská podpora byla opět vyplácena, muzeum se stále více a více zadlužovalo. Budova se nevytápěla, a též přednášky již téměř neprobíhaly. Po válce se pozvolna situace zlepšuje. Zajímavé je, že ač muzeum po válce zůstává v německých rukách, dostává od státu finanční podporu. V Liberci totiž fungovalo ujednání Československého státu, který jim zaručoval demokratické svobody, a také ve vedení radnice stanul Carl Kostka, který dával přednost hospodářské spolupráci před odtržením.²⁴⁶ Nákupy nových předmětů sice nepřipadají v úvahu, ale i přesto se sbírky rozrůstají o nové exponáty. Pro příklad si můžeme uvést odkaz lékaře a sběratele Antona Randy či odkaz maršála Radeckého.²⁴⁷ Doktor Randa odkázal Severočeskému muzeu svou sbírku staré grafiky, která čítala na šest tisíc exponátů. Nyní jsou sbírky majetkem Oblastní galerie v Liberci.²⁴⁸ Zato kosmetický kufřík maršála Radeckého vlastní muzeum dodnes. Ve 20. letech se do muzea dostal díky rodině Liebiegů, která byla s maršálem Radeckým spřízněna. Toaletní kufřík je unikátní cestovní sada pro osobní hygienu. Celkem obsahuje 72 předmětů, mezi nimiž můžeme například vidět různé hřebeny, holící potřeby, nůžky na zastříhávání knírů, a dokonce i cestovní nočník.²⁴⁹

V této době se opět rozrůstala přednášková činnost, která byla pro muzeum finančně únosná.²⁵⁰

²⁴³ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 9.

²⁴⁴ Viz kapitola 3.5.2 Muzejní časopis.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 13.

²⁴⁶ KARPAŠ, Roman. *Liberec: staré pohlednice = Reichenberg: alte Ansichtskarten*, s. 44.

²⁴⁷ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 13.

²⁴⁸ https://jablonecky.denik.cz/kultura_region/vystava-pripomina-nepravem-zapomenuteho-antona-ran.html, [cit. 25. 5. 2018].

²⁴⁹ https://liberec.idnes.cz/toaletni-kufr-fintil-radecky-nocnik-liebiegove-muzeum-severoceske-liberec-1u7-liberec-zpravy.aspx?c=A171229_135955_liberec-zpravy_jape, [cit. 25. 5. 2018].

²⁵⁰ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 13.

3.8.3 Blýskání na lepší časy nebo jen pouhý přelud – od protektorátu po konec 2. světové války

I přes všechno se muzeum nedokázalo z dluhů dostat a situace začínala být kritická. Proto se v letech 1933 – 1935 přistoupilo na návrh uspořádat věcnou loterii, kdy výnos z ní měl podpořit finanční stránku muzea. Pro tento účel bylo vydáno 50000 losů po pěti korunách. Jenomže tato možnost nebyla zrovna ideální. Ceny pro loterii totiž představovaly různé předměty z muzejních sbírek. Celkem mělo být taženo 3531 cen v celkové hodnotě 200 290 korun. Ale ani to muzeu nepomohlo, poněvadž o vydané losy nebyl téměř žádný zájem, a muzeu tím vznikl deficit 33 000 korun. Kromě toho muzeum přišlo i o velkou část archivního a dokladového materiálu.²⁵¹

Na místo doktora Schwedeler-Meyera nastupuje v roce 1936 předposlední kustod staré správy Gessner, a později poslední kustod doktor Hennigsmied.²⁵²

Finanční situace se zcela vyřešila při rozpadu republiky a připojení pohraničí k Německu. Můžeme se jen domnívat, zda by Německo podporovalo Severočeské průmyslové muzeum, kdyby bylo čistě „české“ a ne „německé“, ale je jasné, že podporou se snažilo získat náklonnost.

Muzeum se tak dočasně dostalo zpátky na výsluní. „*Za vším hledej propagandu*“, jako by se skrývalo za bohatými dotacemi pro muzeum. Nacistické Německo nejenže vyvedlo muzeum z dluhů, ale i mu udílelo štědrou podporu. Usilovalo především o to, aby bylo vidět, jak se Sudety, pod německou nadvládou, kulturně rozvíjí s Libercem v čele. Vedení muzea se odvděčilo tím, že připravovalo výstavy s nacionalistickou tematikou. Na začátku války, ale bylo už vše jinak a udržování muzea nebylo již politicky výhodné, a ani užitečné. Štědré dotace přestaly postupně proudit, a nakonec bylo muzeum kvůli obavám z náletů kompletně uzavřeno. Aby byly jeho sbírky ochráněny, byly zabaleny, částečně rozvezeny a uschovány na zámku Lemberku, ve Sloupu nebo v Milešově u Litoměřic. Zbytek sbírek putoval do muzejního sklepa, kde byly exponáty nedostatečně chráněny před prachem, zimou a vlhkem. Budova byla též přeměněna. Sklepy muzea byly přestavěny na kryty a byly vybaveny dřevěnými vzpěrami pro případ leteckého útoku. Na půdě se nacházela vysílačka německé vojenské policie pro území Sudet a protektorátu, a mimo jiné

²⁵¹ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 25–26.

²⁵² NUSKA, Bohumil. *Dějiny Severočeského muzea. Sborník Severočeského muzea*, s. 13.

se z muzea stalo skladiště „*N. S. Frauenschaftu*“²⁵³. Uskladňovaly se tam věci, které se zrovna namanuly – od dětských postýlek, přes příbory, konzervy, židličky či stolečky. V tomto nepořádku čekaly exponáty na znovuoobjevení až do květnových dnů, kdy muzeum převzal první Čech.²⁵⁴

²⁵³ *Nationalsozialistische Frauenschaft* – Nacionálně-socialistické ženské hnutí, bylo součástí NSDAP

²⁵⁴ PÁVEK, Vladimír. *Sedmdesát pět let Severočeského musea v Liberci*, s. 14–15.

4. Severočeské muzeum v českých rukách

4.1 Situace v Liberci – Historické pozadí – ukončení česko-německých sporů

Náš druhý vhled do historie jsme ukončili před koncem druhé světové války, avšak mělo to svoje opodstatnění, poněvadž v květnu roku 1945, se začaly dít velké věci, které nakonec vyústily v poslední bitvu mezi Čechy a sudetskými Němci, a ukončily tím jedno dějinné období.

Vraťme se nyní do Liberce na konec roku 1944. Zatímco Němci město ovládali, našla se zde hrstka Čechů, která se chystala na blížící se převrat a převzetí moci. Vznikl zde ilegální Národní výbor, v čele s Josefem Čapkem. Místopředsedou ilegálního výboru byl lékař Jindřich Balógh a místo zapisovatele zastával Václav Malý. Dalšími členy pak byli Jaroslav Tichý, Josef Polívka, Josef Stýblo, František Šebela, Karel Kotek, Petr Kazda, Rudolf Tauchmann, Jan Tichý, František Havlík, Eduard Anděl, Jan Fuksa, Josef Jáč a Josef Nosek. Výbor měl zastoupení čtyř politických stran, stejně jako tomu bylo i v pozdější Národní frontě. Němci netušili, že se na jejich zabraném území čeká skupinka Čechů, která je připravena převzít město do svých rukou. Liberec byl v tajném spojení i s Prahou, kde fungoval jako „spojka“ tehdejší člen ilegálního výboru Josef Polívka, který informoval vnitrozemí o situaci na Liberecku a naopak přinášel zprávy z Prahy.²⁵⁵ „V Liberci a v celém libereckém kraji byli připraveni i ozbrojení vlastenci, jichž srdce se chvěla rozčilením v očekávání velké doby.“²⁵⁶ Možný příchod Rudé armády Němce děsil. A pak přišel květen 1945. Povstání vypukla na různých místech v severních Čechách a 5. května i v Praze.²⁵⁷ Lidé začali vyvěšovat české vlajky, odstraňovali německé nápisy a nacistické symboly. Pozadu nezůstal ani Český rozhlas, který od šesti hodin ráno vysílal

²⁵⁵ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1945*, s. 3–5.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 4.

²⁵⁷ BITTNEROVÁ, Magdaléna. *Odsun Němců z Liberecka. Kalmanach*, s. 7.

jen česky.²⁵⁸ „Tu chvíli šlehl jasný blesk do temna poroby, když těsně po dvanácté hodině polední²⁵⁹ bylo vysílání hudby náhle přerušeno a rozčilený hlasatelův hlas volal výzvu, na niž jsme všichni po strašlivá léta čekali.“²⁶⁰ „Voláme českou policii, české četnictvo a vládní vojsko na pomoc Českému rozhlasu. Voláme všechno, co je české, na pomoc Českému rozhlasu. Esesáci zde vraždí české lidi. Pozor, vchod z Balbínovy ulice je volný.“²⁶¹ Na tento signál Češi čekali. „Blesk udeřil. Pochodeň revoluce vzplála! V té chvíli bylo zřejmo, že chvíle zúctování s okupanty přišla. Praha bojuje! Český národ se dočkal! Je revoluce. Praha povstala a dává tak znamení k zjevnému odporu proti okupantům! Svoboda je na dosah ruky! I zde je velmi rušno a poplach. Liberci se blíží den, po němž zdejší vlastenci tak dlouho toužili. Slavný den přichází!“²⁶² Povstání v Praze, v Turnově nebo na Železnobrodsku, podnítilo k akci i liberecké Čechy. Ti se rozhodli vystoupit z ilegality, poněvadž teď byla nejvhodnější doba pro jednání. Na místodržitelství se 7. května vydalo pět²⁶³ členů výboru. Na místě zastihli úředníka Dr. Seiferta a zástupce místodržitele Friedricha Vogelera, kterého Konrád Henlein jmenoval svým zástupcem těsně před tím, než 5. května opustil Liberec.²⁶⁴ Chtěli po Němcích kapitulaci a předání města do českých rukou. Tomu se snažil zabránit velitel liberecké německé posádky, který odmítl složit zbraně. Svoji neústupnost bránil prohlášením, že obdržel telegram od generála Schörnera, což byl vrchní velitel německých vojsk v Čechách a na Moravě, který tvrdí, že kapitulace německých vojsk jsou jen českou propagandou. Po dlouhém jednání, ale nakonec Vogeler předal správu místodržitelství Národnímu výboru. Zbývalo už jen od starosty Rohna převzít libereckou radnici, což se poměrně lehce stalo hned následující den 8. května. Nyní už jen zbývalo udržet ve městě klid a vyčkat na příchod sovětského vojska, které se nezadržitelně blížilo.²⁶⁵ Důležitým úkolem bylo ve městě ochránit významná místa a budovy. Mezi ně patřila například

²⁵⁸ http://www.rozhlas.cz/hrdina/70/_zprava/rozhlasak-zdenek-mancal-odstartoval-prazske-povstani--1485012, [cit. 26. 6. 2018].

²⁵⁹ „Volání o pomoc“ bylo odvysíláno v 12:37

²⁶⁰ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1945*, s. 5.

²⁶¹ http://www.rozhlas.cz/bitvaorozhlas/bitva/_zprava/bitva-o-rozhlas-zacne-v-poledne--1473832, [cit. 26. 6. 2018].

²⁶² SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1945*, s. 6.

²⁶³ Josef Čapek, MUDr. Jindřich Balógh, Josef Polívka, Václav Malý, Jaroslav Tichý

²⁶⁴ BITTNEROVÁ, Magdaléna. *Odsun Němců z Liberceka. Kalmanach*, s. 7.

²⁶⁵ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1945*, s. 6–7.

elektrárna, vodárna, plynárna, letiště, pošta a jiné. Na ulicích nebylo bezpečno, všude byl ruch a bouře. Hlídky na ulicích dávali pozor, aby Němci, kteří se nechtěli smířit s nastalou situací, ještě v posledních chvílích nenapáchali nedozírné škody. Problém trochu byl, že na policejním ředitelství byli dosud Němci, avšak ti se smířili s nastalou situací a pomáhají českým lidem.²⁶⁶ Avšak největší bitva na Liberec teprve čekala.

V noci z 8. na 9. května se do Liberce blížily silně ozbrojené jednotky SS. Již v brzkých ranních hodinách byly rozpoutány pouliční boje, které si vyžádaly mnoho obětí. Mezitím však Národní výbor vyslal vstříc svoje zástupce přijíždějící Rudé armádě, aby je informovali o nastalé situaci. I přes komplikace, se nakonec jedni střetli s vítěznou armádou u Habendorfu²⁶⁷, a druhí na železničním přechodu u Albrechtic u Frýdlantu.²⁶⁸

Němci zatím připravili akci, která měla Liberec dovézt ke zkáze. Všechny hlavní budovy, elektrárna, vodárna, plynárna, dělnické pekárny, letiště, radnice a další, byly podminovány, a měly být odpáleny z hlavní pošty. Několik dobrovolníků se však o ničivém záměru dozvědělo. Vnikli na poštu a za pomoci pyrotechnika Němce Jindřicha Kunze, spoje k náložím zneškodnili.²⁶⁹ Město bylo zachráněno. Nebyl to však jediný útok chystaný na Liberec, tentokrát ale na vině byla druhá strana. Z ničeho nic se v mracích objevila sovětská letadla, a začala na oblasti v Růžodole, v Hanychově a v Doubí, svrhovat pumy. Některé zasáhly i střed města. Při bombardování zahynulo asi 50 osob, z nichž většina byli Němci. Rudá armáda vjela do města, kde ji nadšeně vítají čeští lidé. Stále se ozývá střelba, ale brzy umlká. Vysoko vypálená raketa zastavuje bombardování. Je dobojováno, Liberec je osvobozen. Po ulicích se rozléhá ruština. Jsou slyšet slova sovětského vojenského velitele města majora Lykova a na radnici má proslov generál sovětské armády Akimov. Němci vědí, že jejich opanování nadobro skončilo.²⁷⁰ To však ještě netuší, že se karta obrátila, a tentokrát se budou muset podřídit Čechům.

Stanovisko Čechů k německé otázce bylo v Liberci velmi nesmlouvavé a přísné. Nejprve bylo potřeba odebrat Němcům zbraně. Ty museli povinně odevzdat do druhého dne. V případě, že byt opustil Němec, který byl starší deseti let, musel nosit na levém rukávu 3 cm širokou bílou pásku. Dále se muselo opět začít pracovat, a tak byla

²⁶⁶ Tamtéž, s. 7–9.

²⁶⁷ Habendorf – český název Stráž nad Nisou

²⁶⁸ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1945*, s. 9–11.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 11.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 12–13.

vyhlášena pracovní povinnost pro všechny Němce ve věku od 18 do 55 let. Ovšem po zkušenostech a krutostech způsobených za druhé světové války, již Češi nechtěli jednat o jakémkoliv kompromisu, a rozhodli se vyřešit česko-německou otázku definitivně.²⁷¹

První noviny, které začaly v Liberci vycházet 26. května 1945, dostaly název „*Stráž Severu*“. Název novin byl příznačný, neboť naznačoval znovu získanou svobodu a zároveň chtěl poukázat na to, že je potřeba ji střežit, zejména pak v pohraničí.²⁷²

Všude byly odstraňovány německé nápisy, a taky byly změněny názvy ulic, které měly ryze německý název. Například Nádražní třída byla přejmenována na Stalinovu třídu, náměstí Adolfa Hitlera se změnilo na náměstí prezidenta Dr. Edvarda Beneše. Ilegální výbor byl po převratu zaměněn za skutečný Národní výbor, jemuž i nadále předsedal Josef Čapek.²⁷³ Netrvalo dlouho a nastal obrat, který je známý jako „divoký odsun“, což bylo rychlé deportování především Němců za hranice. „*Všechny osoby německé národnosti bez rozdílu zda sudetské či říšskoněmecké příslušnosti, které se nastěhovaly do Liberce po 28. září 1938, musí do 24 hodiny dne 29. května t. r. opustiti město. Každá osoba smí vzít s sebou pouze 30 kg zavazadel, což platí i pro děti. Kdo bude po 29. květnu t. r. z výše uvedených ve městě zastižen, bude předán lidovému hrdelnímu soudu.*“²⁷⁴ Československá vláda neřešila jen menšinu německou, nýbrž otázku veškerých neslovanských menšin na českém území.²⁷⁵ Pouze za jeden týden bylo údajně vyhoštěno 10 000 říšských Němců a do konce roku Liberec opustilo ještě dalších 45 728 osob. Lze to přičítat napnuté době a situaci, ale ani zde se bohužel neobešel nucený transport bez zbytečných obětí.²⁷⁶

Dne 28. července 1945 se naposledy sešel liberecký revoluční Národní výbor. Předseda Josef Čapek se ujal slova a shrnul události, které se během fungování výboru odehrály: „*Tak končí tato čestná práce, která začala ilegálním podzemním hnutím již v dobách okupace, kdy na každého z členů tohoto výboru čekal trest smrti. Ale nepracovali jsme nadarmo, poněvadž naše úsilí a naše neochvějná víra ve vítězství se splní – to vše jsme pevně věřili – a také se nám to splnilo. Přišel vytoužený den revoluce,*

²⁷¹ Tamtéž, s. 14–18 a s. 30.

²⁷² *Stráž Severu*, č. 1., 26. 5. 1945, s. 1.

²⁷³ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1945*, s. 18–19.

²⁷⁴ *Stráž Severu*, č. 2., 29. 5. 1945, s. 3.

²⁷⁵ *Stráž Severu*, č. 1., 26. 5. 1945, s. 1.

²⁷⁶ BITTNEROVÁ, Magdaléna. *Odsun Němců z Liberecka. Kalmanach*, s. 9.

nezapomenutelný 8. květen 1945. Ve dnech, kdy v Praze kladli Němci houževnatý odpor, uchopili jsme i my zbraní a odzbrojovali jsme německé oddíly, které procházely Libercem. V našich řadách se našli nebojácní lidé, kteří se odebrali na henleinovskou baštu a přinutili tehdejšího vládního presidenta Dr. Vogelera, zástupce uprchlého Konráda Henleina, ke kapitulaci, kterou pod tlakem událostí přijal, ačkoliv se z počátku zdráhal a pokoušel se i o vojenský odpor.²⁷⁷ Stejně jako byla v roce 1938 stažena z oběhu všechna československá platidla, přestala 31. července platit i německá marka.²⁷⁸

Na Postupimské konferenci, konané od 17. 7. – 2. 8. 1945, bylo rozhodnuto o přesunu veškerého zbylého německého obyvatelstva do Německa. Přičemž v ČSR se předpokládalo, že se odsun týká asi 2,5 milionu osob.²⁷⁹

V Liberci pro zbývající Němce byly připravovány různé povinnosti a omezení, které museli plnit. Například jim bylo vyhláškou nakázáno, že musejí navštívit liberecké biografy při promítání dokumentárního filmu „Osvěčím“, přičemž návštěva kina byla časově omezená a každý zúčastněný dostal potvrzení o účasti.²⁸⁰ Nebo se vzhledem k přeplněnosti tramvají, přistoupilo k zákazu používání elektrické dráhy nepracujícími Němci.²⁸¹ Těsně před chystaným odsunem, ve dnech od 25. ledna do 2. února museli Němci shlédnout film „Spravedlnost se blíží“, přičemž za účast dostali potvrzení, které pak vyměnili za potravinové lístky, bez něj jim nebyly vydány. V Liberci film zhlédlo povinně 20 667 Němců.²⁸²

Organizovaný odsun Němců začíná. V pátek dne 25. ledna 1946 byl vypraven první transport z Mariánských Lázní. Na severu Čech proběhl první odsun z rychnovského nádraží 28. ledna. Ve 42 vagoněch bylo 1200 Němců a většinou byly transportovány celé rodiny společně. Každý vagon byl osvětlený a vytápěný kamínky. Sebou vezl mléko na tři dny, potraviny a v posledním zaplombovaném vagónu byly zásoby na další 4 dny. Ten to vlak měl namířeno do amerického pásma a každý pasažér

²⁷⁷ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1945*, s. 42.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 41.

²⁷⁹ TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 125–126.

²⁸⁰ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1945*, s. 51.

²⁸¹ Tamtéž, s. 54.

²⁸² SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1946*, s. 8 a 10.

sebou mohl mít 30–40 kg²⁸³ zavazadel a 1000 marek. Před odjezdem byl každý zkontrolován lékařem a byla posouzena schopnost zúčastnit se transportu.²⁸⁴ První odsun v Liberci začal 3. února 1946. Vlak odjel ze Stráže nad Nisou, kde bylo zároveň umístěno i sběrné středisko pro libereckou oblast. Poslední transport zde proběhl 14. listopadu 1946. Z Liberce tak celkem odjelo 36 transportů, z toho do sovětského okupačního pásma jich bylo vypraveno 23 s 28 124 Němci a do amerického pásma mělo namířeno 13 vlaků s 13 867 osobami. Až do roku 1949 bylo odsunuto dalších 4 555 Němců.²⁸⁵ V roce 1946 byla na odsun v Liberci vynaložena částka 4 810 000 Kčs.

Z důvodu hospodářských, politických, sociálních a z hlediska bezpečnosti státu bylo nutné, aby se majetek dostal co nejdříve do „českých rukou“, tak nastalo velké osidlování pohraničí. Podle statistiky osidlovacího úřadu v Praze bylo už v lednu 1946 v pohraničí více Čechů než Němců. Jednalo se cca o 1 800 000 přestěhovaných Čechů.²⁸⁶

Rozložení obyvatelstva v Liberci se též změnilo. Zatímco na začátku roku 1946, tedy před začátkem organizovaného odsunu, žilo v Liberci 66 696 obyvatel, z toho bylo 31 538 Němců a 1 433 antifašistů, na začátku roku 1947 Liberec obývalo 54 330 osob, z toho 50 307 Čechů, 3 109 Němců a 914 antifašistů.²⁸⁷

Na severu Čech se situace začíná uklidňovat. Zbýlých Němců v pohraničí je jen poskrovnu. Česko-německé vztahy a boje, jsou tímto více méně ukončeny. Možná se teď ptáte: Proč „více méně“? Odpověď na to není úplně jednoduchá, vzhledem k tomu, že odsun a postavení k německé otázce byl ze strany Československa dost nekompromisní. Za prvé ve vzduchu zůstává problém v podobě platnosti Mnichovské dohody, a s tím spojené mezinárodně právní postavení česko-německých hranic a za druhé otevřené majetkoprávní otázky mezi Spolkovou republikou Německo a Českou republikou, mezi ně se mimo jiné počítají i požadavky odsunutých Němců na náhradu za zkonfiskovaný majetek.²⁸⁸ Ovšem rozebírání těchto problémů by vydalo minimálně na další práci. Proto nyní ještě zmíním poslední dvě významné události, které se odrazily v česko-německých

²⁸³ Literatura uvádí, že později se hmotnost zvedla na 50kg a od července na 70 kg na osobu. Viz TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 127.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 7–8.

²⁸⁵ BITTNEROVÁ, Magdaléna. *Odsun Němců z Liberecka. Kalmanach*, s. 9.

²⁸⁶ *Stráž Severu*, č. 65, 17. 3. 1946, s. 1.

²⁸⁷ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1947*, s. 8.

²⁸⁸ TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 131–133.

vztazích. První je podepsání mezistátní smlouvy 27. února 1992 mezi Česko a Slovenskou Federativní republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci.²⁸⁹ Význam z pohledu historie, ale měla i Česko-německá deklarace²⁹⁰. Byla podepsaná v Praze 21. ledna 1997 českým premiérem Václavem Klausem a německým kancléřem Helmutem Kohlem, a mimo jiné hodnotí i stíny minulosti. Tuto kapitolu nelze ukončit jinak: Doufejme, že se přátelské vztahy mezi oběma národy udrží, co nejdéle.²⁹¹

4.2 Obnovení Severočeského muzea

V práci se již naposledy vraťme k Severočeskému muzeu.

Muzea se ujal v prvních květnových dnech pan Petr Bláha z Liberce.²⁹² Po převzetí muzea do české správy bylo nejdříve nutné znovu shromáždit rozvezené exponáty, vynést ze sklepů sbírky a instalovat je ve výstavních sálech.²⁹³ Problémem bylo, že muzea ve zdejších kraji byla okupanty vydrancována, většina cenných sbírek byla odvezena, a proto bylo nutné je shánět a dopravit na původní místo.²⁹⁴ Přihlédneme-li ještě k tomu, že neexistovaly žádné úplné seznamy sbírek, byl tento úkol téměř nadlidský. Přesto byl pro rychlejší zhotovení ustaven patnáctičlenné muzejní kuratorium v čele s Josefem Hájkem, místopředsedou Dr. Vladimírem Pávkem a správcem muzea Vlastimilem Vintrem. Výhodou bylo, že se muzeu podařilo prosadit, aby nebylo považováno za konfiskát, čímž se odstranilo pozdější nebezpečí pro sbírky muzea jako celku. Muzeum zahájilo činnost již 1. září 1945. Začali se vyklízet sklepy a dovážet rozvezené exponáty z Lemberku, Sloupu a Milešova.²⁹⁵ Kvůli poměrně špatnému stavu sbírek a celkovému nepořádku se předpokládalo, že by muzeum mohlo být z části zpřístupněno až v jarních měsících roku

²⁸⁹ https://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/nemecko/smlouvy/index.html, [cit. 30. 6. 2018].

²⁹⁰ Text Česko-německé deklarace viz *Lidové noviny*, ročník IX, č. 290, 11. 12. 1996, s. 4.

²⁹¹ TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*, s. 134–135.

²⁹² PÁVEK, Vladimír. *Sedmdesát pět let Severočeského musea v Liberci.*, s. 15.

²⁹³ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 28.

²⁹⁴ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1945*, s. 22.

²⁹⁵ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 28.

1946.²⁹⁶ Nakonec ale bylo oficiálně otevřeno 1. srpna 1946, při zahájení výstavy „*Budujeme osvobozené kraje*“. Muzejní sbírky, ale byly instalovány v mnohem větším rozsahu, než se původně předpokládalo.²⁹⁷ Během srpna dokonce otevřelo svoji „první“ výstavu „*Slezsko vpřed*“.²⁹⁸ Jenomže po skončení výstavy „*Budujeme osvobozené kraje*“ bylo muzeum znovu uzavřeno, a to až do 15. prosince 1946. Muzeum se pomalu vzpamatovávalo a začalo se opět rozšiřovat. Dokonce mu byly postupně svěřovány sbírky ze dřívějších samostatných muzeí. Muzeum se tak přestalo orientovat jen na uměleckoprůmyslové výrobky a vznikla zde další tři oddělení: vlastivědné, přírodovědné a galerie. Přičemž přírodovědecké muzeum bylo umístěno dočasně v Jablonecké ulici č. 27, zatímco galerie byla umístěna v zámečku Moritze Liebiega. Tímto rozšířením, se muzeum postupně měnilo z uměleckoprůmyslového muzea, na muzeum vlastivědného typu. Dále bylo rozhodnuto, že bude zachována a pravidelně doplňována umělecko-historická knihovna v Severočeském muzeu, která obsahovala přes 20 000 svazků.²⁹⁹

V roce 1947 již bylo ukončeno uspořádávání „ztracených“ sbírek a zaměstnanci muzea se začali věnovat vlastní muzejní práci.³⁰⁰ V tomtéž roce vznikl na severu spolek „Severočeské muzeum“, který si kladal za cíl vybudovat v Liberci největší muzeum celého severočeského pohraničí.³⁰¹ Na schůzi konané 14. května 1947 byl změněn dosavadní název „Severočeské průmyslové muzeum“ na „Severočeské muzeum“. Dne 1. září 1949 dostalo muzeum ještě další nový přírůstek, a to „Krajské vlastivědné muzeum“. Přešlo díky tomu pod správu krajského národního výboru v Liberci (původně pod městským národním výborem), a podílelo se na budování dalších vlastivědných muzeí v letech 1950–1953.³⁰² V roce 1956 byly veškeré sbírky z přírodovědeckého muzea přestěhovány do hlavní budovy. V 50. letech mělo Krajské vlastivědné muzeum pod svou správou i Muzeum boje proti fašismu, které bylo umístěno v Heinleinově vile. Po jeho zrušení v roce 1964 byly sbírky převezeny do hlavní budovy muzea, a některé kolekce se staly součástí stálé expozice nejnovějších dějin.³⁰³

²⁹⁶ *Stráž Severu*, č. 62, 14. 3. 1946, s. 2.

²⁹⁷ *Stráž Severu*, č. 63, 15. 3. 1946, s. 3.

²⁹⁸ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1946*, s. 46.

²⁹⁹ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 29–30.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 29–30.

³⁰¹ SOKA Liberec, *Kronika města Liberce 1947*, s. 24.

³⁰² *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 29–30.

³⁰³ Tamtéž, s. 31–35.

Muzeum postupně budovalo stálé expozice, které rozdělovalo do čtyř oddělení: přírodovědné, historické, expozice věnovaná současnosti a oddělení speciální, ve kterém byly umístěny některé původní uměleckoprůmyslové sbírky. V roce 1958 byl vydán první „Sborník Severočeského muzea“, který přinášel odborné publikace pracovníků muzea. Také galerie se osamostatnila a v roce 1961 se stává oblastní galerií.³⁰⁴

Muzeum se v rámci územní reorganizace (zrušení KNV v Liberci) mění v roce 1960 na oblastní muzeum, ale je jím jen na tři roky, kdy jeho správu opět přebírá KNV v Ústí nad Labem. Další změna v oblasti správy nastala v roce 1977, kdy bylo začleněno pod ONV Liberec. V této době již byla nutná rekonstrukce muzea, poněvadž budova, v níž bylo muzeum umístěno, se nacházela v havarijním stavu.³⁰⁵ I na místě ředitele se od převzetí muzea vystřídalo několik osob. Prvním ředitelem byl Dr. Šmrha (1946–1947), následoval PhDr. Vlastimil Vintr (1947–1953), dalším ředitelem se stal Josef Hájek (1953–1958), a po něm nastoupila na ředitelském místě první žena PhDr. Hana Korecká.³⁰⁶

V letech 1981–1988 muzeum přistoupilo na generální rekonstrukci. Rekonstrukce zahrnovala: „*výměnu střešní krytiny, nové rozvody elektřiny, zavedení požární a bezpečnostní signalizace, výstavbu víceúčelového přednáškového sálu, trezorové místnosti, úložných prostor a sociálního zařízení v suterénu, adaptaci půdního depozitáře skla a věžní vestavbu dvoupatrového depozitáře keramiky a porcelánu.*“³⁰⁷ Avšak i přes kompletní uzavření budovy, vystavovalo muzeum svoje sbírky na různých výstavách doma i v zahraničí.³⁰⁸

Po kompletní rekonstrukci, se návštěvníci mohli těšit na nové expozice, vedle nichž se krásně vyjímalý nově očištěné pískovcové doplňky, a vynikl celý architektonický půvab interiéru. Úroveň muzea a sbírek se neustále zvyšovala, a byla tak oceňována na domácí i zahraniční půdě. Možná i proto bylo v roce 1991 převedeno pod správu Ministerstva kultury.³⁰⁹

Protože se sbírky neustále rozšiřovaly, bylo potřeba zajistit místo, kde exponáty uchovávat. V rámci restitucí v roce 1991 například muzeum přišlo o depozitář v Hejnicích.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 32 - 35.

³⁰⁵ Roman Karpaš a kol., *Kniha o Liberci*, str. 241.

³⁰⁶ *Sto let Severočeského muzea v Liberci.*, s. 28–33.

³⁰⁷ Roman Karpaš a kol., *Kniha o Liberci*, str. 241.

³⁰⁸ PALATA, Oldřich. *Zastoupení sbírek severočeského muzea na domácích a zahraničních výstavách (1981–1984)*. *Sborník Severočeského muzea.*, s. 135.

³⁰⁹ Tamtéž, s. 241.

Již v roce 1992 se přišlo s návrhem, že by bylo dobré postavit podzemní depozitář. Nebylo na to ale dostatek finančních prostředků. Ty ministerstvo kultury uvolnilo v roce 2000. Samotná stavba byla dokončená v roce 2003, a rozkládá se na více než 950 metrech čtverečních.³¹⁰

V roce 2004 byl chod muzea hodně ovlivněn I. etapou rekonstrukce střechy a střešních konstrukcí hlavní budovy muzea. To bylo spojeno i s nemalým stěhováním celého fondu skla a části přírodovědných sbírek. Rekonstrukce střechy začala v červenci a díky velkému úsilí byla I. etapa dokončena už v prosinci 2004. To napomohlo k přípravám na II. etapu rekonstrukce.³¹¹ „*Na I. etapu rekonstrukce obdrželo Severočeské muzeum od Libereckého kraje finanční dotaci ve výši 12 mil. Kč. Skutečné náklady činily 12 572 092 Kč. Rozdíl to je 572 092 Kč uhradilo muzeum z vlastního investičního fondu.*“³¹² Dále se muzeum věnovalo stěhování sbírek do nově postaveného depozitáře. Vzhledem k náročnosti práce se odhadovalo, že fondy budou kompletně přestěhovány až v roce 2006.³¹³

V roce 2005 pokračovala II. etapa rekonstrukce střech a střešních konstrukcí. Také bylo rozhodnuto, že celá oprava bude z plánovaných pěti etap zkrácena, a to až o rok a půl. Oprava stavby tedy měla být dokončena 30. 6. 2007.³¹⁴ „*Na II. etapu stavby obdrželo Severočeské muzeum od Libereckého kraje účelovou dotaci 14,2 mil. Kč.*“³¹⁵ Rekonstrukce střech nebyla jedinou akcí. Na muzeu současně probíhalo čištění, opravy a konzervace pískovcového pláště budovy. „*Na tuto akci muzeum získalo 361 000 Kč (300 000 Kč od MK ČR a 61 000 Kč od Magistrátu Města Liberec z fondu Regenerace městských památkových zón a rezervací) a zbývajících 290 231 Kč doplatilo ze svého investičního fondu.*“³¹⁶

V roce 2006 se při odkrytí střechy ukázalo, že musí být restaurován i „*Měšťanský dům*“, poněvadž stav jeho vápenné omítky byly v havarijním stavu. „*Dále muselo nezbytně proběhnout restaurování, očištění, konzervace a spárování obvodového pískovcového pláště budovy pod hlavní římsou, které nebylo původně zahrnuto do rekonstrukce. Účelová*

³¹⁰ *Liberecký den*, ročník 10, č. 137, 13. 6. 2002, s. 19.

³¹¹ <http://www.muzeumlb.cz/files/zprava2004.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

³¹² Tamtéž, [cit. 2. 7. 2018].

³¹³ Tamtéž, [cit. 2. 7. 2018].

³¹⁴ <http://www.muzeumlb.cz/files/zprava2005.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

³¹⁵ Tamtéž, [cit. 2. 7. 2018].

³¹⁶ Tamtéž, [cit. 2. 7. 2018].

investiční dotace Libereckého kraje činila v roce 2006 19,210 mil. Kč, ale později byla snížena o 800 000 Kč za prodaný měděný a mosazný šrot ze střech budovy.³¹⁷ I když se na muzeu usilovně pracovalo, lákala návštěva muzea, čím dál více lidí. Zatímco výstavy a sbírky v roce 2003 shlédlo 31 784 návštěvníků, v roce 2006 muzeum navštívilo již 39 059 zájemců.³¹⁸

V roce 2007 se dokončovaly omítky, tónování fasády, dlažba terasy a restaurování všech vstupních dveří do budovy. Stavba byla dokončena 29. 6. 2007. Liberecký kraj uvolnil pro muzeum částku 14, 210 mil. Kč.³¹⁹ Nutné opravy tím byly dokončeny.³²⁰ I přesto všechno, se muzeum potýká s finančními problémy, a to i s těmi, které jsou potřebné jen na nutný provoz muzea.³²¹

V roce 2011 nastávají v muzeu další změny. Po 21 letech opouští místo ředitele Mgr. Alois Čvančara. Místo něj nastupuje do funkce 1. července 2011 Mgr. Jiří Křížek. Za jeho působení začalo muzeum vydávat časopis „*Čtvrtletník Severočeského muzea v Liberci*“.³²²

V roce 2013 se opravy dočkala i takzvaná „rajská zahrada“, což je nádvoří, které bylo pro veřejnost dlouhá léta uzavřeno.³²³

Pomalým krokem se dostáváme do roku 2015, kdy začala I. etapa rekonstrukce muzea, a nyní probíhá II. etapa rekonstrukce, která se věnuje kompletní proměně muzea v rámci expozic, které se, od 70. let 20. století, nezměnily. Muzeum je od února 2018 kompletně uzavřeno. Znovu otevřít svoje brány by mělo v listopadu 2019. Po rekonstrukci by v muzeu měly zůstat stejné předměty, ale měla by se změnit forma jejich prezentace.³²⁴

V našem vyprávění jsme se dostali až do dnešních dnů a je na čase i tuto kapitolu ukončit. Snad jen zbývá popřát, aby se muzeum dál těšilo zájmu a udrželo si svůj věhlas.

³¹⁷ <http://www.muzeumlb.cz/files/zprava2006.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

³¹⁸ Tamtéž, [cit. 2. 7. 2018].

³¹⁹ <http://www.muzeumlb.cz/files/zprava2007.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

³²⁰ <http://muzeumlb.cz/files/zprava2008.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

³²¹ <http://www.muzeumlb.cz/files/zprava2004.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

³²² <http://muzeumlb.cz/files/zprava2011.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

³²³ <http://muzeumlb.cz/files/zprava2013.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

³²⁴ http://www.youtube.com/watch?time_continue=188&v=AI7LmNsdtqc, [cit. 2. 7. 2018].

Závěr

Cílem mojí práce bylo zmapování historie muzea, s přihlédnutím k libereckému životu v rámci česko-německých vztahů. Hned na začátku práce jsem svoji pozornost zaměřila na vývoj muzeí především na českém území. I v těchto několika úvodních řádcích jsme mohli vidět, že česko-německý souboj probíhal všude kolem nás. Dost obsáhle jsem se v práci věnovala i Náprstkovu muzeu v Praze. Možná by se takto obsáhlá pasáž mohla zdát zbytečná, ale jsem opačného názoru. Vzhledem k tomu, že Náprstkovo muzeum vzniklo těsně před libereckým, a zároveň bylo českým vzorem pro nově vznikající německé muzeum v tehdejší Reichenbergu. Též svoje opodstatnění má srovnání těchto dvou muzeí z pohledu česko-německých vztahů. Ostatně mohli jsme se dozvědět, že ani česká ani německá strana to neměla v těchto letech nejen při zakládání muzeí jednoduché.

Později, jak se vztah mezi jednotlivými etniky vyhrocoval, byla situace již poněkud odlišná. Čeští Němci se chtěli odtrhnout od všeho českého, včetně „zabrání“ kusu českého území a připojení ho k Německu. Taktéž financování a podpora německých organizací se jim zdála nespravedlivá, vzhledem k tomu, že čeští Němci platili daně v Čechách, a taky příspěvky ve větší míře mířili na české instituce. Čechy zase naopak požadovaly, aby bylo v těchto zařízeních i české zastoupení, s čímž se jen těžko Němci smířovali. Do ruky zbraň jim dala první světová válka, ale tady prohra, společně s rozčarováním, přišla celkem rychle. Ovšem před a během druhé světové války byli Němci na vrcholu a pro České země tento stav vyhlížel kriticky. Nyní je načase udělat srovnání, zatímco České země financovali, a nechali v některých městech (v našem případě v Liberci) správu institucí v německých rukách, Němci během zabrání přejali většinu zařízení do své správy nebo popřípadě české instituce jednoduše zavřeli.

Jak jsme se mohli v práci několikrát dočíst, od roku 1848 se na Liberecku role několikrát vyměnily. Zkrátka občas byli na vrcholu Němci, a potom zase Češi. Zajímavé mi přijde, že když bylo období, kdy měli „větší moc“ Češi, tak v Liberci, se to neprojevovalo, až tak výrazně, jako například v Praze. Pro příklad si uveďme vyvěšování nápisů či vývěsek, kde v Praze bylo zakázáno mít dvojjazyčné nápisy, zatímco v Liberci se objevovaly s oběma jazyky, a ani to nevytvářelo až takové konflikty mezi obyvatelstvem. Možná můžeme začít namítat, že ale v Liberci, žilo přeci více Němců, tak by to dávalo svojí logiku. Ale myslím si, že v době takzvané první republiky, kdy se pohraničí, i přes

velkou německou snahu připojit se k německému Rakousku, stalo nakonec součástí Československa, měli Češi navrch, a tak mohli nekompromisně říct, kdy se bude německý jazyk v jejich státě používat, stejně jako to udělali právě v Praze. Nemluvě o tom, že podobný diktát panoval v Reichenbergu v 80. letech 19. století, kde bylo zakázáno vyvěšovat jakékoliv české cedule, a i mluvená čeština byla snášena se skřípěním zubů. Liberec byl v tomto směru velmi specifický, a i za vzniku Československa byly nejen Němcům zaručovány demokratické svobody. Uvědomme si, že muzeum, které i nadále spadalo pod německou správu, dostávalo od Československa dotace na provoz. To že to, jak víme, nestačilo, je ale zase věc jiná. Změna a velká krize pro Němce přišla až roku 1945, kdy začalo docházet k odsunům a většina institucí přešla do československé správy. Tím skončili téměř stoleté česko-německé nesváry v Liberci, ale nutno podotknout, že do té doby si Němci dokázali v Liberci udržet svoji významnou pozici.

A proč jsem si vybrala jako paralelní linii k česko-německým vztahům právě Severočeské muzeum? Protože se domnívám, že vzhledem ke vzniku, to je 25 let po revoluci, nám život v muzeu odráží dobovou situaci, a s úspěchy i neúspěchy kopíruje politický a hospodářský stav. Dále jsem chtěla vytvořit ucelený text o vývoji muzea, poněvadž, jak jsem již zmiňovala, žádný takový až do dnešních dnů není.

Při tvorbě této práce jsem pracovala s prameny, které byly většinou psané v němčině, dále se starým tiskem a archivním materiálem. Musím říci, že při práci s databázemi, se mi mnohem lépe vyhledávalo na německých stránkách, poněvadž v Německu počítají s tím, že jsou staré texty psané švabachem či kurentem, a jsou tak na to uzpůsobené. V českých databázích většinou nalezneme jen oskenované stránky, které jsou jen ve velmi malém procentu z kurentu dále přepsány do klasického písma, a z tohoto důvodu se v nich velmi špatně vyhledává. Dále jsem pro tvorbu využila několik titulů sekundární literatury. V té jsem objevila i určité nesrovnalosti, což domnívám se bylo způsobeno tím, že od sebe navzájem nově vznikající tituly čerpaly. Myslím si, že se mi podařilo v této bakalářské práci sepsat ucelenou historii muzea a doufám, že díky tomu bude přínosem i pro další čtenáře.

Zkratky

SOkA Liberec – Státní okresní archiv Liberec

ONV – okresní národní výbor

KNV – krajský národní výbor

MK – ministerstvo kultury

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Liberec

Archiv města Liberec, správa města Gd 228/7 – Magistrát města Liberce, karton 309.

Archiv města Liberec, správa města Gd 225/8 – Magistrát města Liberce, karton 336.

Kronika města Liberce 1945–1949. Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Státní okresní archiv Liberec, NAD 162, fond Městský národní výbor Liberec, karton 611, *Kronika města Liberce 1945–1949*, datace (1910) 1945–1990 (1995), inventární číslo 353.

NAD 364, fond Obecná škola Liberec, Na čtvrti – školní kronika 1873–1937, inventární číslo 194.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 188.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 799.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 896.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 1622.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 2207.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 4441.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 4603.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 5952.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 1757.

Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sbírka obrazů, fotografií a fotonegativů, inventární číslo 1137.

Periodika

Augsburger Allgemeine Zeitung, Nr. 319, 14. 11. 1848.

Čtvrtletník Severočeského muzea v Liberci. Ročník léto/2013.

Liberecký den, ročník 10, č. 137, 13. 6. 2002.

Lidové noviny, ročník IX, č. 290, 11. 12. 1996.

Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums, Nr. 1., 1. 3. 1883 – Separatabdruck aus Nr. 49 „*Reichenberger Zeitung*“ vom 1 März 1883.

Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums, Nr. 2., 1. 4. 1883 – Separatabdruck aus Nr. 75 „*Reichenberger Zeitung*“ vom 1 April 1883.

Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums, Nr. 5., 20. 6. 1883 – Separatabdruck aus Nr. 140 „*Reichenberger Zeitung*“ vom 20 Juni 1883.

Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums, Nr. 8., 2. 8. 1884 – Separatabdruck aus Nr. 180 „*Reichenberger Zeitung*“ vom 2 August 1884.

Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums, Nr. 9., 9. 8. 1884 – Separatabdruck aus Nr. 186 „*Reichenberger Zeitung*“ vom 9 August 1884.

Mittheilungen des Nordböhmisches Gewerbemuseums, Nr. 10., 19. 8. 1884 – Separatabdruck aus Nr. 193 „*Reichenberger Zeitung*“ vom 19 August 1884.

Mittheilungen des Nordböhmischen Gewerbemuseums, Nr. 11., 8. 10. 1884 –
Separatabdruck aus Nr. 236 „*Reichenberger Zeitung*“ vom 8 October 1884.

Mittheilungen des Nordböhmischen Gewerbemuseums, Nr. 12., 9. 12. 1884 –
Separatabdruck aus Nr. 289 „*Reichenberger Zeitung*“ vom 9 December 1884.

Mittheilungen des Nordböhmischen Gewerbemuseums, Nr. 1., X. Jahrgang, 1892.

Mittheilungen des Nordböhmischen Gewerbemuseums, Nr. 3., XXIII. Jahrgang, 1905.

Národní listy, č. 183., 6. 8. 1862.

Národní listy, č. 186., 9. 8. 1862.

Národní listy, č. 300 příloha., 22. 12. 1862.

Národní listy, č. 15., 20. 1. 1863.

Národní listy, č. 19., 24. 1. 1863.

Národní listy, č. 20., 25. 1. 1863.

Národní listy, č. 21., 27. 1. 1863.

Národní listy, č. 22., 28. 1. 1863.

Národní listy, č. 44., 23. 2. 1863.

Národní listy, č. 255., 1. 11. 1863.

Národní nowiny, č. 1, 5. 4. 1848.

Posel z Prahy, č. 271, 13. 11. 1873.

Reichenberger Wochenbericht aus der Nähe und Ferne, č. 1, 1. 4. 1848.

Reichenberger Berichte aus der Nähe und Ferne, Nr. 25, 28. 3. 1849.

Stráž Severu, č. 1., 26. 5. 1945.

Stráž Severu, č. 2., 29. 5. 1945.

Stráž Severu, č. 62, 14. 3. 1946.

Stráž Severu, č. 63, 15. 3. 1946.

Stráž Severu, č. 65, 17. 3. 1946.

WOCEL, Jan Erazim. *Časopis českého Museum – Úlohy naše*, ročník 22., č. 4., Praha 1848.

Zeitschrift des Nordböhmisches Gewerbemuseums – Neue Folge, Nr. 1., I. Jahrgang, 1906.

Literatura

ANDĚL, Rudolf a Miloslava MELANOVÁ. *Česko-slovenské vztahy – Slovensko-české vztahy: liberecký seminář*. 1996, 1997. Liberec: Technická univerzita, 1998. 149 s. ISBN 80-7083-264-9.

BELDA, Josef. *Liberec v revolučním roce 1848*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1959. 291 s.

BITTNEROVÁ, Magdaléna. *Odsun Němců z Liberecka*, in: *Kalmanach*. 2005/2006. Editor Jan ŠEBELKA, editor Luboš PŘÍHODA. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2005. 120 s. ISBN 80-239-5084-3.

GALANDAUER, Jan. *František kníže Thun: místodržící českého království*. Praha: Paseka, 2007. 317 s., ISBN 978-80-7185-803-4.

GREGOROVÁ, Růžena, Stanislav HOUZAR, Vladimír HRAZDIL, et al. *Moravské zemské muzeum: s úctou k práci průkopníků, s díky jejich pokračovatelům*. Vydání I. Brno: Moravské zemské muzeum, 2015. 367 s. ISBN 978-80-7028-472-8.

HOJDA, Zdeněk a Roman PRAHL. *Český lev a rakouský orel v 19. století: Böhmischer Löwe und Österreichischer Adler in 19. Jahrhundert*: Sammelband mit Beiträgen des gleichnamigen Symposiums, veranstaltet in der Staatsbibliothek Pilsen, März 1994, von der Nationalgalerie Prag, in Zusammenarbeit mit dem Österreichischen Kulturinstitut Prag und

dem Österreichischen Ost- und Südosteuropa-Institut, Ausstelle Brunn: Sborník příspěvků ze stejnojmenného symposia pořádaného ve dnech 10. – 12. března 1994 ve Státní vědecké knihovně v Plzni Národní galerii v Praze ve spolupráci s Rakouským kulturním institutem a Rakouským ústavem pro střední a jihovýchodní Evropu, odbočka v Brně. Praha: KLP, 1996. 344 s. ISBN 80-85917-08-4.

HOUFEK, Václav a OKURKA, Tomáš. *Německé muzejnictví a výstavnictví v Čechách*, in: KAISEROVÁ, Kristina, KUNŠTÁT, Miroslav. *Hledání centra: vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století*. Ústí nad Labem: Albis International, 2011. 446 s. ISBN 978-80-86971-37-7.

CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana a Markéta LHOTOVÁ. *Liberec*. Praha: Paseka, 2010. 69 s., Zmizelé Čechy. ISBN 978-80-7432-031-6.

KAISEROVÁ, Kristina, KUNŠTÁT, Miroslav. *Hledání centra: vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století*. Ústí nad Labem: Albis International, 2011. 446 s. ISBN 978-80-86971-37-7.

Kalmanach. 2005/2006. Editor Jan ŠEBELKA, editor Luboš PŘÍHODA. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2005. 120 s. ISBN 80-239-5084-3.

KARPAŠ, Roman, et al. *Kniha o Liberci*. 2., dopl. a rozš. vyd. Liberec: Dialog, 2004. 704 s. ISBN 80-86761-13-4.

KARPAŠ, Roman. *Liberec: staré pohlednice = Reichenberg: alte Ansichtskarten*. Liberec: Nakladatelství RK, 2008. 95 s. ISBN 978-80-87100-05-9.

KARPAŠOVÁ, Mária. *Liberecko v letech 1938–1945*, in: *Kalmanach*. 2005/2006. Editor Jan ŠEBELKA, editor Luboš PŘÍHODA. Liberec: Kruh autorů Liberecka, 2005. 120 s. ISBN 80-239-5084-3.

KLÍMA, Arnošt. *Češi a Němci v revoluci 1848–1849*. Praha: Nebesa, 1994. 203 s. Profile. ISBN 80-901609-7-2.

KODYM, Stanislav. *Dům u Halánků: Vzpomínky na Vojtu Náprstka*. Ilustroval Cyril BOUDA. Praha: ČS, 1955. 237 s.

KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1989, 510 s. ISBN 0-88781-210-4.

LINNAEI, Caroli. *Systema Naturae*. 1735.

LUG, Viktor, Anton Franz RESSEL a Erich GIERACH. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen*. 1. – 5. díl, Reichenberg. Neue Ausg. Reichenberg: Verlag der drei Lehrervereine des Reichenberger Bezirkes und des Vereines für Heimatkunde des Jeschken-Iser-Gaues, 1938. 560 s.

MAJER, Jiří. *Počátky musea Vojty Náprstka. Sborník Národního musea v Praze*. 1956. 159 s.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, 673 s. ISBN 80-7201-433-1.

MELANOVÁ, Miloslava. *Česko-slovenské vztahy – Slovensko-české vztahy: liberecký seminář*. 1998, 1999. Liberec: Technická univerzita, 2000. 186 s. ISBN 80-7083-392-0.

MELANOVÁ, Miloslava. *Hlavní město Německých Čech? Liberec 1848–1918*, in: KAISEROVÁ, Kristina, KUNŠTÁT, Miroslav. *Hledání centra: vědecké a vzdělávací instituce Němců v Čechách v 19. a první polovině 20. století*. Ústí nad Labem: Albis International, 2011. 446 s. ISBN 978-80-86971-37-7.

MELANOVÁ, Miloslava. *Liberec na cestě k projektu samostatné provincie*, in: ANDĚL, Rudolf a Miloslava MELANOVÁ. *Česko-slovenské vztahy – Slovensko-české vztahy: liberecký seminář*. 1996, 1997. Liberec: Technická univerzita, 1998. 149 s. ISBN 80-7083-264-9.

MELANOVÁ, Miloslava. *Liberecká výstava 1906*. Liberec: Kalendář Liberecka, 1996. 63 s.

NOVOTNÝ, Jan. *Čeští Němci a habsburská monarchie*, in: HOJDA, Zdeněk a Roman PRAHL. *Český lev a rakouský orel v 19. století: Böhmischer Löwe und Österreichischer Adler in 19. Jahrhundert*: Sammelband mit Beiträgen des gleichnamigen Symposiums, veranstaltet in der Staatsbibliothek Pilsen, März 1994, von der Nationalgalerie Prag, in Zusammenarbeit mit dem Österreichischen Kulturinstitut Prag und dem Österreichischen

Ost- und Südosteuropa-Institut, Ausstelle Brunn: Sborník příspěvků ze stejnojmenného symposia pořádaného ve dnech 10. – 12. března 1994 ve Státní vědecké knihovně v Plzni Národní galerii v Praze ve spolupráci s Rakouským kulturním institutem a Rakouským ústavem pro střední a jihovýchodní Evropu, odbočka v Brně. Praha: KLP, 1996. 344 s. ISBN 80-85917-08-4.

NOVOTNÝ, Jan. *Ke vztahu Čechů a českých Němců v revoluci 1848–1849*, in: MELANOVÁ, Miloslava. *Česko-slovenské vztahy – Slovensko-české vztahy: liberecký seminář*. 1998, 1999. Liberec: Technická univerzita, 2000. 186 s. ISBN 80-7083-392-0.

NUSKA, Bohumil. *Dějiny Severočeského musea*, in: *Sborník Severočeského musea 2. Historia*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1959. 396 s.

PALATA, Oldřich. *Zastoupení sbírek severočeského muzea na domácích a zahraničních výstavách (1981–1984)*, in: *Sborník Severočeského muzea: Acta Musei Bohemiae borealis*. 8, Historia. Liberec: Severočeské muzeum, 1987. 172 s.

PAZAUREK, Gustav Edmund. *Das Nordböhmisches Gewerbe-Museum: 1873–98: Denkschrift zur Eröffnung des neuen Museums-Gebäudes*. Reichenberg: Selbstverlag des Nordböhmisches Gewerbe-Museums, 1898. 91 s.

PÁVEK, Vladimír. *Sedmdesát pět let Severočeského musea v Liberci*. Liberec: Vydavatelství Beseda, 1949. 14 s.

SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš*. V Praze: Vyšehrad, 2011. 301 s. ISBN 978-80-7429-173-9.

Sborník Severočeského musea 2. Historia. Liberec: Krajské nakladatelství, 1959. 396 s.

Sborník Severočeského muzea: Acta Musei Bohemiae borealis. 8, Historia. Liberec: Severočeské muzeum, 1987. 172 s.

SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti: příběh Národního muzea*. V Praze: Paseka, 2001. 419 s. ISBN 80-7185-399-2.

SKLENÁŘ, Karel, Lubomír SRŠEŇ, Michal STEHLÍK, et al. *Velká kniha o Národním muzeu*. Praha: Národní muzeum, 2016. 293 s. ISBN 978-80-7036-476-5.

Sto let Severočeského muzea v Liberci. Liberec: Severočeské muzeum, 1973. 101 s.

ŠÍL, Jiří a Luděk WÜNSCH. *Země a její muzeum: Slezské zemské muzeum a muzejní tradice českého Slezska.* Opava: Slezské zemské muzeum, 2014. 485 s. ISBN 978-80-87789-20-9.

ŠMÍD, Jan. *Národní muzeum v Praze: Nacional'nyj muzej v Praze = Das Nationalmuseum in Prag = The national Museum in Prague.* Praha: Pressfoto, 1983. 86 s.

ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví.* 1., (do roku 1945). Praha: SPN, 1979. 147 s.

TECHNIK, Svatopluk. *Liberecké domy hovoří.* Díl 1. Liberec: Komise cestovního ruchu, 1992. 62 s.

TOMS, Jaroslav. *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947.* 4. doplněné vydání Plzeň: Západočeská univerzita, 2002. 139 s. ISBN 80-7082-852-8.

URBAN, Otto, František ROUS a Pavel SCHEUFLER. *Česká společnost 1848–1918.* Praha: Svoboda, 1982. 690 s.

VLNAS, Vít. *Obrazárna v Čechách 1796–1918: Katalog výstavy, uspořádané Národní galerií v Praze u příležitosti dvoustého výročí založení Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách.* Praha: Národní galerie v Praze, 1996. 278 s. ISBN 80-7035-106-3.

VYBÍRAL, Jindřich. *Friedrich Ohmann: objev baroku a počátky moderní architektury v Čechách = Friedrich Ohmann: die Entdeckung des Barocks und die Anfänge der modernen Architektur in Böhmen.* V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2013. 350 s. ISBN 978-80-86863-72-6.

Internetové zdroje

https://www.youtube.com/watch?time_continue=60&v=AI7LmNsdtqc, [cit. 10. 7. 2018].

<http://www.esbirky.cz/predmet/18203495>, [cit. 10. 7. 2018].

<http://marushkapub.liberec.cz/default.aspx?themeid=2&MarUid=4530245E%2069C85BEB&MarUidi=4530245E%2069C85BEB&MarMiddlePoint=-688531.4999988063%20-976426.9999917251&MarScale=7559>, [cit. 10. 7. 2018].

<http://www.szm.cz/rubrika/5/muzeum/historie.html>, [cit. 25. 5. 2018].

<http://www.architektenlexikon.at/de/403.htm>, [cit. 20. 5. 2018].

<http://www.muzeumlb.cz/?page=kontakt>, [cit. 27. 5. 2018].

https://jablonecky.denik.cz/kultura_region/vystava-pripomina-nepravem-zapomenuteho-antona-ran.html, [cit. 25. 5. 2018].

https://liberec.idnes.cz/toaletni-kufr-fintil-radecky-nocnik-liebiegove-muzeum-severoceske-liberec-1u7-/liberec-zpravy.aspx?c=A171229_135955_liberec-zpravy_jape, [cit. 25. 5. 2018]

http://www.rozhlas.cz/hrdina/70/_zprava/rozhlasak-zdenek-mancal-odstartoval-prazske-povstani--1485012, [cit. 26. 6. 2018].

http://www.rozhlas.cz/bitvaorozhlas/bitva/_zprava/bitva-o-rozhlas-zacne-v-poledne--1473832, [cit. 26. 6. 2018].

https://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/nemecko/smlouvy/index.html, [cit. 30. 6. 2018].

<http://www.muzeumlb.cz/files/zprava2004.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

<http://www.muzeumlb.cz/files/zprava2005.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

<http://www.muzeumlb.cz/files/zprava2006.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

<http://www.muzeumlb.cz/files/zprava2007.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

<http://muzeumlb.cz/files/zprava2008.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

<http://muzeumlb.cz/files/zprava2011.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

<http://muzeumlb.cz/files/zprava2013.pdf>, [cit. 2. 7. 2018].

https://www.youtube.com/watch?time_continue=188&v=AI7LmNsdtqc, [cit. 2. 7. 2018].

Přílohy

Obrazová část

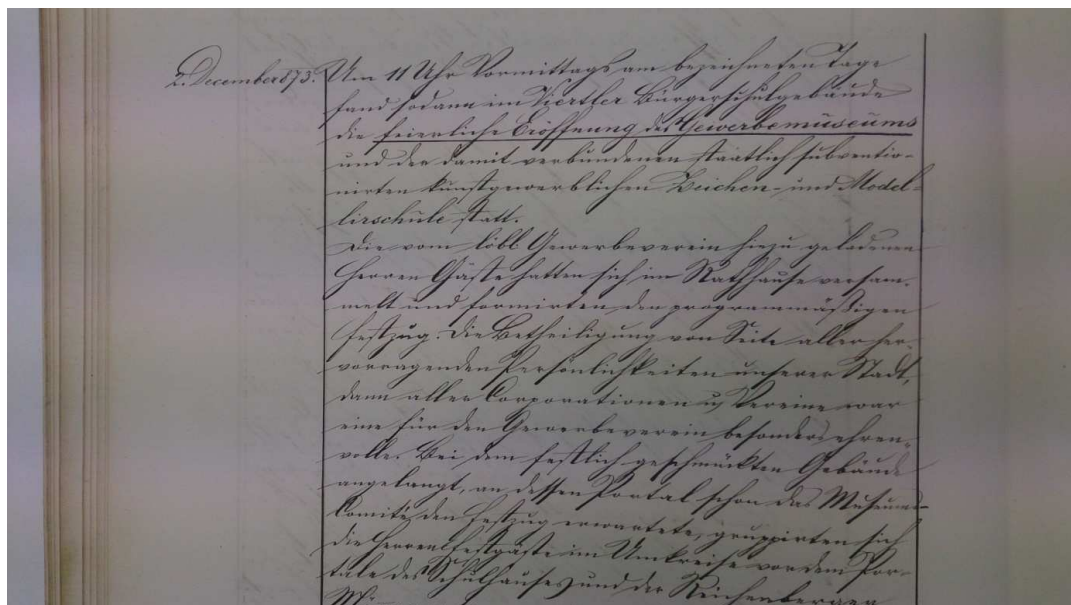
Seznam obrazových příloh

1. První zmínka o muzeu ve školní kronice, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 364, fond Obecná škola Liberec, Na čtvrti – školní kronika 1873–1937.
2. Obecná škola „Na Čtvrti“, zdroj: *Sto let Severočeského muzea v Liberci*. Liberec: 1973. s. 13.
3. Dům „U Červeného orla“, zdroj: <http://www.esbirky.cz/predmet/18203495>, [cit. 10. 7. 2018].
4. Dům „Dr. Görlacha“, zdroj: *Sto let Severočeského muzea v Liberci*. Liberec: 1973. s. 13.
5. Stavba muzea, zdroj: KARPAŠ, Roman. *Kniha o Liberci*, str. 238.
6. Půdorys přízemí Severočeského muzea, zdroj: NUSKA, Bohumil. *Dějiny Severočeského muzea. Sborník Severočeského muzea 2, Historia.*, s. 10.
7. Půdorys prvního patra Severočeského muzea, zdroj: NUSKA, Bohumil. *Dějiny Severočeského muzea. Sborník Severočeského muzea 2, Historia.*, s. 11.
8. Roh dnešní Vítězné a Masarykovy ulice – po roce 1900, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 4603.
9. Fotografie muzea z roku 1901 před postavením lázní, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 1622.
10. Pohlednice z roku 1904, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 896.
11. Pohled na dnešní Vítěznou ulici – 1906, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 4441.
12. Průhled dnešní Vítěznou ulicí – rok 1911, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 2207.
13. Pohlednice z roku 1915 – pohled na Radeckého třídu (dnešní Vítěznou ulici), zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 799.
14. Věž muzea, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 5952.
15. Stará radnice, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 1757.
16. Měšťanský dům, zdroj: autorka.

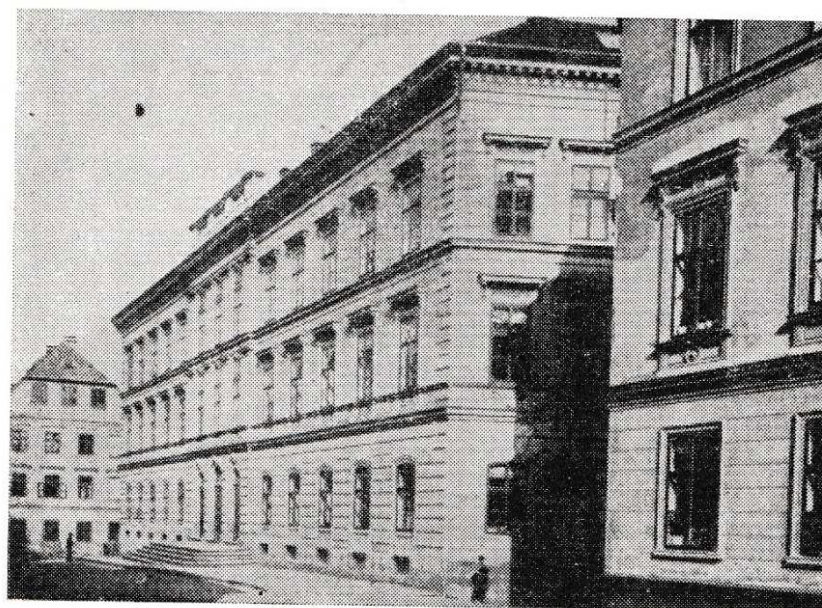
17. Interiér muzea 1, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 1137.
18. Interiér muzea 2, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 1137.
19. Interiér muzea 3, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 1137.
20. Pohled na muzeum z Masarykovy ulice, rok 1959, zdroj: Státní okresní archiv Liberec, NAD 1456, fond Sběrka obrazů, fotografií a fotonegativů, inv. 188.
21. Pohled na muzeum z Masarykovy ulice, rok 2009, zdroj: autorka.
22. Pohled z věže muzea na Vítěznou ulici (1905), zdroj: KARPAŠ, Roman. *Knihy o Liberci.*, s. 210.
23. Pohled z věže muzea na Vítěznou ulici (2008), zdroj: autorka.
24. Pohled z věže muzea na Vítěznou ulici (1910), zdroj: KARPAŠ, Roman. *Knihy o Liberci.*, s. 211.
25. Pohled z věže muzea na Vítěznou ulici (2008), zdroj: autorka.
26. Pohled na muzeum v roce 2017,
zdroj: https://www.youtube.com/watch?time_continue=60&v=AI7LmNsdtqc, [cit. 10. 7. 2018].
27. Pohled na výstaviště Německo-české výstavy 1906,
zdroj: MELANOVÁ, Miloslava. *Liberecká výstava 1906.*, s. 9.
28. Umístění muzea až do postavení nové budovy,
zdroj:
<http://marushkapub.liberec.cz/default.aspx?themeid=2&MarUId=4530245E%2069C85BEB&MarUIdi=4530245E%2069C85BEB&MarMiddlePoint=-688531.4999988063%20-976426.9999917251&MarScale=7559>, [cit. 10. 7. 2018].
29. Mapa Liberce (1900), zdroj: LUG, Viktor, Anton Franz RESSEL a Erich GIERACH. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen.*, s. 19.

Obrazové přílohy

1. První zmínka o muzeu ve školní kronice

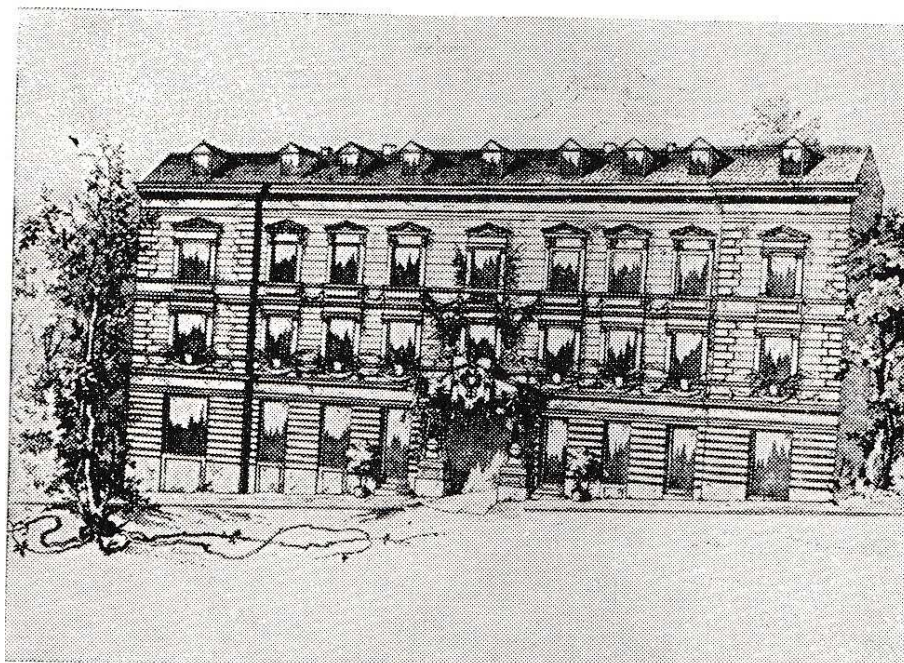
2. Obecná škola „Na Čtvrti“

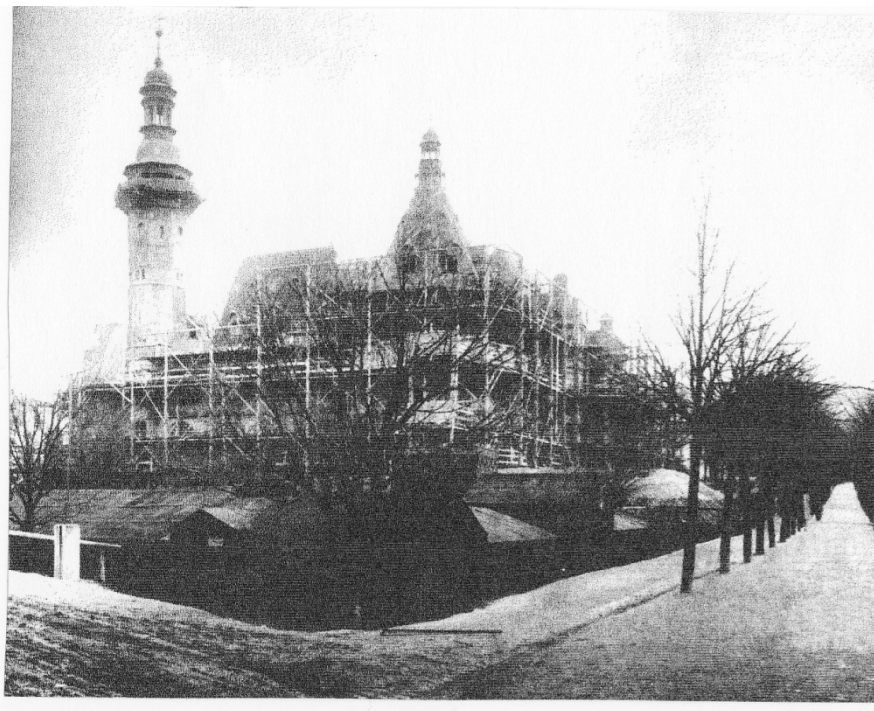
3. Dům „U Červeného orla“

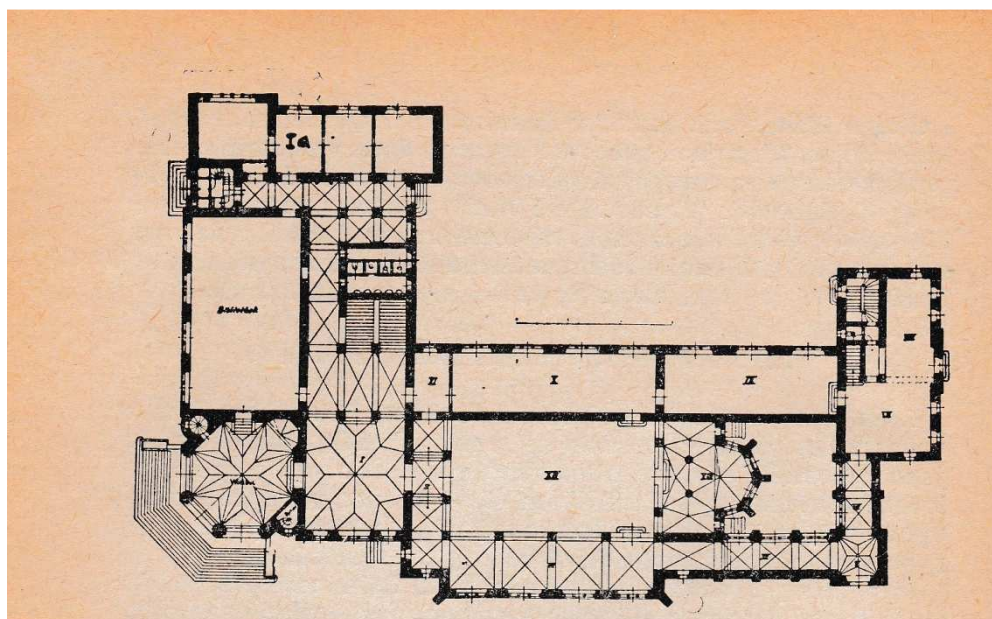
4. Dům „Dr. Görlacha“

5. Stavba muzea

6. Půdorys přízemí Severočeského muzea z 50. let 20. století

9. Fotografie muzea z roku 1901 před postavením lázní

10. Pohlednice z roku 1904

11. Pohled na dnešní Vítěznou ulici – 1906

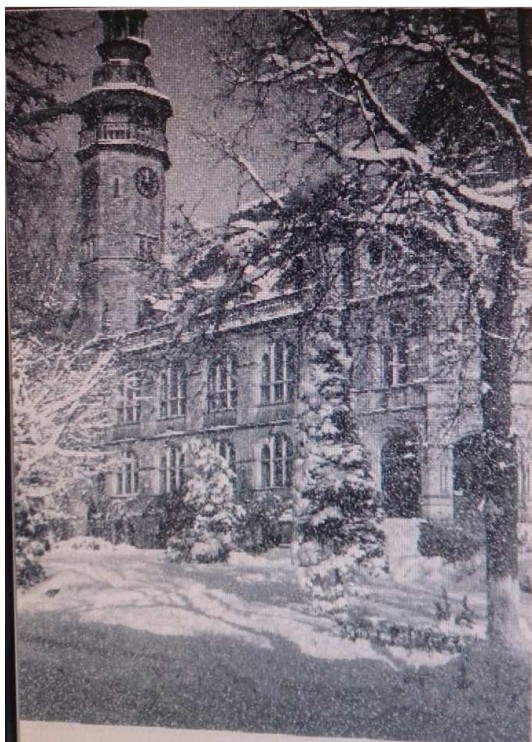
12. Průhled dnešní Vítěznou ulicí – rok 1911

13. Pohlednice z roku 1915 – pohled na Radeckého třídu (dnešní Vítěznou ulici)

14. Věž muzea

15. Stará radnice

16. Měšťanský dům – postavený podle návrhu profesora Ohmanna

17. Interiér muzea 1 – hala

18. Interiér muzea 2

19. Interiér muzea 3

20. Pohled na muzeum z Masarykovy ulice, rok 1959

21. Pohled na muzeum z Masarykovy ulice, rok 2009

22. Pohled z věže muzea na Vítěznou ulici (1905)

23. Pohled z věže muzea na Vítěznou ulici (2008)

24. Pohled z věže muzea na Vítěznou ulici (1910)

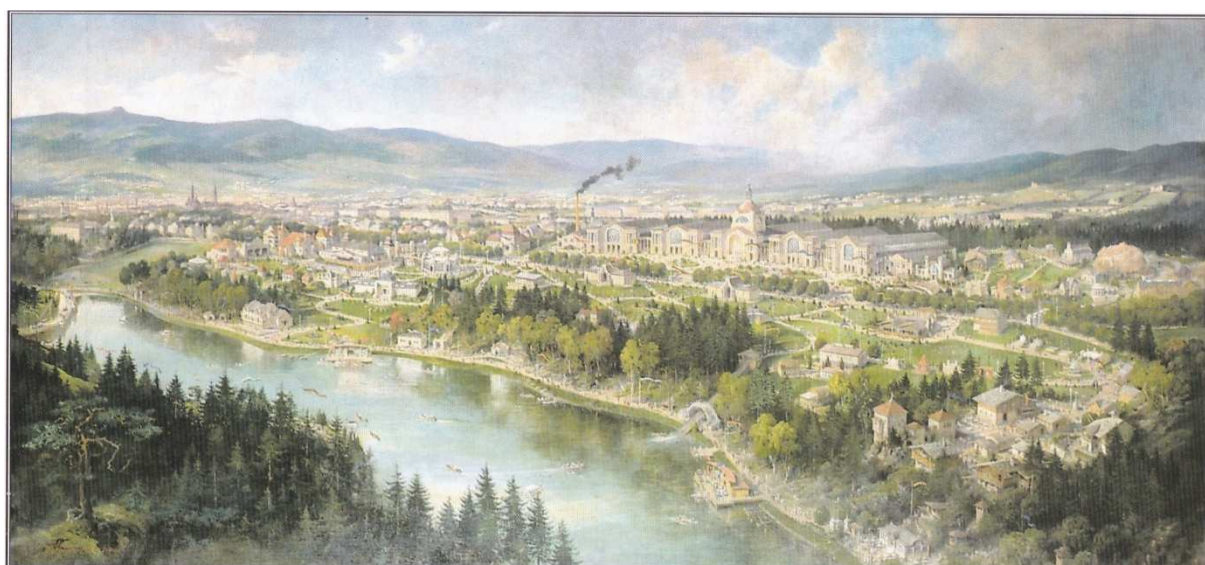
25. Pohled z věže muzea na Vítěznou ulici (2008)

26. Pohled na muzeum v roce 2017

27. Pohled na výstaviště Německo-české výstavy 1906

28. Umístění muzea až do postavení nové budovy

zelená – Obecná škola „Na Čtvrťi“

červená – dům „U Červeného orla“

žlutá – dům „Dr. Görlacha“

modrá – nová budova Severočeského muzea

29. Mapa Liberce (1900)

